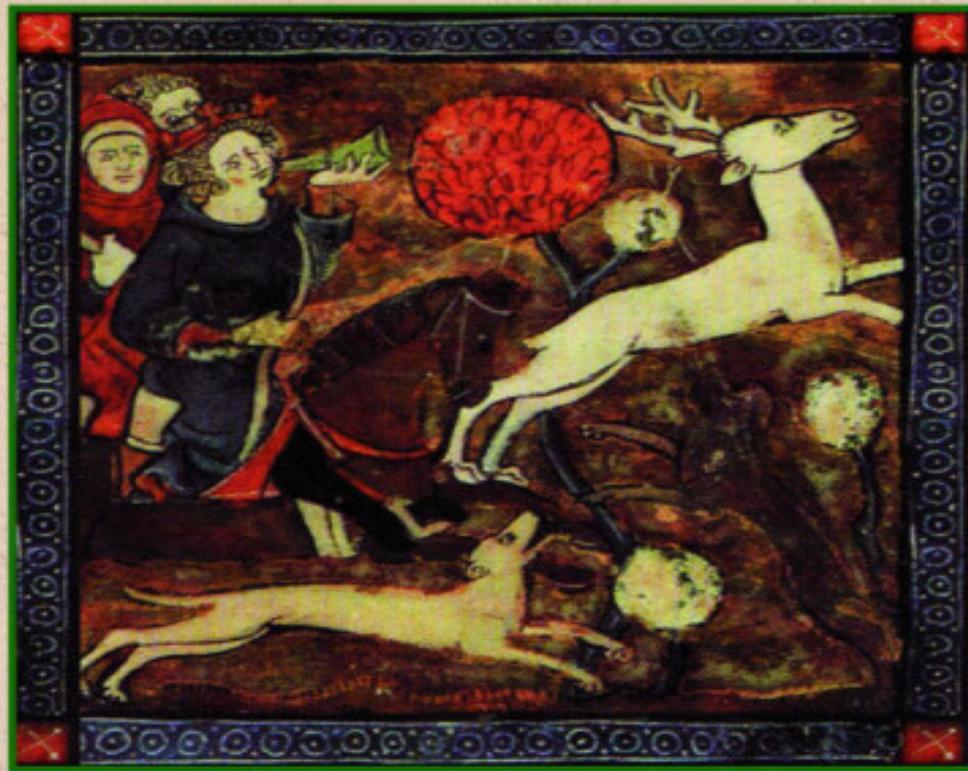

БИБЛИОТЕКА РОМАНІЯ

КРЕТИЕН ДЬО ТРОА

ЕРЕК и ЕНИДА

КРЕТИЕН ДЬО ТРОА ЕРЕК И ЕНИДА

Превод: Атанас Сугарев

chitanka.info

„Ерек и Енида“ (1170) е първата достигнала до нас творба на Кретиен дьо Троа, смятан за основоположник на рицарския артуровски роман. Това е история за трудната, но възможна хармония между любовта, брака и рицарското приключение. За пръв път тези три сфери на човешкия опит биват обвързани в обща фабула. При нейните герои чувствата, етиката, животът в обществото и политиката съжителстват по образцов начин. В продължение на следващите три века авторите на рицарски романи ще изпитват силното влияние на Кретиен дьо Троа и на тази негова творба. Тя задава параметрите на един нов жанр — романа — и очертава моралните измерения на рицарството.

Стоян Атанасов

СТОЯН АТАНАСОВ
„ЕРЕК И ЕНИДА“: НОВ ПЪТ ЗА
ЕВРОПЕЙСКИЯ РОМАН

ЗАРАЖДАНЕТО НА РОМАНА

Кретиен дъо Троа влиза в литературата в момент, когато християнската култура е достигнала определена зрялост и може да се отвори към нови хоризонти. В продължение на сравнително кратък период (1150–1250) в светската литература моралните ценности преобладават и над развлекателните, и над чисто духовните. Куртоазната идеология утвърждава нов идеал за земно щастие, оставяйки на заден план надеждите за спасение на душата в задгробния живот. Тази идеология намира почва в литературата и дълго време не излиза извън нейните граници. Приема две художествени форми — лирическа и повествователна. Първата идва от поезията на трубадурите в Окситания (дн. Южна Франция) и на труверите от Северна Франция. Втората се утвърждава в пространни разкази, наричани романи, най-вече защото са писани на романски диалект, а не на латински. Но скоро става очевидно, че думата „roman“ е не само прилагателно, уточняваща езика на творбата, а и съществително, с което се назовава нов повествователен жанр.

Куртоазната етика регламентира определен начин на живот и на обноски във феодалния двор. От този светски протокол се ражда и един по-интимен идеал: куртоазията задава измеренията на едно любовно изкуство. Трубадурите го наричат *fin'amor* — изтънчено, възвишено чувство, което мъжът, обикновено от скромен произход, изпитва към омъжена дама с по-високо социално положение. Множество прегради делят влюбения от сърдечната му избраница. В стремежа си да ги преодолее той се извисява вътрешно. Неделима част от процеса на сублимация е усъвършенстването на поетическото слово. Поетическият идеал е неделим от порива на любовното чувство. Скоро той дори го използва само като претекст: крайната цел става по-скоро хармоничното и музикално слово, отколкото единението с любимата. Любовното чувство се самогенерира: неговият субект постепенно се превръща и в негов привилегирован обект. Най-важното

в този по същество нацистичен опит е не толкова споделеното желание, колкото индивидуалното самоусъвършенстване.

Със своята појава куртоазният роман разчупва солипсизма на лирическата *fin'amor*. Любовното чувство е насочено към по-конкретна връзка с дамата. Така авторите на романи отделят повече внимание на съвместния живот на влюбените. Утвърждава се събитие от нов тип — приключението. Преди да посоча същностните му черти, ще проследя накратко предисторията на този сюжетен компонент. Приключението води началото си от епическите песни (*chansons de geste*) — основен повествователен жанр, зародил се в началото на XII в. Централно епическо събитие е сражението. В него героят играе решаваща роля, но по същество то изправя една срещу друга две общности (национални, религиозни, етнически, феодални, фамилни и т.н.). Първата разновидност на куртоазния роман, т.нар античен роман, появил се между 1155 и 1170 г., черпи сюжети от по-късни преработки на антични творби, главно *Илиада* и *Енеида*. Тук епическото сражение претърпява първа еволюция: приема характер на лично изпитание за героя, в което все по-често присъстват фантастични елементи. Този тип събитие откриваме и в следващата разновидност на куртоазния роман — т.нар артуровски роман, чиито герои са рицари от двора на легендарния крал Артур. За пръв френски образец на артуровски роман се смята творбата на Вас *Роман за Брут* (1155) — свободна адаптация на псевдоисторическата хроника на Джефри Монмутски *История на британските крале* (1138). Ала по същество хрониката на Джефри стои по-близо до епопеята. Романът на Вас също, а в редица отношения носи и чертите на „античния“ роман. Но той съдържа и епизоди, в които разпознаваме ретроспективно рицарския роман в зародиш: героят се влюбва от пръв поглед, страда от несподеленото чувство, възнамерява дори да сложи край на живота си. Впоследствие благодарение на нечие посредничество страстта му получава взаимност и занапред той ще посвещава своите подвизи на любимата.

Същинският артуровски роман започва с Кретиен дъ Троа. Негова сюжетна основа е т.нар Бретанска материя — келтски устни разкази, разпространявани във Великобритания, но проникващи към средата на XII в. все по-често и във Франция, главно през западната провинция Бретан. Кретиен е сред първите писатели, които организират отделни разкази и мотиви в цялостна романна интрига.

Всички писатели от следващите поколения изпитват неговото влияние. Затова го наричат баща на рицарския роман. Структурата на неговите романи е изградена около две тематични ядра — приключението и любовната връзка. Приключението получава нов облик. То е необикновено изпитание за отделния рицар, а не за цялата общност. Фабулата на рицарския роман включва винаги поредица от приключения, които очертават пътя на героя към рицарското съвършенство. В известен смисъл за героя на рицарския роман приключението е онова, което е *fin' amor* за лирическия герой от куртоазната поезия — генератор за самоусъвършенстване. Но в сравнение с поезията, която разполага със сравнително ограничен репертоар от мотиви и общи места, романът обогатява значително механизма на самоусъвършенстването. Между двата тематични центъра — на приключението и на любовта — авторите на романи прокарват връзки на привличане, но и на напрежение, които задават основната конфликтна линия. Главната заслуга за утвърждаването на новия жанр безспорно е на Кретиен дъ Троа.

КРЕТИЕН ДЬО ТРОА

Какво знаем за Кретиен дъо Троа? Нищо, ако става въпрос за информация от исторически документи, от преки или косвени свидетелства. Няма исторически факт в позитивистичния смисъл на думата, удостоверяващ съществуването на такава личност. Разбира се, и литературата е факт, част от действителност, където, редом с обективно и материално съществуващото, има място за субективното и за въображението. Сега няма да обсъждам въпроса за връзката на второто с първото. Такава винаги съществува, макар че невинаги е лесно да бъде установена. И така, за личността на Кретиен не разполагаме с архивни данни, със свидетелства на съвременници, с останала от него вещ или собственоръчно написан текст. Оригинални ръкописи от творбите му не са запазени. Най-старите техни преписи са от следващия XIII в.

Не ни остава друго, освен да се обърнем към предположенията, поне към най-правдоподобните. Името „Кретиен“ (Christianus) фигурира в документ от 1173 г., назоваващ свещеник от манастира „Сен Лу“ в град Троа. Възможно ли е това да бъде нашият писател? Предвид определено светският характер на неговото творчество, едва ли Кретиен е можел да бъде ръкоположен за свещенослужител. Впрочем, кръщелното име Кретиен (Християн) се среща често в църковните регистри от втората половина на XII в. Век по-късно името става модно, подобно на имената на редица герои от рицарските романи — Тристан, Говен, Ланселот, Персевал, и др. по силата на една ясно видима тенденция популярната литература да слага своя отпечатък и върху нравите, и върху имената на публиката.

Според друга хипотеза Кретиен дъо Троа е покръстен евреин. По времето, в което той твори (1165–1190), в град Троа — важен търговски и занаятчийски център от областта Шампан — има голяма еврейска общност. Подобна хипотеза не влиза в противоречие с упредите срещу юдеите, гонители на Христос, които откриваме в *Разказ за Граала* (ст. 587, 6294). Те могат да се обяснят с усърдието на

новопокръстения. Що се отнася до фамилното име „Дъо Троа“, топонимът Троа може да се тълкува като указание, че Кретиен е роден в този град или е пребивавал продължително време там. Едно е безспорно: Кретиен пише на шампански диалект — най-сигурно доказателство, че Шампан е родният му край.

Всъщност основният, макар и твърде лаконичен източник на сведения за Кретиен са собствените му творби. По същество казаното в тях е „биографема“, органически вписана във функционален текст и следователно неотъждествима с обективно биографичното. Все пак то заслужава нашето внимание. В пролога или в заключителните стихове на почти всички свои произведения авторът се назовава с името Кретиен или Кретиен дъо Троа. Три от тях съдържат допълнителна важна информация. В пролога на втория си роман *Клижес*^[1] Кретиен изброява творбите си, написани до този момент: романа *Ерек и Енида*; адаптация на Овидиевата дидактична поема *Изкуството на любовта*; друга адаптация по Овидий — епизод от историята на Пелопс (*Метаморфози*, VI, ст. 401–411); трета адаптация по Овидий — историята на Филомела (*Метаморфози*, VI, ст. 412–674); роман (или по-кратък разказ) за Тристан и Изолда. От този списък до нас са достигнали *Ерек и Енида* и *Филомена* (Овидиевата „Филомела“). Нямаме основание да се съмняваме и в авторството на останалите заглавия, макар те да не са запазени. От тези сведения се вижда, че Кретиен започва писателската си кариера като адаптира Овидий, най-популярния римски поет навремето, и като се обръща към „нови“ теми: артуровския роман *Ерек и Енида* и ирландската легенда за Тристан и Изолда. Дебютът на младия писател следва новия вкус на аристократичната публика. В пролога на друг, по-късен свой роман, *Ланселот, Рицаря на каруцата*^[2], Кретиен заявява, че започва романа по искане на Мари Шампанска, която нарича „моята господарка“ („ma dame“). Признанието се приема от медиевистите като доказателство, че Кретиен е бил придворен поет на графиня Мари Шампанска, прочута покровителка на книжовници и поети. Прологът на *Разказ за Граала* е посветен на друг меценат на Кретиен, Филип Фландърски, който пребивава в Шампан все по-често след овдовяването на Мари Шампанска през 1181 г. с надеждата да получи ръката на графинята. Своеобразен „праг“ на творбата, прологът съчетава елементи от художествената измислица с реторически похвати и с „биографеми“, в

чиято достоверност нямаме основание да се съмняваме. Те ни дават щрихи за „автопортрета“ на Кретиен дьо Троа — типичен за онова време придворен поет, който търси вдъхновение в модните сюжети или пише по поръчка на своите господари. Кретиен се утвърждава още приживе като майстор на изящната словесност и получава прозвището „Шампански майстор“. Имал е и кръг от ученици, подобно на църковните писатели и строителите на катедрали. Потвърждение за това е и фактът, че поверява завършването на предпоследния си роман *Ланселот* на своя по-млад събрат Годфроа дьо Лани.

С изключение на един кратък роман (или дълъг разказ) — *Уилям Английски*, — странна смесица от житие на светец и разказ за приключения, поради което редица критици се съмняват в авторството на Кретиен, всичко писано от него принадлежи към куртоазната литература. Когато прописва (към 1160–1165 г.), тази литература вече има своите първи образци в новия жанр — романа. Вече споменах: това са т. нар. антични романи в стихове и артуровският роман. *Вас* (*Роман за Брут*) въвежда темата за Кръглата маса, празнична трапеза, около която крал Артур събира рицарския елит. Петте романа на Кретиен, достигнали до нас, бележат връх в това течение. Писани са между 1165 и 1191 г. в приблизително следната хронология: 1170 — *Ерек и Енида*; 1176 — *Клиджес*; 1177–1181 — *Ивен, Рицаря с лъва* и *Ланселот*, *Рицаря на каруцата* (над които Кретиен работи едновременно); 1181–1191 — *Персевал или разказ за Граала*^[3]. Последният роман, най-дългият, остава недовършен вероятно поради заболяване или смъртта на писателя.

---

[1] Кретиен дьо Троа, *Клиджес*, превел от старофренски Атанас Сугарев, ИК „Колибри“, София, 1995. ↑

[2] Кретиен дьо Троа, *Ланселот*, *Рицаря на каруцата*, превел Димитър Стефанов, изд. „Народна култура“, библиотека „Ариел“, София, 1986. ↑

[3] Кретиен дьо Троа, *Ланселот*, *Рицаря на каруцата*, превел Димитър Стефанов, изд. „Народна култура“, библиотека „Ариел“, София, 1986. ↑

НОВАТОРСТВОТО В „ЕРЕК И ЕНИДА“

По силата на превратностите в ръкописното наследство на Кретиен дъо Троа *Еrek и Енида* е първият му роман, запазен за потомството. Под потомство имам предвид не само нас, но и поколението средновековни писатели, изпитали влиянието на Кретиен. Никой от тях не се позовава на творби, писани преди *Еrek и Енида*. Така този роман, дело не на новац, а на писател с изработен творчески маниер, става първият завършен образец на рицарския артуровски роман. Прието е да се смята, че литературата, писана на простонароден език през XII в. по поръчка на знатни личности и предназначена за публиката от аристократичните дворове, е преди всичко развлекателна. Не бива обаче да забравяме, че през Средновековието чисто развлекателна литература не съществува. Тогавашната развлекателна култура се различава от днешните субпродукти на масовата култура, които са се еманципирали до такава степен, че афишират със самочувствие своето безсмислие. Средновековната развлекателност върви ведно с моралното и с естетическото начало. Творчеството на Кретиен дъо Троа дава пълно основание за подобно твърдение.

Критиката често квалифицира романите на Кретиен като тезисни. Тази квалификация се нуждае от поне две уточнения. Наистина, нито Кретиен, нито някой от неговите герои формулират основната теза или идея на романа. Художествената зрялост на този писател се проявява именно в това, че никога не изпада в идеологизъм или в естетизъм. При него идейното и естетическото се внушават, без да се втълпяват. От друга страна, Кретиен изгражда фабулата на своя роман не просто по логиката на изобразяването на определена действителност, а с оглед на определен идеен замисъл. Но до него читателят трябва да стигне сам, след като е вникнал в детайлите на повествованието,оловил е тяхната символика и ги е обединил в едно смислово цяло. Тези три предпоставки за пълноценното възприемане на творбата произтичат от трите основни приноса на Кретиен в утвърждаването на новия романен жанр.

Първото завоевание на Кретиен на територията на романа е безпрецедентното му чувство за детайлът. Преди него детайлът, доколкото съществува, е бил обезличаван от монотонните повторения (в епическите песни) или от претрупаните описания (в „античния“ роман). При Кретиен детайлът се откроява със собствения си колорит, със специфичния си блъсък. Вкусът към детайла свидетелства за ново писателско съзнание — за писането като художествен занаят.

За разлика от „античния“ роман, където детайлът е потопен в дълги изброявания, при Кретиен той е изолиран, умишлено откроен. Но така авторът внушава и нещо друго: самотният детайл е недостатъчен, читателят трябва да го обвърже с други, а и не бива да се задоволява с буквалния му смисъл. Така стигаме до другите два съществени приноса на Кретиен в техниката на романа.

Кретиен е сред първите писатели, които прибягват до символа като похват на смислообразуването. До появата на романа figurativният смисъл е монопол на алегорията. Тя пък е монопол на църковните писатели и на авторите на популярни съчинения с религиозно съдържание. Християнските мислители и книжовниците, пишещи за публика, която в мнозинството си е неграмотна, целят да обяснят картиенно света като едно цяло. Алегорията позволява подобно изобразяване и обяснение на света. Като означаващо алегорията е сложна конструкция, съставена от множество елементи. Като означаемо тя се свежда до един-единствен смисъл. Алегорията позволява изобразяване на света в неговата комплексност и в същото време свеждането му до единични, ясно подредени значения.

Като средство на християнската доктрина-хегемон алегорията е усмирителна риза, надяната на дадено явление, без да му е по мярка: между нея и явлението, което тя изобразява и обяснява, няма сходство. Алегорията е смислова условност, която не допуска интерпретация, различна от първоначално вложеното значение. Църквата отрежда на авторите на алегории статут на авторитети. Думата идва от латинската *auctoritas* (власт). Средновековието запазва думата „автор“ за църковните отци — първите християнски мислители — и за официалните коментатори на каноничните текстове. Писателите на простонароден език наричат себе си разказвачи (*conteurs*) или стихоплетци (*rimoiers*). Ще напомня, че до XIII в. всички литературни жанрове са в стихове. Към средата на XII в. разграничителната линия

между авторите, пишещи на латински, и разказвачите, пишещи на простонароден език, започва да разделя и алегорията от символа. Първите прибягват до алегорията, вторите — до символа. Това разграничение е практическо, не теоретично. В латинските съчинения от Средновековието термините „алегория“ и „символ“ са взаимозаменяеми: и в двета случая става дума за иносказателност. В разказите на простонароден език за алегория или символ не се споменава. Аз използвам понятието „символ“, за да изтъкна новото, което внася куртоазният роман по отношение на модалностите на означаване. При символа връзката между означаващото и означаемото се гради на базата на естественото сходство между тях. Така разбират символа и германските романтици от края на XVIII и началото на XIX в. Гьоте, Шелинг и Шлегел говорят за алегория в случаите на условна иносказателност, докато наличието на вътрешна връзка между образа и смисъла (означаващото и означаемото) те определят като символ^[4].

Връщайки се при Кретиен дъо Троа след това теоретично отклонение, следва да отчетем водещата роля на символа в изграждането на художествения смисъл на неговите романи. Конкретните жестове, предмети, явления и случки получават допълнително значение от взаимодействието си с други елементи на романа. Значението на символа не е зададено предварително. То се ражда в пространството на конкретната творба и е плод на субективна интерпретация. Така читателят се утвърждава като последна инстанция на смисъла. Ето как детайлът, натоварен със символика, губи относителната си самостоятелност, а в същото време читателят излиза напред в активната позиция на интерпретатор.

Третият принос на Кретиен дъо Троа е свързан с композицията на романната фабула. В пролога на *Ерек и Енида* той определя работата с по трансформиране на изходния материал в роман като композиция (ст. 14). За целта използва думата *conjointure* — свързване, обединяване както на откъслечни устни разкази, така и на отделни епизоди от интригата в едно повествователно цяло, подчинено на общ художествен замисъл. С това Кретиен като че ли изчерпва обясненията за своята повествователна техника. Нито той, нито друг писател от онова време не е оставил „поетическо изкуство“, теория за романа. Но и петте творби на Кретиен се отличават с определена стилистика — знак за писателска зрялост. Долавяли са я и съвременниците на

Кретиен, и писателите през следващите векове. В този смисъл романите на Кретиен не просто проправят пътя на новия жанр. За хубаво и за лошо те се превръщат в задължителна рамка за всеки следващ рицарски роман независимо от неговата специфика.

Еrek и Енида е пионерна творба и с основната идея на фабулата. Най-просто бих я формулирал като история за трудното, но възможно съжителство между любовта, брака и рицарското приключение. За пръв път тези три сфери на човешкия опит биват обвързани в единна фабула. И в това отношение осмислянето на новаторството на Кретиен дъо Троа изисква известен отстъп.

Куртоазната любов в поезията на трубадурите и на труверите е чувство, което се заражда и култивира извън брака. В поезията дамата е омъжена по чужда воля за мъж, когото не обича. И тъкмо положението ѝ на омъжена я предразполага да обича трето лице. Църквата осъждва куртоазната *fin'amor* като прелюбодеяние. Дори покъсните опити на Данте да съчетае християнската идея за спасението на душата с куртоазния идеал за любовно щастие няма да променят осъдителното отношение на църквата към куртоазната любов.

Действието в романите на Кретиен дъо Троа протича на фона на куртоазната *fin'amor*, но всеки роман предлага нова трактовка на тази обща постановка. *Еrek и Енида* е първият и най-радикален опит в това отношение. Ерек е типичен представител на рицарския елит. Син на крал, той е напуснал двора на баща си и от три години живее сред рицарите от Кръглата маса в двора на Артур. Ала неговата съдба става достойна за герой на роман едва когато житејският му път го извежда в орбитата на любовта. Избраницата му Енида, потомка на обеднял благороднически род, се отличава с красота и нравствени добродетели. Героите се влюбват като насьн. Кретиен спестява типичните за „античния“ роман терзания и драми на несподелената любов. Взаимното чувство е последвано от решение за брак, одобрен и акламиран от родителите на младоженците, от Артур и кралица Гениевра, и от цялата рицарска общност. Бракът протича с пищни тържества и става повод за рицарски турнири, от които Ерек излиза победител.

Такова е развитието в първата част на романа. То напомня за приказките, където съдбата на героя е предопределена и неизменно има щастлив край. Истинският роман обаче тепърва предстои. Той

започва с кризисна ситуация, повод за завръзката, а развръзката ще настъпи след преодоляването на множество изпитания. Кризата е предизвикана от упреците към Ерек от страна на неговите другари, че се е отдал на лениво щастие със своята съпруга и е забравил рицарството. За да ги опровергае, Ерек се впуска в приключения, които го изправят последователно срещу седем противници. Всеки от тях символизира някакъв порок. Всяка победа на Ерек изтрява едно петно върху рицарския идеал, който заблестява с нова чистота. В обяснителните бележки към текста съм се спирал по-подробно на всяко едно от въпросните приключения.

Ерек подлага на изпитание не само рицарските си качества. Той поставя под въпрос и чувствата на Енида, макар че тя с нищо не дава повод той да се съмнява в тях. Така премеждията, през които трябва да премине героят, се превръщат в изпитание и за неговата съпруга. Енида ще доказва себе си на два фронта: от една страна, тя ще засвидетелства неизменната си обич към Ерек; от друга, с активното си участие във всяко изпитание тя допринася за всяка победа на героя. Така Кретиен внушава, че рицарското съвършенство е само по себе си непълноценно без приноса на любящата съпруга. Между всички героини в романите на Кретиен дъо Троа Енида е най-привлекателната, защото съчетава у себе си — и то без да шокира правдоподобието — най-много добродетели: съружеска преданост, пълно споделяне на ценностите на рицарския живот и идеал, красота, находчивост, която не прави компромиси с нравствената чистота. Бих казал дори, че Енида се нарежда сред най-светлите образи на героини в световната литература.

Докато Енида следва неотстъпно Ерек в неговите приключения, противниците на героя нямат дама до себе си, а и нерядко се опитват да похитят Енида. Изключение от тази повтаряща се закономерност е само последното изпитание — „Радост за двора“. Там Ерек влиза в единоборство с Мабонагрен, рицар, изцяло предан на своята приятелка. За пръв път Кретиен изправя една срещу друга две двойки. Между тях наблюдаваме изначални прилики: Мабонагрен е отраснал в двора на крал Лак, бащата на Ерек, с когото е дружарувал и изучавал рицарското бойно изкуство. Приятелката на Мабонагрен пък се оказва братовчедка на Енида, в чието обкръжение е била възпитавана. Ала посредством тези прилики в миналото на четиридесетата протагонисти

Кретиен изтъква по пътя на контраста различието в сегашното им положение. Ерек и Енида са съпружеска двойка, приела изпитанията на странстващото рицарство. Тук съпругата следва безпрекословно волята на своя мъж. Случаят с Мабонагрен и неговата любима (тя така си остава и неназована) е обратен. Двойката живее в райски кът („Радост за двора“), изолирана от външния свят и отстояваща всячески своята автархия. Всеки, който дръзне да я наруши, заплаща с живота си: любовното щастие на Мабонагрен ще трае, докато той успява да побеждава и убива всеки рицар, навлязъл в „Радост за двора“. Във всичко това Мабонагрен следва волята на своята приятелка. Така той се вписва напълно в модела на *fin'atog*, предполагащ пълно подчинение на дамата. Енида поставя под въпрос този модел: нейната любов е подчинена на рицарския идеал, а не обратното. Победата на Ерек над Мабонагрен пък е отрицание на стария тип взаимоотношения между рицаря и неговата дама. Тя утвърждава нова етика, където хармонията между любовта, брака и рицарството са истинският залог за щастие и за пълноценна реализация.

Но Кретиен не свежда щастието на своите герои единствено до частния им живот. Последният епизод на романа е посветен на коронясването на Ерек и Енида след кончината на крал Лак. Церемонията по възкачването на кралския престол, ръководена от крал Артур и от Кентърбърийския епископ — ярки представители на светската и на духовната власт — бележи кулминацията в социалния възход и в интегрирането на героите. Цикълът е завършен: един принц, избрал първо дворцовото, а после и странстващото рицарство, се завръща в родния си край като суверенен владетел. Съдбата на Ерек и Енида е показателна за съдбата на героите в романите на Кретиен дъо Троа. Никой от тях не поставя под въпрос съществуващия ред. Героят се утвърждава като такъв в единоборство с представители на своята класа. Побеждавайки ги, показва, че е най-достойният сред тях. Ала светът, в който противча животът на героя, си остава непроменен, защото става дума не за реален, а за идеален свят, доминиран единствено от морални ценности. С личните си добродетели Ерек и Енида олицетворяват този идеален свят. И се изкачват логично до върха на социалната йерархия.

Ерек и Енида отстоява един комплексен идеал, където чувствата, моралът, животът в обществото и политиката постигат хармония. С

основание коментаторите са се питали доколко идеята на романа е находка на Кретиен, Отговорът на този въпрос минава през отчитане на няколко обстоятелства.

Художествената инвенция в романите на Кретиен никога не започва от нищото. Впрочем констатацията е валидна за всички средновековни писатели, които се утвърждават не в стремеж към онова, което от Романтизма насам наричаме оригиналност, а с умението си да пренапишат един стар сюжет. В средновековната парадигма новото не бележи разрыв с традицията, а се явява нейно актуализиране. Както вече отбелязах, изходният материал, от който черпи Кретиен, идва от келтската устна традиция. Редица мотиви, собствени имена и топоними, за които давам повече информация в обяснителните бележки, са от келтски произход.

Съществува и един разказ — или къс роман — *Герайнт, син на Ербин*, който е част от уелския цикъл за герои *Мабиногион*^[5]. Независимо от множеството различия между двата текста, сюжетната фабула е една. Оттук идва и закономерният въпрос коя от двете творби е повлияла на другата. Днес никой не оспорва факта, че *Герайнт, син на Ербин*, е писан след *Еrek и Енида*. Най-старият ръкопис на уелския разказ е от XV в. Дори да приемем, че става дума за препис на творба, създадена век или два по-рано (какъвто е случаят с повечето средновековни ръкописи, достигнали до нас), тя едва ли може да бъде отпреди средата на XIII в., т.e. 80 години след романа на Кретиен дъо Троа. Има и хипотези, че френският роман е послужил за модел на уелския. Но те не привеждат конкретни доказателства. Повече правдоподобие се съдържа в друга хипотеза: Кретиен и уелският автор на *Герайнт, син на Ербин* са адаптирали — всеки посвоему и без да си влияят един на друг — по-стара творба, която не е достигнала до нас.

Медиевистите, проследявящи генезиса на някоя творба, неведнъж са стигали до идеята за архетип или за първичен мит, от който са се нароили по-късни творби. Така е бил обясняван и литературният генезис на мита за Тристан и Изолда^[6]. Разглеждаме ли обаче литературната творба като производна на първичен мит, ние малко или повече я поставяме под неговата сянка и рискуваме да се разминем с художествената ѝ специфика. Знанията за митичния субстрат са полезни само доколкото ни позволяват да преценим какво ново е внесъл в него интересуващият ни автор. Що се отнася до *Еrek и*

Енида, аз споделям позицията на швейцарския медиевист Рето Безола, автор на проникновен прочит на романа на Кретиен дъо Троа: „От съвременния читател и критик следва да се иска не да възстановяват първичния мит и първоначалното му символично значение, а много повече даоловят какво този автор от XII в. е искал да изрази с «приключението», на което ни прави свидетели.“^[7]

Ще ми се да вярвам, че и настоящите редове ще помогнат на българския читател да вникне по-дълбоко в света на този пионерен роман.

Стоян Атанасов

---

[4] Относно възгледите на германските романтици за символа и алегорията вж. Tzvetan Todorov, *Théories du symbole*, Paris, „Seuil“, 1977, p. 235–260. ↑

[5] Вж. *Мабиногион, Келтски легенди*, превел от английски Саркис Асланян, изд. „Г. Бакалов“ Варна, 1986. ↑

[6] Позволявам си да препратя към своя предговор за българския превод на първите литературни текстове за Тристан и Изолда: „Митът за Тристан и Изолда“, *Тристан и Изолда*, изд. „Изток-Запад“, София, 2013, по-специално с. 12–14. ↑

[7] Reto R. Bezzola, *Le sens de l'aventure et de l'amour (Chrétien de Troyes)*, Paris, „Honoré Champion“ éditeur, 1968, p.77. ↑

ЕРЕК И ЕНИДА

*Народът казва, че щом нещо
е сътворено с усет, вещо,
то по-голяма стойност крие,
отколкото си мислим ние.*

- 5   *Човек, когато се старае
да сподели каквото знае
и нещо ценно да направи,
то всекиму ще се понрави.*
- 10   *Творецът, според Кретиен^[1],
ще трябва да е убеден,
че казва всичко тъй добре,
та всеки да го разбере
и че от мит за приключение
чрез композиция^[2], с умение
15   ще сътвори добър роман,
защото всеки е призван,
дарен ли е от Бог със знание,
да ни го прави достояние.*
- 20   *Та за Ерек, сина на Лак^[3],
е моят разказ^[4]. Чуйте пак:
аз всичко ще представя точно,
без да го променя нарочно
пред знатни люде за пари^[5].
Той и след мойта смърт дори
25   ще пази спомена за мен
и ще прославя Кретиен^[6].*
- 30   *Било Великден^[7]. В своя замък
Карадиган^[8] — от дялан камък.
издигнат — крал Артур съbral
придворните си. Дворът цял*

*блестял от рицари сърцати
със ум и сила вред признати,
от знатни дами и девици —
изящни мили хубавици.*

35   *Преди да се оттегли, кралят
им обявил, че обичаят
за лов на белия елен
ще бъде пак възобновен [9].*

40   *Сеньор Говен не се сдържал
и възразил на своя крал:
„Ловът ще довлече беди
и само ще ни навреди.*

*Сир, всички тук отлично знаят
какво изисква обичаят —*

45   *за рицаря, убил елена,
целувка е определена
с девойка, за която смята,
че е най-хубава в палата.*

*Но краят ще е неприятен,
зашото тук с произход знатен
петстотин хубавици има
със красота неустоима.*

*А всяка прелестна девица
дошла е с млад и храбър рицар.*

55   *Та кой, кралю, от всички тях
не ще се впусне в бой без страх?
За него по-красива няма
сред нас от неговата дама!“*

*Артур отвърнал: „Знам това,
но друго как да обява
сега пред пълния салон?*

*Не, мойта дума е закон
и утре, още във зори,
в онези тайнствени гори
ще идем. Дворът е готов,
очаква ни чудесен лов.“*

*Така и бил оповестен
ловът за следващия ден.
Едва се сипнала зората
и кралят станал. За в гората
облякъл в утринта мъглива
удобна дреха — къса, здрава —
и викнал: „Всички разбудете,
пригответяйте за лов конете.“*

*70   Веднага рицарите смели
със своя крал на лов поели —
след тях и младата кралица.
Една пленителна девица,
принцеса, чудна като фея,
на бял кон яздела до нея.*

*75   А пък след дамите в тръс лек
препускал рицарят Ерек —
известен мъж, храбрец от класа,
от паметната Кръгла маса^[10].*

*80   85   За добродетели безброй
сред всички бил най-тачен той.
По сила нийде нямал равен
и с подвizi бил най-прославен,
а друг с подобна красота*

*85   90   не бил се разжал на света.
Младеж под двадесет и пет,
но тъй безстрашен, тъй напет,
че с него как да се сравнява
друг мъж по хубост и по слава!*

*90   95   95   С какво ли друго Кретиен
да го възвхвали? В онзи ден
облечен бил като велможа
с наметка от прекрасна кожа,
а дрехата, под нея скрита,*

*95   100   била в Константинопол шита,
с гамashi бил от моден плат, —
обточен със галон брокат,
а шпорите и стремената*

блестели в огнена позлата.

105   Нали не тръгвал надалеч,
въоръжен бил само с меч.
По пътя на един завой,
кралицата настигнал той
и с нужната учитивост рекъл:

110   „Кралице милостива, нека
на днешния ви антураж
да бъда ваш покорен страж.“
Кралицата благодарила:

115   „От тази по-добра закрила,
приятелю, да ви призная,
не бих могла и да мечтая.“
Поели в тръст и във горите
навлезли. Всеки от ловците
в леса препускал, устремен

120   да хване белия елен.
Сред виковете рог ехтял,
а хрътки край елена бял
неудържимо с лай търчали,
стрели навсякъде хвърчали.

125   Испански кон пришпорил смело
сам крал Артур летял начело.

130   Кралица Гениевра ясно
шума дочувала. Отдясно
край нискостебления клек
били девойката с Ерек.

      Но скоро хайката в гората
отминала в далечината,
заглъхнали в леса дълбок
и вик, и лай, и звук от рог.

135   Открили тримата поляна,
от слънце цялата огряна,
и там застанали нашрек
отнякъде да чуят ек
от лай или човешки глас.

- 140 Но пък не щеш ли, в този час
пред тях на кон излязъл рицар
със щит и копие в десница.
И първа, както си стояла,
там Гениевра го видяла.*
- 145 Девойка хубава и мила
до него яздела кобила.
А кранта яхнало, пред тях
препускало джудже. С размах
камшик въртяло то в ръката,
изправено на стремената.
И щом кралицата отпред
видяла рицаря напет,
решила, че ще е добре,
отде е той да разбере.*
- 150 Тя на придворната си млада
побързала да заповяда:
„Момиче, моля ви идете
и този рицар доведете
ведно с девойката красива,
да каже кой е, де отива!“
Придворната на коня-хала
към групичката полетяла,
но пътя ѝ пресякло в миг
джуджето, махайки с камшик.*
- 155 То викнало със злостен глас:
„Защо си тръгнала към нас?“ —
а след това додало с яд:
„По-бързо връщай се назад!“
Тя рекла: „Моята кралица
желае среща с този рицар.“
А то отвърнало: „Чуй, драга,
оттука махай се веднага.
След нас не бива да вървиш
и трябва да се подчиниш,
така че коня си обръщай
и при кралицата се връщай!“^[11]*

*Ала девойката решила,
щом трябва, да приложи сила.
Нима джудже със ругатни
от пътя ще я отклони?*

*180 Тя тръгнала напред, но ето
че неочеквано джуджето
замахнало с камшик. Тя в миг
с ръка прикрила своя лик,
но ударът необуздан
опарил нежната и длан
и по ръката наранена
останала следа червена.*

*185 Изгаряща от срам и яд,
поела девата назад
и във сълзи обляна цяла
пред господарката си спряла,
а тя със поглед изумен
съзряла белега червен*

*190 и рекла гневната кралица
на своя най-доверен рицар:
„Ерек, мой друже, в този час
от ярост чак треперя аз
пред този срам. О, мили Боже,*

*200 как този нагъл рицар може
да не възпре поне слугата,
ранил придворната в ръката?*

*Стигнете рицаря, Ерек,
и нека този лош човек
от дамата си придружен,
да се представи тук пред мен!“*

*Пришпорил коня си, без страх,
Ерек се устремил към тях,
но в миг пред него се явило
джуджето и му заявило:*

*„Васале, накъде? Я спрете
и незабавно се върнете!
Да ви напомня ли пак аз,*

че няма път напред за вас?“

*215 Ерек отвърнал: „Изрод зъл,
преди до теб да съм дошъл,
от пътя се махни.“ „Не, няма.“
„Махни се, тесен е за двама!“ —*

Ерек го бутнал настрана,

*220 но с ненадейна бързина,
замахвайки с камшик, джуджето
ударило Ерек в лицето.*

Ерек застинал от почуда

след този вероломен удар,

*225 белязал с кървава черта
и бузата му, и врата.*

*Но виждал, че не може днес
да отмъсти за своята чест,
защото рицарят, покрит*

*230 с доспехи, носещ меч и щит:
„Умираш — викнал му през рамо —
джуджето да докоснеш само.“*

Безумството не носи слава...

И, без да се самозабравя,

235 Ерек, смирен, поел назад.

*„Кралице — рекъл, — срам и яд
изпитвам. В този тежък ден
бях от джуджето унижен.*

Не го докоснах с пръст дори,

*240 но кой ли ще ме укори,
щом имам в своята десница
меч само, а пък онзи рицар
е с копие и щит, и броня,
готов за бой да смушка коня*

и, както е въоръжен,

за миг ще се разправи с мен?

Оръжието ми сега е —

далече (както всеки знае):

нали не тръгвах днес на бран,

245 оставил го в Карадиган.

*Аз бих се върнал да го взема,
да сложа бронята и шлема,
но този подъл рицар вече
ще бъде много надалече.*

255 *Не бих желал да ми избяга
и ще го проследя веднага.*

*По пътя ще намеря кой
да ме въоръжи за бой.*

Тогава чак ще съм готов

260 *да срещу рицаря суров.
Кълна ви се, че аз самия
до смърт със него ще се бия,
дорде в решителния час
не победи един от нас.*

265 *Три дни най-много да се бавя
и в замъка ще се представя
пред вас в уречения ден
с победа или победен.*

*КРАЛИЦЕ, тръгвам, че дългът
270 отново ме зове на път
vas Бог дано ви защитава.“*

*В ответ кралицата тогава
със вяра в неговата сила
стократно го благословила.*

275 *Така Ерек, младежът смел,
в галоп след рицаря поел,
оставяйки сама в гъстака
кралицата Артур да чака.*

А кралят имал хубав ден —

280 *пръв стигнал белия елен
и скоро с плячката ловците
назад поели през горите
към замъка Карадиган,
където те били на стан.*

285 *Подир вечерята богата
развихрила се веселбата*

*и кралят казал, че е време
от най-красивата да вземе
целувка за трофея нов
от днешния успешен лов.*

*290   В двореца всички зашумели,
а рицарите — буйни, смели —
споделяли един със друг,
че битка май ще пламне тук.*

*295   Желаел всеки с меч в ръка
да му докаже, че сега
в двореца по-красива няма
от неговата мила дама.*

*Смутен от острите слова,
300   месир Говен навел глава
към краля и му казал: „В двора
царят враждата и раздорът.
Заради ценната награда
току-виж пламнала и свада,
305   че рицарите се кълнят
до бой да стигнат този път.“*

*Тогава кралят промълвил:
„Кажете, племеннико мил,
как без да се посрдя мога
310   да превъзмогна таз тревога?“*

*Събрали на съвет голям
най-знатните барони там.*

*Явил се крал Идер^[12] (поред
той бил поканен най-напред),
315   след него — крал Кадиолан^[13],
съветник в мир, смел воин в бран,
Жирфле и Ке^[14] и не един
барон със крал Амаугин^[15]*

*и още рицари сърцати
320   дошли във кралските палати.
Но пламнал спор с такава сила,
че Гениевра се явяла,
разказала им своя случай*

и всеки край Артур научил
325 за злия рицар, за джуджето,
като барона си проклето,
което жегнало със бича
съпътстващото я момиче,
как после то се възмутило
330 и от Ерек, и го ранило,
а той след рицаря поел,
за да се среќнат на дуел,
но обещал в тридневен срок
да дойде, рекъл ли е Бог.

335 **НАКРАЯ** казала: „От мен
съвет, сир, чуйте в този ден.
Предлагам ви да се отложи
с три дни целувката, велможи,
та пак Ерек да е сред нас.“
340 Против не се чул ничий глас,
приел го и самият крал.
А в този час Ерек следял
по пътя рицаря, джуджето
и дамата му, чак додето
345 те стигнали до град прекрасен
със крепостна стена опасан
и влезли вътре. Смях голям,
и весел гълъч се чувал там:
събрали се били младежи
350 и хубавици млади, свежи.
Едните хранят за игра
линеещ ястreb без пера,
а други милват с възхищение
соколи с ново оперение.
355 На групи някои от тях
играят на ашик и шах
и хвърлят зара без умора.
Младежи решат във обора,
коне; жени не се вестяват:

- 360 в покоите се разкрасяват.
Щом зърнали, че онзи рицар
с джуджето и с оназ девица
се приближават, всички в миг
ги срещнали с възторжен вик.*
- 365 В шума и радостната врява
незабелязано минавал
Ерек — нали бил непознат.
Той следвал рицаря отзад,
с надеждата да разбере*
- 370 къде подслон ще избере
и много се зарадвал, щом
спрял рицарят пред хубав дом.
Ерек отишъл по-напред,
изbral си къща на съсед —*
- 375 един дом беден... Стар васал
отвън на двора сам стоял.
Разбидало се отведенъж,
че е добър, достоен мъж,
но си личало, че сега*
- 380 го мъчи някаква тъга.
„Ще вляза — казал си Ерек, —
изглежда ми добър човек.“
Отворил портата и в миг
притичал тъжният старик.*
- 385 Преди Ерек да каже нещо,
той най-сърдечно го посрещнал
и рекъл: „Сир, ако решите
в дома ми да се настаните,
за мен ще е голяма чест.“*
- 390 Ерек отвърнал: „Друже, днес
не мисля дълго да гостувам,
а само тук да пренощувам.“*

От коня скочил след това.

*Навел почтително глава,
стопанинът юздите взел*

*и лично коня му повел.
Извикал при дошлия рицар
той своята щерка хубавица
и своята жена: те двете
със нещо май били заети,
но щом ги викнал вън съпругът,
излезнали една след друга.
По риза щерката била
и с бяла диплена пола;*

*400   тя имала на рамената
една наметка, но била тя
от носенето овехтяла,
и на места поизлиняла.
Ала под дрехата ужасна
410   снагата ѝ била прекрасна,
а красотата ѝ — дар свише —
не бих могъл да ви опиша.
Природата^[16] била ѝ дала
неземен чар и се дивяла,
415   че с много мъдрост и умение
създала е едно творение
с неповторима красота
каквото вече на света
тя, колкото да се старае,
420   не би успяла да извае.
Природата признава честно,
че няма друга тъй чудесна,
дори Изолда, във чиято
коса с цвета на чисто злато
425   пробягвал слънчев лъч игриво,
не е била така красива^[17].
Природата я надарила
със кожа мека като свила,
лицето ѝ, от сняг по-бяло
430   като цвят лилиев блестяло,
в очите ѝ като звездици,
пламтели бисерни искрици,*

*а руменец като позлата
подсилвал още красотата.*

435 *На друга Господ не е дал*

*лик с тъйplenителен oval,
с тъй прелестни очи, уста.*

*Била така чаровна тя,
че който видел я, възхита*

440 *не можело да не изпита,
като от хубава картина.*

*През малка спретната градина
излязла девата напред,*

видяла рицаря напет,

445 *но поотстъпила назад
понеже бил ѝ непознат.*

От срамдори се изчervила.

Щом зърнал дъщерята мила,

Ерек в захлас потръпнал цял.

450 *Тогава старият васал
помолил тихо дъщерята:*

*„Хванете, скъпа, за юздата
на госта хубавия кон*

(той има нужда от подслон):

455 *при моите го заведете,
юздата, стремето свалете,
зоб дайте му и го разтрийте
и с чул отгоре го покрийте^[18].“*

Жребеца щерката отвела,

460 *хамута и юздата снела,
а после стремето, седлото.*

*Тя всичко сторила, каквото
баща ѝ разпоредил:*

разтрит и сресан конят бил,

465 *завързала го да не бяга
и му насипала веднага*

във яслите сено, овес —

храна да има и нощес.

Когато пак пред своята къща

- излязла, той ѝ казал: „Дъще,
хвани ти госта под ръка,
за него ще е чест така
да влезе с теб в дома ни, мила!“*
- Девойката се подчинила
(като възпитан, млад човек)
и влязла в стаята с Ерек.
А майка ѝ там отпреди
заела се да подреди
леглата: бързо ги застлала
с килими и със покривала.*
- Приседнали покрай софрата
Ерек, до него дъщерята
и нейният родител стар.
В огнището ис크ряла жар.*
- Васалът за камериери
не можел средства да намери:
един прислужник имал само,
но със старание голямо
той птици и мясо доставил
и чудни ястия направил,
защото в кухнята бил вещ.
Поднесъл им бульон горещ
и печено, и блюдо вкусно,
пригответи съвсем изкусно,*
- а щом с вечерята сколасал,
вода за миене в два таса
донаесъл им. Покривка фина
отрупал с хляб, мясо и вино
и всеки пил и сладко ял —
кой колкото си пожелал.*
- След като своя глад заситил,
Ерек внимателно попитал
хазяина си, който бил
тъй щедър, отзивчив и мил:*
- „Стопанино добър, простете*

*за дързостта ми, но кажете
защо туй прелестно момиче
в подобни дрипи се облича?“*

*„Ах, другче мили, бедността
е бич за всеки по света,
тя бич е и за мойта къща.*

*Сърцето ми се преобръща,
че носи щерката ми мила
наметка в кръпки, а не свила.*

*След цял живот войни, сражения,
заложих своето имеение,
но го загубих и го взеха,
а дъщеря ми скъпа дреха*

*би имала, ако желае,
ала аз бях против. Така е!*

*Тя племенница е дори
на графа ни, а той пари,
земи и замък притежава
и би я глезил до забрава.*

*Тук всеки рицар би желал,
било барон, било васал,
да има нейната ръка,
но аз не ще я дам така,*

*защото искрено жадувам
да ѝ даде Бог да добрува
и кралски син, или пък княз
да доведе съдбата в нас.*

*Уверен съм, че всеки крал
със щерка ми би се гордял.*

*Нали сам виждате, че няма
от нея по-красива дама?*

*Ала освен че е красива,
тя е и умна, и вежлива,
На друга Бог не е дал в дар
такава благост, ум и чар.*

Със дъщеря си се гордея

510

515

520

525

530

535

540

*и най-щастлив съм, щом съм с нея.
За мене тя е утешение,
богатство, радост, вдъхновение
545 и никой друг на този свят
не ми е бил по-скъп и свят.“*

Щом млъкнал старият васал,

Ерек и друг въпрос задал,

защото искал да узнае

550 и той причината каква е

да идват беден и богат

отвсякъде във този град,

защо барони бързешком

за свитите си търсят дом,

555 защо били този шум и врява?

Отвърнал старецът тогава:

„Пристигат рицари безчет

в града ни, драги сир, отвред

и всеки е дошъл насам,

560 че утре празник най-голям

очакваме, затуй тълпи

се стичат и градът не спи.

Когато почнат празненствата,

отново ще креещи тълпата,

565 че върху сребърен статив

ще види тя сокол красив,

на пет години или шест.

За всеки рицар ще е чест

такъв сокол да притежава^[19].

570 Ала наградата се дава

на този, който дама има

по ум и хубост несравнима

и е готов пред всички даже

със меча си да го докаже,

реши ли някой рицар друг

това да му оспори тук^[20].

На победителя се пада

соколът скъп да е награда.
Дошъл е пак народ безброен
580 да види кой е най-достоен.“
Ерек задал му най-подир
и друг въпрос: „Простете, сир,
но много искам да узnam
какъв е онзи рицар там
585 със щита, пищно украсен
във син и във златист десен.
Аз виждам редом с този рицар
неземно хубава девица
и някакво джудже с камшик.“
590 Отвърнал бедният стариk:
„Тоз рицар ли? Два пъти той
сокола взе без кръв, без бой.
Кой смее с него да се бори,
наградата да му оспори!
595 Тук обичаят открай време
гласи, че ако някой вземе
сокола трети път, тогава
за него вечно той остава,
без право някой да се бие,
600 сокола за да придобие.“
Яда си не прикрил Ерек
и рекъл: „Мразя тоз човек
и ако бях въоръжен,
не би било проблем за мен
605 да му оспоря с меч сокола.
Сир, само за едно ви моля,
разчитайки на щедростта ви
и благородните ви нрави:
снабдете ми с въоръжение,
610 със старо, с ново — без значение.“
Васалът рекъл: „Друже, днес
молбата ви за мен е чест!
Ще дам за вашите успехи
най-хубавите си доспехи —

615 прекрасна ризница кована,
сред петстотин бе тя избрана,
обувки скъпи, леки, нови
и със стоманени обкови,
здрав шлем със ремъци обшият
620 и чисто нов метален щит.
*Щастлив съм, че ще мога вам
кон, копие и меч да дам —
те ваши са от този час.“*
„Ах, сир, признателен съм аз!
625 Но все пак идвам отдалеч,
сам имам здрав, челичен меч
и кон — за воинското ми дело
обучен е съвсем умело.
С голяма благодарност аз
630 приемам другото от вас.
Но още нещо аз желая,
изпълните ли го, накрая
ще ви се отблагодаря,
реши ли Бог да победя.“
635 Отвърнал старият васал:
„Каквото съм ви обещал,
за вас аз всичко ще направя.
Какво сега ви притеснява?“
Ерек отвърнал, че в дуела
640 държи сокола да спечели
за дъщеря му — като дар
за несравнимия й чар.
Че неин рицар ще е той
и в предстоящия двубой
645 заради нея ще се включи,
наградата за да получи.
И продължил: „Любезни сир,
ще кажа кой съм най-подир,
кого сте приютил у вас.
650 От кралски славен род съм аз,
баща ми Лак е владетелин,

*а аз, Ерек, съм негов син.
От три години съм, сеньор,
към Крал-Артуровия двор.*

655 *Не знам дали до този ден
сте чували за Лак и мен,
но ако ме въоръжите
и щерка си ми поверите,
тържествено ви обещавам,*

660 *не само че ще се сражавам
геройски за онази птица,
а и че щерка ви кралица
ще стане в моята страна.*

*Харесах си я за жена
и с мен три града ще владее*^[21]. “

„Ерек? От радост чак немея.
Та вашият баща е Лак?“

„Да, домакине мил и драг.“
Отвърнал с развълнуван глас
670 *vasalът: „Всеки тук от нас
е чувал хубави неща
за вас и вашия баща.*

*Харесвам ви и съм щастлив,
че смел сте, умен и учив*

675 *и с радост, без да възразявам,
аз щерка си ви поверявам.“
И, хващайки я за ръката,
завел пред него дъщерята.*

*Ерек пък бил щастлив, че има
освен доспехи и любима.*

*След всичко чуто засиял
от радост старият васал,
а майката се просълзила.*

*Девойката не промълвила
ни дума... С радост във душата
тя в миг разбрала, че съдбата
непредвидимо, изведенъж
я свързва с този славен мъж*

690 *с тоз бъдещ крал, и че кралица
ще стане скромната девица.*

До късно през нощта стояли
но щом леглата им застлали
със бели пухени постели,
словата бързо отлетели
695 и всички легнали да спят.

Ерек не го ловял сънят
и щом се зазорило пак,
с васала вече бил на крак.

Отишли в манастир до тях,
700 помолили един монах

Светия дух да почете
с молитва, после меса те
изслушали и със смирение
накрая сторили дарение,
705 в параклиса се поклонили
и към дома се устремили^[22].

Ерек, изпълнен с гняв и дързост
доспехите получил бързо,
дори красивата девица

710 помагала на своя рицар
със чудна сръчност, не с магия^[23].

Обувки му донесла — тия
със ремъците и с обкова —
пристегнала му броня нова
715 и шлем му сложила кафяв,
и меч му дала — лек, но здрав:
тъй тя като за лютата бран
стъкмила рицаря припрыян.

Довели коня му най-сетне
720 и той побързал да се метне.

Донесла девата и щит,
и копие — с връх страховит.

Провесил този щит нелек
на ремък през врата Ерек,

725 *а после копието взел,
към домакина се навел
и казал: „Сир, благодаря!
Гответе своята дъщеря,
защото за сокола двама
ще идем, тя е мойта дама,
тъй както се разбрахме с вас.“*

730 *След миг бащата беловлас
докарал ѝ прекрасен кон —
червен параден вихрогон.
Е, сбруята му не блестяла,
защото беден бил васалът,
но все пак ставал за езда.
На коня сложили юзда
и щом бил вече оседлан,
без наметало и колан
възседнала го дъщерята.*

735 *Опрял крака на стремената,
Ерек през пътната врата
излязъл пръв, след него тя,
а дамата и домакинът
последвали ги, за да минат
с тях през разбудения град.
И всички хора, стар и млад,
по улиците оживени*

740 *745 в тях вглеждали се удивени
и с неприкриван интерес
се питали: „Отде ли днес
се появи тук този рицар?
За да е с тази хубавица,
той явно е и горд, и смел
и с право може на дуел
да спори с друг, че тук май няма
по-хубава от тази дама.“*

750 *Един твърдял: „На тях се пада
соколът да им е награда“.*

755 *А друг девицата красива*

с възторжени очи изпивал.
„Младежът кой е? — питал трети —
Изглежда силен... И напет е!“

*765 „Не знам!“ „Не знам!“ „И аз не знак,
но явно е храбрец голям.
Я вижте новата му броня
и щита, копието, коня!...
Как язди леко и свободно!*

*770 Навярно е от коляно благородно...
Истински левент!
И е добре въоръжен.“
Ала Ерек и дъщерята
не спрели никъде в тълпата,
775 а чак до скъпия сокол,
край сребърния му конзол
противника да чакат. Ето,
дошъл той с дамата, с джуджето,
зашто бил получил вест,
780 че някакъв си конник днес
щял пред събраните сеньори
наградата му да оспори.
Не вярвайки, че има рицар
тъй смел, че с меч и щит в десница
785 да му излезе на двубой,
в триумфа бил уверен той.
Щом хората го разпознали,
от радост викове надали.
Събрала се тълпа голяма
790 и всеки рицар, всяка дама
следели с интерес голям
какво ли ще се случи там.
Дошлият преди малко рицар
с джуджето, с младата девица,
795 към птицата нетърпеливо
пришпорил коня горделиво,
ала в тълпата няма как
да мръднеш ни ръка, ни крак.*

800 Такъв народ навред гъмжал,
че даже крачка не можал
да стори, та камшик размахал
и много хора от уплаха
край коня му се отстранили
и към сокола път открили.

805 До него като приближил,
на дамата си заяви:
„Щом тази птица се полага
на най-красивата, веднага
вземете скъпата награда —
810 по право тя на вас се пада
и трябва да стои у вас
до сетния ми земен час.
Сокола приберете, мила!“

Към птицата тя приближила,
815 ала Ерек напред излязъл,
отблъснал я и гордо казал:
„Назад веднага отстъпете
и тази птица оставете!
От вас тук по-достойна има
820 и тя е с хубост несравнима.
Не вам, на мойта дама днес
се пада тази висша чест —
тя по-красива е от вас.“

Съперникът, обзет от бяс,
825 му се заканил разгневен,
ала Ерек не бил смутен
и казал: „Скъпа, приближете
безценния сокол вземете,
от днес по право той е ваш,
830 а аз съм ви гарант и страж,
че ако някой го оспори,
го чака много тежка орис.
Със красотата си блестите
като луната сред звездите.
835 Не може друга да се мери

със вас по ум и маниери.“

*Съперникът не се сдържал
и срещу дръзкия васал
започнал ядно да креши:*

*„Младежко, кой си всъщност ти,
та за сокола с мен ще спориш?“*

Ерек спокойно отговорил:

*„Пристигам от далечно кралство
и чрез двубой, без самохвалство,*

*ще ви докажа, че се пада
на дамата ми таз награда.“*

*„Ти май че си обезумял,
сокола щом си пожелал.*

*По-хубаво да си вървиш,
че инак скъпо ще платиш.“*

„Нима соколът се продава?“

*„Не, просто смърт те застрашава,
така че си отивай вече.“*

*„Побъркахте ли се, човече,
та истината тъй ви дразни.*

*Заканите ви са напразни
и аз не се боя от тях.“*

*„Ти може да не чувстваш страх,
но аз в двубой ще те накажа.“*

„За изхода му Бог ще каже!

*Да почваме!“ Сега за вас
двубоя ще опиша аз.*

*Застава в кръг голям тълпата
да стори място за борбата,*

*бойците се отдалечават,
в галоп напред се устремяват
и с остри копия целят
един друг да се повалят.*

*След всеки удар страховит
парче от копие, от щит
лети... А и седлата също
се чупят и ги преобръщат,*

840

845

850

855

860

865

870

*конете през полето бягат,
бойците пак за бой се стягат:*

*875 щом копията са строшени,
ще бъдат с мечове сменени.*

*И всеки своя меч тогава
изважда, удари раздава
по шлем и по забрало враже,
880 противника за да накаже.*

*Със настървение голямо
се удрят те по врат, по рамо,
Не мисли никой да се брана,
а гледа да нанася рани.*

*885 Трешят разсечени доспехи,
облива кръв ръце и дрехи.
Така се бият дълго време,
без някой там превес да вземе,
ала умора ги застига.*

*890 В туй време дамите им вдигат
към Бог прочувствено ръце
и всяка с плачещо лице
се моли нейният любим
да победи и невредим
595 да е след този бой нелек.*

*„ВАСАЛЕ, — казва на Ерек
врагът му — наблизава вечер,
а виждаш, капнали сме вече.*

*Предлагам да починем малко,
защото ще е твърде жалко*

*600 с последни сили този спор
да водим. Туй ще е позор!*

*Прекрасната си дева виж
как моли Бог да победиш.*

*905 И моята за мен се моли,
така че ние с теб защо ли
не се на отдих съгласим,
а после пак ще продължим?“
Ерек склонява и поглежда*

- 910 към дамата си: тя с надежда
и с неприкривана тревога
за помощ призовава Бога.
Когато чува своята мила,
той придобива страшна сила*
- 915 и горд от нейната любов
отново е за бой готов.
Припомня си как с меч в десница
се клел на своята кралица
за онзи срам да отмъсти*
- 920 или с честта да се прости.
„Защо да чакам — мисли той, —
нали жадувах сам в двубой
тоз рицар да плати, задето
получих удар от джуджето?“*
- 925 И щом отново той се сеща
за тази неприятна среща,
обръща се към своя враг:
„Да подновим двубоя пак!
За отдих времето изтече,*
- 930 готов съм да изтегля меча.“
„Аз също!“ — чува се отсреща.
Пак почва битката зловеща.
Врагът напада, без да чака
и още с първата атака*
- 935 за малко да рани Ерек.
Отбил той удара нелек,
ала врагът му пак връхлита,
прицелва се добре над щита,
а мечът му разсича шлема*
- 940 и части от обкова снема.
След рикошета във главата
разцепва щита по средата,
след туй в доспехите му здрави
широк и дълъг прорез прави,*
- 945 а после хладната стомана
в плътта отваря страшна рана.*

Но Господ-Бог е милостив:
Ерек все пак остава жив;
без малко да го разсече
950 на две врагът. Но ето, че
съвзема се и с мощ присъща
той всичко тъпкано си връща,
прилага сила страховита,
пробива ризницата, щита,
955 посича вражеското рамо,
забива меча си в гръдта му,
след туй извръща се чевръсто
пронизва своя враг във кръста
и като гейзер от плътта
960 избликва алена кръвта.

*Бойците с ярост се сражават,
но равни сили притежават
и никой не отстъпва крачка,
а гледа другия да смачка.*

965 *След всеки удар страховит
се чупят меч, доспехи, щит,
та вече нищо не е цяло
да пази всяко воинско тяло
и те се бият с гола гръд,
970 и пръски кръв навред хвърчат,
и сили губят, но не стенат,
а още удари разменят.*

*Ерек тъй удря в този час,
че праща рицаря в несвяст.*

975 *Щом вижда паднал своя враг,
той три пъти го удря пак,
освен шлем и забрало враже,
подшлемника му срязва даже.
Пронизва също с острието
980 главата точно над лицето,
но мозъка му не засяга.
Врагът не може да избяга*

след този сблъсък без пощада
и върху хълбока си пада.

985 Ерек забралото му снема,
а после свалия му и шлема,
така врагът му победен
от нищо не е защитен.

Заради своя срам в гората

990 Ерек се готови и главата
да му отреже в този миг,
но рицарят надава вик:
„Загубих аз по Божа воля!

Не ме убивай! Милост моля!

995 Днес в честен бой ме победи,
но ако ме погубиш ты
наместо със триумф голям
с позор ще се покриеш сам.

Вземи ми меча... Пощади ме!“

1000 Младежът меча му не взима,
но казва: „Ще ви пощадя^[24].“
„Ах, рицарю, благодаря!

Но кажи ми, щом нямам чест
да съм те срецдал аз до днес,

1005 защо такава злост питаеш,
та чак и мойта смърт желаеш?

Не помня зло да съм ти сторил“

„Напротив!“ — ядно отговорил

Ерек. — „Наистина ли, сир?

1010 Кажете, моля, най-подир
вината ми към вас каква е,
да я изкупя днес желая.“

„В гората вчера те видях.

С кралица Гениевра бях

1015 и нейна дама — по лицето
прислужникът ти зъл — джуджето
удари я, а е известно —
жена да удриш е безчестно^[25]!
След туй и мене в своя гняв

- 1020* удари изродът злонрав.
Ти гледаше надменно там
като свидетел глух и ням,
дори следеше с наслаждение
как твоето джудже с презрение
1025 и яд ни удряше с камшика.
Така ти сам ме предизвика
да защитавам своята чест
и ето, пленник мой си днес.
Сега ще ми се подчиниш,
1030 че искам аз да се явиш
в Карадиган пред мойта дама.
Не е далече, има-няма
са седем левги, тази вечер
би трябвало да стигнеш вече.
1035 С джуджето, с твоята девица
за милост моята кралица
да молиш. Ще ѝ кажеш също,
че утре мисля да се връщам
щастлив, защото съм намерил
1040 девойка с чудни маниери,
с чар, с разум и със красота,
каквито няма на света.
Нали и сам го забелязваш!
Сега, кажи ми, как се назваш.“
1045 Отвръща рицарят със смут:
„Идер се назвам, син на Нут^[26].
Не съм си мислил аз преди,
че някой ще ме победи,
но съм грешал до този ден,
1050 да, по-добър сте, сир, от мен,
по-сilen, по-умел и смел.
Загубих в честния дуел
и от дълга си призован,
потеглям към Карадиган.
1055 Преди да тръгна аз на път
кажете, сир, как ви зоват,

*че пред кралицата да знам
кой всъщност ме изпраща там.“*

*Ерек отвръща: „Аз самият
1060 причина нямам да го крия.*

*Ерек се казвам, запомни!
Така в двореца обясни.“*

„За тръгване настава час...

*Присъда там ще чакам аз
1065 с джуджето, с моята девица
от справедливата кралица.*

*След туй деяние позорно
ще се държим съвсем покорно.*

Ще съобщя и новината

1070 за вас и девата в палата^[27].“

*И хората от антуража
на графа сбогом да им кажат
дошли са — тежката разлька
изпълва ги с голяма мъка.*

*1075 Прииждат граждани, барони
ликува тоз, друг сълзи рони...*

*А дъщерята на васала
стои щастлива, в риза бяла,
и радва не един съсед*

1080 със хубавия си късмет.

*По пътя бърза да поеме
Идер и без да губи време
пришпорва коня си нататък.*

Тук моят разказ ще е кратък:

*1085 Идер с девицата, с джуджето
преминали леса, полето
по своя път предначертан
и стигнали в Карадиган.*

*На вънния балкон стояли
1090 Говен, сеньор Ке — сенешалът
и група рицари подбрани.
И както там били събрани,*

съгледали отвън тогава,
че трима души приближават.

1095 Сеньор Ке пръв ги забелязал
и на Говен веднага казал:
„Сир, май че виждам онзи рицар,
за който нашата кралица
рассказваше как без стеснение
1100 подложил я на унижение.

Да, той е, идват трима, ето
и дамата му, и джуджето.“
„Да, вярно! — казал му Говен. —
Това е той и според мен.

1105 По правия, отъпкан път
и тримата към нас вървят.
Държи се рицарят на коня
и с меч е, но с разбита броня.
Кралицата ще го познае,

ако тук някъде сега е.
Ке, поканете я при нас.“

Той тръгнал бързо и тозчас
открыл я внейните покои:

„Госпожо, помните ли кой
1115 удари вчера във гората
придворната ви по ръката?“
„Отлично помня, сенешале.

Какво ли ново сте разбрали,
та питате ме пак и днес?“

1120 „Преди минута, ваша чест,
видях млад рицар кон насам
да язди. Той не беше сам,
кралице скъпа, според мен
бе от девойка придружен,

1125 едно джудже на кон с тях беше
и във ръка камшик държеше.

Май то Ерек бе наранило.“
А тя не се подвоумила
и рекла: „Хайде да вървим

- на място да се уверим.
 За миг да зърна аз васала,
 веднага бих го разпознала
 и истината ще ви кажа.“*
- „Елате да ви го покажа —
 1135 отвърнал Ке. — Говен ви кани
 при рицарите си, събрани
 там горе на балкона вече.
 Оттам видяхме отдалече,
 че идва този странен рицар.
 1140 Но, да побързаме, кралице.“*

*Отишли бързо при Говен,
 тя с поглед съсредоточен
 видяла рицаря на прага
 и разпознала го веднага:
 „Сеньори, да, това е твой!
 Но сякаш идва след двубой...
 Дали Ерек е отмъстил
 или пък твой го е убил,
 какво е станало, уви,
 1150 не знам, но трудно твой върви,
 доспехите му са разбити
 и целите са с кръв покрити.“*

*„Госпожо — казал ѝ Говен, —
 това е видно и за мен
 1155 и явно тъй стоят нещата.
 По своя шлем и по главата
 е удрян твой и кръв изцяло
 покрива неговото тяло.
 Кралице, казано накратко,
 1160 участвал е в ужасна схватка.
 Какво ли носи твой сега —
 добра вест или пък тъга?
 Дали Ерек ви е изпратил
 в плен падналия неприятел,
 1165 или врагът му подъл, зъл,*

*е толкоз луд, че е дошъл
да се похвали, че в дуел
живота на Ерек е взел?“
„И аз тъй мисля“ — си признала
1170 кралицата пред сенешала.*

*Идер щом минал през вратата,
за да узнаят новината,
нетърпеливи, много хора
се втурнали отвън на двора.*

1175 *Пред входа кралски спрял Идер
и скочил от жребеца чер.
В тоз миг Говен подал ръка
на дамата му и така*

*тя слязла точно там, където
се приближило и джуджето.
Решили, както е редът,
при краля да ги заведат.*

*Щом зърнал младата кралица,
раненият и гузен рицар*

1185 *дълбоко ѝ се поклонил,
а после краля поздравил
и най-смилено рекъл: „Аз,
рицаре, съм под ваша власт,
от рицар смел изпратен в плен,
1190 че бях от него победен.*

*Това е онзи рицар, дето
получи удар от джуджето.
И то за стореното зло
да си плати с мен е дошло.*

1195 *Сега съдбата ни решете.“
А тя отвърнала: „Кажете,
Ерек къде е, как е той
след рицарския ви двубой?
Ще дойде ли? Държа да знам.“
1200 „Ще дойде утре, но не сам,
а с дева млада и красива,*

сърдечна, умна и учтива.“

*След тези думи откровени
кралицата успокоена*

1205 *му рекла: „Друже, в този ден
под моя власт оставаш в плен,
тук ни обида, ни разправа
не ще те тебе застрашава.*

Все пак сега кажи пред нас

1210 *ти кой си?“ „Син на Нут съм аз,
Идер“ — отвърнал им той бързо,
забравил прежната си дързост.*

*Кралицата се приближила
до краля и му заявила:*

1215 *„Нали, сир, сам се убедихте,
че бе добре, като склонихте
да чакаме Ерек сред нас?
Добър съвет ви дадох аз,
но само умният умеет*

1220 *да прецени добро кое е.“*

*Артур отвърнал ѝ: „Така е,
премъдра приказка това е.*

*Глупакът само не приема
съвет от някой друг да взема.*

1225 *Щом чувствате любов към мен
ви моля, рицарят пленен
от днес да заживее в двора
свободен, с всички мои хора,
но ако тази чест откаже,*

1230 *жестоко нека се накаже^[28].“*

*Щом свършил, младата кралица
освободила онзи рицар
според Артуровата воля.*

Идер не чакал да го молят,

1235 *условията му веднага
приел. На малко се полага
да се сдобият с тази чест
да служат на Артур. А днес*

Идер е там за първи път.

*1240 Доспехите му да свалят
прииждат пажове отвред.*

Пак за Ерек тук идва ред.

*След тежкия и кървав бой
останал на площада той.*

*1245 Не бил спечелил толкоз слава
и храбрият Тристан тогава,
когато във жесток двубой
Морхолт със меч съсякъл той*^[29].

*Такава смелост проявил
Ерек, че всички възхитил,
и за умението бойно
бил оценен той най-достойно.*

*Със възгласи: „Той няма равен!
Не знаем рицар по-прославен!“ —
го съпроводила тълпата.*

*При тази радост непозната
пред него графът се явил
прегърнал го и заявл:*

*„Сир, висша чест ми окажете
и в моя дом се настанете,
нали сте син на краля Лак.
Приемете ли, дружес драг,
ще съм щастлив, защото вас
за свой сеньор ви смятам аз“.*

*1260 „Простете, сир, но аз се връщам
пак там — във вчерашната къща,
в дома на стария васал —
за свой тъст съм си го изbral.*

*За мен е радост несравнима,
че с дъщеря си той дари ме!“
„Разбирам ви, и според мен
тоз дар е необикновен:
девойка хубава, добра.
А майка ѝ ми е сестра*

- и с нея сме от род прославен.*
Щастлив съм, че жена такава
сам вие сте избрали вече,
но пак ви моля, тази вечер
гост в моя замък ми бъдете.“
- Ерек отвърнал: „Оставете!*
Днес няма как да ме склоните.“
„Добре, сеньор! Ще спра с молбите —
отвърнал графът. — Ваша воля!
Излишно е да ви се моля,
но искам в тази нощ честита
да бъда с върната си свита
при вас на този празник мил.“
Ерек, щастлив, благодарил
и с графа заедно поели
- към къщата [30]. След тях вървели*
на групи дами и барони.
Не можел дума да пророни
от радост старият васал,
щом в своя дом Ерек видял.
- Над двайсет пажа се явили,*
доспехите му те свалили
сред възгласи и оживление.
Ерек не чувствал притеснение
и пръв в дома се настанил,
а вуйчото до него бил.
Щом си заели те местата,
до тях приседнала момата.
Тя със крилце от гургулица
храна подавала на скъпата си птица.
- Каква отрада*
изпитвала, че за награда
получила сокол, съпруг!
Подобна чест не знаел друг.
Била тя толкова щастлива,
че и не мислела да скрива
трогателното си вълнение

*и всеки гост се радвал с нея
и виждайки я, че сияе
чистосърдечно ѝ желаел*

1315 да бъде цял живот щастлива.

С усмивка блага и вежлива

Ерек с баща ѝ споделил:

*„Стопанино, мой другче мил,
отплата ви дължа, че аз*

1320 ощастливен бях тук от вас.

Със дъщеря ви ще замина

при краля в моята родина

и там ще се венчая с нея.

Но, сир, аз имам и идея

*1325 покана скоро да ви пратя
да ни гостувате в палата.*

Аз ще получа трон в наследство

и в непосредствено съседство

два замъка разкошни там

1330 като подарък ще ви дам.

Единият е Монтревел

на лукс и блъсък е модел —

по-хубав в кралството ни няма.

От времената на Адама

1335 е вторият там основан

и се нарича Ротелан^[31].

Преди да минат три дни, аз

ще пратя цял керван за вас

товари злато и сребро,

1340 коприна, кожи и шевро,

та да се премените двама

с жена ви — тази мила дама.

А утре сутрин дъщеря ви

със мен на път ще се отправи

1345 с изкърпната си премяна,

но Гениевра във замяна

ще подари на моята мила

одежди от най-фина свила.“

*Седяла редом с тях девица,
добра и умна хубавица —
на щерката била съседка
и нейна първа братовчедка.*

1350

*Щом като чула с изумление
Ерек, че имал намерение
да иде да представи в двора,
пред краля своята изгора
със нейната наметка бяла,
закърпена и излиняла,
тя с графа тихо споделила:
„Сир, племенницата ви мила
е с дреха кърпена, проприта;
с Ерек тя явно е честита,
но ако тъй отиде там,
за вас ще е огромен срам.“
А графът казал: „Мила моя,
разбрах! От дрехите си, моля,
най-хубавата изберете
и лично ѝ я подарете.“
Ала Ерек ги чул тогава
и казал: „Дума да не става.
И разберете най-накрая,
че нова рокля не желая
за дар на моята девица
освен от нашата кралица^[32].“*

1355

1360

1365

1370

1375

*Щом братовчедката разбрала
целта му, тя не настояла,
но рекла: „Сир, като държите
с наметката ѝ да вървите,
така да е, ала тогаз
друг дар ще ви предложа аз
за братовчедката ми мила,
наместо роклята от свила.
Три расови жребци аз имам*

1380

*и са от класа несравнима;
на цветът са дорест, чер и сив.
И кралят няма по-красив
от сивия [33], той по земята
лети по-бързо от стрелата
или от птиците в небето.*

1385 *Той бърз е, но е кротък — ето
за девата ви дар чудесен
и за обяздане е лесен,
дете дори ще се оправи,
не хапе, скокове не прави.*

1395 *Подобен кон не се намира
и толкоз плавно галопира,
че ти се струва при езда,
че си на лодка по вода.“*

1400 *Ерек отвърнал: „В този свят
не знам подарък по-богат,
ако и тя го одобрява,
тогава аз не възразявам.*

1405 *Веднага тази дева мила
на свой слуга разпоредила:
«За сивия жребец идете,
седлото, друже, му сложете
и го докарате сега.»*

1410 *Изтичал сръчният слуга
за коня, без да губи време,
седло му сложил, двойно стреме,
а после на жребеца скочил
и към момата го насочил.*

*Ерек, щом конят се показал,
достойнствата му забелязал*

1415 *похвалил ги, доволен бил
и на слугата наредил
жребеца сив в обора бърже
до неговия кон да върже.*

Щастливи, в тази късна вечер,

- 1420 се разотишили всички вече.
И графът също се приbral,
но на Ерек той обещал
че утре, пукне ли зората,
ще дойде пак, да го изпрати.*
- 1425 Във сън преминала нощта,
Ерек за път на сутринта
се стегнал, казал, че желае
конете им да оседляят.
Събудил девата веднага*
- 1430 да почва също да се стяга
и бързо те били готови.
Барони, дами в дрехи нови
пристигнали, да се простят
с Ерек и с щерката пред път.*
- 1435 Младежът, графът, дъщерята
конете яхнали. Момата
сокола носела в ръка
и му се радвала така,
като че от сокола няма*
- 1440 в света богатство по-голямо.
Веселие навред царяло,
ала ги чакала раздяла
и благородникът попитал
Ерек дали не иска свита*
- 1445 от рицарите му, та днес
така да му окаже чест.
Ерек отказал: искал сам
с девойката да иде там,
а не със свита като тази.*
- 1450 На всички «Господ да ви пази!»
той рекъл, а пък графът мил
с прегръдки с тях се разделил
и най-сърдечно казал: «Сбогом!»
Васалът и жена му много*
- 1455 се радвали, но и скърбели
и радостни сълзи пролели.*

*Тъга обзела и бащата,
и майката, и дъщерята.*

*Родителите всеки път
1460 тъгуват, щом се разделят
с децата си. Та и тогава
те изпроводили с такава
любов и мъка дъщеря си,
макар да знаели прекрасно,*

*1465 че тя във кралски двор отива
и че с Ерек ще е щастлива.*

*Сълзи от щастие и мъка
те ронели при таз разлъка,
в гръдта сърцето им се свило,
1470 макар че щели на венчило
с Ерек детето си да пратят.
През сълзи майката, бащата,
говорейки ѝ думи мили,
със щерка си се разделили.*

*1475 Ерек набързо се сбогувал,
защото искрено жадувал
за подвига си да разкаже
в двореца, а и да покаже
на достолепната кралица,
1480 че води прелестна девица,
тъй нежна, умна и красива,
че той от обич се опивал
и колкото я съзерцавал^[34],
все повече се възхищавал,*

*1485 и очарован, развлнуван,
той непрестанно я целувал.
С възхита гледал ѝ лицето,
устата розова, нослето,
косата — като златна свила,
1490 с които го била пленила.*

*Разглеждал стройното ѝ тяло,
брадичката, челото бяло,
ръцете, нежните ѝ длани,*

очите — ясни, замечтани.

*1495 Тя също в трепетно мълчание
разглеждала го с обожание
и двамата на своята младост
любували се с чиста радост.*

В съюза си великолепен

*1500 били достойни в равна степен
един за друг: по красота
и по душевна чистота,
по ум, по щедрост, по учитивост,
по доброта и отзивчивост.*

*1505 Та как не ще се затрудниш
в стремежа си да прецениш
кой е по-хубав, по-сърдечен.*

*И явно всеки бил увлечен
по другия с еднаква сила,*

*1510 съдбата щом е отредила
да се сберат един със друг
като съпруга и съпруг.*

*И хванали се за ръка,
до обед яздили така*

*1515 и стигнали в Карадиган.
А дворът вече бил събран
и всеки с трепетна надежда
за тях от кулата се вглеждал.*

И Гениевра там отрано

*1520 била и чакала припряно.
Пристигнал и самият крал,
След него Ке, и Персевал,
Говен (в очакване на вест)
и Тор — синът на крал Арес,
и виночерпецът Люкан*

*сред рицарите бил смълчан.
Щом зърнали в далечината,
че идват рицарят с момата,
бароните Ерек познали*

1530 и го посрещнали с похвали.

*Артур, жена му, всички хора
се радвали, че с тях във двора
е пак Ерек, защото той
на всеки бил любим герой.*

1535 *Щом двойката се приближила,
кралицата се устремила*

*да ги посрещне. После кралят
и всички ги наобикалят,
и с радост възхваляват Бога
след преживяната тревога.
Харесал милата девица
Артур и като предан рицар
помогнал ѝ, та с лекота
от коня си да слезе тя.*

1540 *Подал ѝ той ръка вежливо
и я поканил най-учтиво*

*в препълнената тронна зала.
След тях кралицата вървяла*

щастлива, под ръка с Ерек.

1545 *«Госпожо — казал той с респект,
днес снизходителна бъдете
и девата ми приемете
във този вид — със стара дреха.*

Така облечена аз взех я.

1550 *Да, тя е щерка на васал,
но той все в бедност е живял,
тъй както много честни люде,
макар безспир да се е трудил.*

Жена му — мила и добра —

1555 *на благородник е сестра.
По род и хубост дъщерята
днес няма равна на земята
и я харесах за жена.*

На нежните си рамена

1560 *от бедност носи дреха бяла,
закърпена и извехтяла.*

Да бях склонил, тя би облякла

*и нови рокли. Пълна ракла
предложи нейна братовчедка
плюс чудна кожена наметка,
но аз отказах този дар.*

*Държас пред моя господар
и вас да дойде в този вид.*

*Госпожо, аз ще съм честит,
ако сега благоволите
самата вие да дарите. —
със нови дрехи мойта мила.»*

*Кралицата не възразила:
«Постъпили сте, сир, чудесно.*

*1580 За мен ще бъде много лесно
прекрасни дрехи да предложа
от свила и най-скъпа кожа.»*

Веднага младата кралица
отвела нежната девица

*1585 в двореца. Пратила тогаз
за нова рокля от атлас
и за разкошно наметало.
То в багри пурпурни блестяло
и й било съвсем по мярка.*

*1590 Пред младата си господарка
донесли дрехите веднага.*

*Били те, както се полага,
от свила и от плат най-фин.*

*Маншетите от хермелин
1595 били изvezани богато
с безценни камъни и злато,
а пък чудесната подплата
сияела като дъгата.*

*Блестяла роклята ѝ с пищност,
1600 а наметалото по нищо
не й отстъпвало. Но те
без закопчалки въобще
били, защото под иглите*

излезли току-що ушити.

1605 *Получила и чуден плащ
с якичка от самур блестящ,
с изящна златна закопчалка,
а върху нея брошка малка:
едната ѝ страна с рубин,
а другата със хиацинт*^[35].

*Бил плащът с хермелин обшият
тъй майсторски, че имал вид
на скъпоценен уникат.*

*По финия и нежен плат
безбройни кръстчета блестели
червени, жълти, сини, бели.
Кралицата разпоредила,
верижска свързвща от свила
и злато да ѝ донесат —*

*1620 на плаща да я прикрепят.
Искряла скъпата верижска
от вплетената златна нишка.*

*Повикали и майстор вещ
да сложи тази ценна вещ*

*1625 на закопчалките, така че
изящно те да се закачат.*

*Щом свършили, с усмивка ведра,
кралицата безкрайно щедра,
момата в дреха белоснежна*

*1630 прегърнала и рекла нежно:
«Девойко, тази рокля в шарки
по-скъпа е от двайсет марки;
така че ризата свалете
и роклята си облечете,*

1635 а после плаща ще ви сложат.

*Друг път и друго ще предложа.»
Благодарила дъщерята
за тези дарове богати.*

Отишла, според обичая,

*1640 със две придворни в друга стая
свалила ризата си бяла —
макар и в кръпки, пожелала
на някого да я дарят
и Бог така да почетат.*

*1645 Облякла роклята чевръсто,
пристегнала с коланче кръста,
накрая прикрепила плаща
със закопчалката блестяща
и се видяла, че изглежда
1650 чудесно в новите одежди.
А после в русите къдрици
й вплели златни плетеници,
макар че даже от позлата
по-блъскава била косата.*

*1655 И диадема от цветя
със разноцветна красота
над челото й закрепили.
Девиците я нагласили
така, че всеки да изпита
1660 пред красотата ѝ възхита.
От черно злато двойна брошка
върху платинена подложка
красяла шията девича.
Сега щастливото момиче*

*1665 изглеждало така прекрасно,
че станало за всички ясно,
че никоя жена в света
не е с подобна красота.
При Гениевра най-накрая*

*1670 отишла тя от своята стая.
Кралицата се възхитила
на нашата девойка мила
и на чудесните ѝ нрави.
На краля за да я представи,*

*1675 тя я повела за ръка
и влезли в залата така.*

*От трона този крал велик
да ги посреќне станал в миг.*

Безчет барони най-могъщи

1680 пред тях изправили се също.

На брой били тъй много там,

че всички имена не знам,

та затова ще се опитам

да изброя онез, които

1685 Артуровата кръгла маса

прославили са. А това са

най-белејситите сеньори:

Говен бил пръв, Ерек бил втори

(достоен син на славен род),

1690 а третият бил Ланселот,

четвърти — Горнеман^[36], а пети —

красавецът Куар Напети,

Лайц — шести (храбър дуелист),

а седми — Мелиан от Лис^[37],

1695 след него — Модюи Умникът,

девети — Додинел Кръвникът^[38],

десетият бил Ганделут,

с достойнства рицарски прочут^[39].

И другите ще изброя,

1700 но без по сан да ги редя.

Присъствали: Если, Бриен,

Ивен — синът на Уриен,

Ивен от Лоенел; след тях

Ивен — Заченатият в грях^[40],

1705 Ивен, но от Кавалиот

и Горсоен от Естронгот,

и Рицарят с Рога — приятел

с Валет със Обръча от злато.

Тристан, потънал в скръб и жал^[41],

1710 до Блеоблеерис седял,

Гру Сприхавият бил по ред

след брат си — Брун от Писиет

*и Оръжейникът (а той
пред мир избирал бран и бой);*

*1715 и Късоръки Карадок^[42],
млад веселяк със смях дълбок,
а Каверон от Ребедик
бил до сина на Кенедик,
и Идие от Връх зловещ
и от Ескюм Кару младеж.*

*Сдобили се със тази чест
и Тор (синът на крал Арес),
Плешивият Уелсец, Грен,
Галерие и Горневейн,
1725 и Амогин с Ке от Естро,
бил и Жирфле — синът на До.
Тола бил войнстващ исполин,
Лохол^[43] (Артуровият син —
хем храбър, хем добронамерен).*

*1730 Бил там и Сагремор Безмерни,
и Бедоайе бил между тях
(най-силният играч на шах).
Ще включва във това число
Бравен, а също и крал Лот,
1735 уелсецът Галерантин
и Гронози — на сир Ке син.*

*Присъствал там граф Кардокан,
Летрон бил (от Препелезан)
с Лабигоде — почен барон,*

*1740 не ще пропусна тук Бреон,
наследникът на Канодан,
самият граф на Хонолан
красавец русокос и строг,*

*от своя крал получил рог
1745 (но кралят, за беда голяма,
си служел само със измама^[44]).*

*Щом хубавицата видяла,
че всеки рицар в тази зала*

я гледа, свела в миг очи,
1750 страхът ѝ да не проличи.
От свян лицето млечно бяло
на девата почервяло,
но този свян тъй ѝ отивал,
че я направил по-красива.

1755 Щом крал Артур съзрял тогава,
че девата се притеснява,
прегърнал я и с жест най-мил,
до трона си я настанил.

До тях отдясно приближила

1760 кралицата и промълвила:
«Съвсем безспорно е, сеньор,
че ще е чест за всеки двор
приетият от вас смел рицар,
спечелил тази хубавица.

1765 Спаси ви той от затруднение
и можете без притеснение
с целувката да я дарите.

Бароните, и те самите
ще потвърдят един след друг,

1770 че тя е най-достойна тук
и че в света от нея няма
по-нежна и красива дама.»

Артур отвърнал: «Тук сте права
и ако друг не възразява
наградата от моя лов

1775 да ѝ предложа съм готов!»

А после продължил: «Сеньори,
едва ли някой ще оспори,
че друга дева по-красива

1780 от нея, по-благочестива,
по-благородна на земята
до днешен ден не е позната^[45],
и според обичая днес
тя заслужава тази чест!

- Съгласни ли сте с мен, кажете?*
Ако не сте, ми възразете.
Един да е против тук даже,
то нека смело да го каже.
Аз искам да съм честен крал
- и затова не бих желал
неволна грешка да урони
честта ми пред света, барони.*
- Законът е свещен за мен,
държа да бъда убеден,
че правилно постъпвам аз.
- Не искам никой между вас
да се оплаче, че желая
да осквернявам обичая,
или че изборът ми пада*
- на недостойна за награда
и че е бил опорочен
ловът на белия елен.*
- Знам, няма да ви се понрави,
река ли да променям нрави,
традиции или закон
- на моя татко Пендрагон.*
- Той бе велик и честен крал,
щом нещо ни е завещал,
непроменено ще векува^[46],
- дори живота да ми струва.*
- За мен тук милата девица
е в двора първа хубавица,
но с тази чест ще се сдобие,
ако съгласни сте и вие.*
- Кажете честно, без преструвка,
да я даря ли днес с целувка?»*
- Отвърнали му всички в хор:
«Сеньор, за Бога, няма спор,
че на девойката се пада
- по право вашата награда.*
- По хубост тази дева мила*

и слънцето би затъмнила.

*Единодушни сме, че днес
тя заслужава тази чест.»*

*1825 Щом дворът му го подкрепил,
до нея той се приближил
с целувката да я дари
и я прегърнал. Тя дори
сияла, че с чест такава*

*1830 сам крал Артур я отличава.
А той, като галантен рицар,
целунал плахата девица
пред всички и ѝ казал: «Мила,
не се е подлост в мен вселила
и тук, пред своя двор се вричам
като сестра да ви обичам!»
Тъй обичаят в този ден
от краля бил възстановен.*

*Дотук от своя разказ аз
1840 представих първата му част^[47].*

*Щом девата по обичая
била целуната от краля,
Ерек на нейния баща
(нали държал си на честта)
1845 решил веднага да изпрати
онези дарове богати,
които той бил обещал
на бедния добър васал.*

*Коне товарни, пет на брой,
1850 с подаръци отрупал той —
сукно най-фино, кадифета,
сребро и злато на кюлчета,
разкошни дрехи, скъпи кожи
и топове коприна сложил.*

*1855 Щом натоварили багажа
с неща, за принц достойни даже,*

*Ерек избрал сред своите хора
пет лични рицари от двора
с пет верни пажа — да вървят
със дарове да почетат
vasala беден и жена му
в знак на признателност голяма
и почести да му отдават,
каквито сам той получавал.*

1860

*На свитата заръчал също,
щом във васаловата къща
дарението му богато
от дрехи, от сребро и злато
стоваряят, на далечен път
съпрузите да отведат
със съответното внимание
в земите му извън Британия^[48],
където им е отредил
два замъка във кралски стил:*

1875

*и Монтревел, и Ротелан.
И всеки бил готов за бран,
та ако почнела война,
врагът от никоя страна
не можел да ги завладее.*

1880

*Във тях те щели да живеят,
надлежно да ги управяват
и данъци да получават.*

*И пратениците веднага
усърдно взели да се стягат*

1885

*за път и още вечерта
били при стария баща,
за да окажат уважение
с великолепното дарение
на бедния добър човек,*

1890

*тъй както пожелал Ерек.
След туй родителите взели
със себе си и ги повели
към замъците обещани.*

След три дни гостите отбрани

*1895 посрещнал там самият Лак:
горд бил със своя син смелчак
почитаният щедър крал.*

*Той замъците им предал,
и всички граждани помолил*

*1900 ведно със рицарите свои
съпрузите да уважават
и всичко нужно да им дават.*

*Щом пратениците накрая
си взели сбогом с тях и с краля,*

*1905 обратно към Ерек поели.
Той с радост хората приел и
попитал ги как са баща му
и старият васал с жена му,*

*и бил щастлив да разбере,
че близките му са добре.*

Един след друг летели дните...

*Нетърпелив, Ерек се питал
дали пък вече не е време
 момата за жена да вземе.*

*1915 Отишъл при Артур тогава
с молба, ако не възразява,
в палата му да се венчаят,
както изисква обичаят.*

Артур се съгласил. Веднага

*1920 изпратил, както се полага,
на графове, крале, васали,
които на Артур дължали
богатствата си, вест, че кани
на сватба гости най-отбрани.*

*1925 В страха си да не го обидят,
му обещали те да идат
на Петдесетница в палата.
Ще ви опиша по-нататък
и рицарите именити,*

- 1930 и многобройните им свити.
С кортеж стоконен в този ден
дошъл от Глостър граф Бранден,
след него граф Менаргормон —
владетелят на Кливелон,*
- 1935 пристигнал граф от Планината,
с огромна свита във палата,
дошъл и графът Треверен,
след него бил граф Годерен;
довели тези суверени*
- 1940 по сто барона, в бой калени.
Ще спомена и други аз
към тях: сеньор Махелоас
(владеел Стъклен остров^[49] той —
там нямали нито порой,
ни мълнии, нито циклони,
ни жаби, нито скорпиони.
След тях допълвали ескорта
Греслемиер от Тясна порта
със двайсет рицари отряд*
- 1945 и Гилемер бил негов брат —
владетелят на Avalon^[50].
Твърдяло се, че тоз барон
любовник на Моргана^[51] бил
и май служът се потвърди.*
- 1950 1955 От Тинтагел дошъл Давид —
усмихнат, весел, шеговит.
От Стръмни лес все в този ден
дошъл херцогът Гержесен.
В палата и крале дошли*
- 1960 на брой най-много те били:
Гарас от Корк, владетел горд,
с петстотин рицари ескорт,
облечени в тафта, в брокат,
пристигнал в кралския палат.*
- 1965 1965 Шотландецът, крал Агизел,
бил на арабски кон; довел*

*и двамата си сина той:
това били Кадре и Кой —
те всявали у всички страх.*

1970 *Дошли у крал Артур след тях
и Бо, сеньор от Гормере,
с кортеж изглеждащи добре
младежи — весели юнаци,
макар и още без мустаци.*

1975 *На брой били те две стотици
и всеки имал своя птица —
соколи и орли рибари,
и ястреби чучулигари
с великолепно оперение*

1980 *и до един опитомени.
Карон от Ариел, макар
преуморен и много стар,
бил с триста старци за дружина,
най-младият — над сто години.*

1985 *Понеже дълго те живели,
били напълно побелели,
с бради до кръста. Тях обаче
Артур сред гостите най тачел.
Довел джуджетата си крал*

1990 *Белен — тогава той живял
в Антиподес^[52]. С най-малък ръст
бил той — като човешки пръст.
Довел и своя брат Бриан,
висок една човешка длан:*

1995 *той бил безспорно най-голям
сред групата джуджета там.
Белен, джуджето най-могъщо,
довел два краля — и те също
джуджета. Той държал под власт*

2000 *Глесидалан и Григорас.
И тримата били тъй мили,
че всички им се възхитили
и ги обгръщали с внимание —*

нали били крале по звание!

- 2005* *Джуджетата от всички хора
били обгрижвани във двора.*
*Когато крал Артур видял
какви барони е съbral,
зарадвал се, че гости смели
поканата му са зачели.*
- 2010* *А после сто момци подбрани
накарал да си вземат баня,
та рицари да ги направи.*
*Според тогавашните нрави
за рицарското посвещение
на всеки дал въоръжение
по избор: всекиму по кат
от най-изящния брокат
и по един кон неуморен*
- 2020* *за по сто ливри и отгоре,
За да се сключи брак в палата,
изисквало се от момата
да каже името, с което
е вписана при кръщенето.*
- 2025* *Сега чак милото момиче
им казало, че се нарича
Енида^[53]. Не живеел близко
Кентърбърийският епископ,
ала дошъл и в този ден
2030 пред Бога бракът бил скрепен^[54].*

*За да започне веселбата,
щом влезли гостите в палата
и своите места заели,
дошли безбройни менестрели,
певци, свирачи и танцьори,
и акробати, и жонгльори,
един им пеел, друг разказвал,
а трети фокуси показвал.
За празничното настроение*

- 2040 четвърти свирел със умение
на рота, на виола — друг,
надувал свирка шести тук.
Момичета се в кръг събрали
и с радост танци заиграли.*
- 2045 За да е пълна веселбата
и да са весели сърцата,
сред звън на лютни и чинели
извили флейти нежни трели
и със съзвучия чудесни*
- 2050 пригласяли на всички песни.
Какво ли още да добавя?
Твърдят, че в замъка тогава
врати, портали и вратички
били отворени за всички
и всеки там поканен бил,
и от сърце се веселил.*
- 2055 Артур бил много щедър крал^[55]:
навреме заповед издал
на най-добрите си хлебари,*
- 2060 готовачи, майстори винари
с хляб, с вино, с ястия отбрани
тъй всички хора да нахранят,
че гост да не остане гладен,
недонахранен или жаден.*
- 2065 Невиждан празник бил в палата,
но ще пропусна веселбата,
за да не питате какво ли
се случва в брачните покои.
До двамата епископ бил*
- 2070 и ложето благословил.
Енида не била сменена
като Изолда от Бранжиена
за първата ѝ брачна нощ^[56].
От обич с приказен разкош
кралицата ги обградила*

*и за любов ги насърчила.
Еленът, бягащ от беда
не е жадувал тъй вода^[57],
ни гладният сокол-птичар
е гонил плячката си с жар,
с каквато двамата в нощта
един в друг търсили страсти,
та всеки с лихвите да вземе
пропуснатото вече време.*

*2080   Останали сами, без свян,
отдали се на своя блян.*

*Очи един в друг нежно впили,
а погледите им открили,
че техните сърца с любов*

*2085   си пращат мил и чувствен зов.
Последвала целувка кратка —
от погледите трииж по-сладка,
след миг те станали по-смели
и страстно устните си слели.*

*2090   2095   Ала целувката била
начало, техните тела
изпълвали се със омая,
каквато има само в рая,
от бликащата страсть във тях.*

*2100   Енида срещунала без страх
очакващата я промяна.
След тази нощ, така желана,
платила нужната цена,
тя се събудила жена.*

*2105   **На** следващия ден певците
били щастливи, че парите
за техните игри и песни
били наистина чудесни.
И скъпи дарове им дали,
2110   сами каквите си избрали.
Един поискдал кон, друг — кожи,*

а трети — дрехи за велможи.

*Te според своите умения
получили възнаграждения.*

*2115 Сред бурна радост и веселие
изминали над две недели.*

*Зарад дължимия респект
към героичния Ерек,*

Артур бароните склонил

2120 да постоят петнайсет дни!

*А после, както яли, пили
със краля, всички те решили
да правят рицарски турнир.*

И щом приключил този тир,

*2125 сеньор Говен се ангажирал
да е арбитър на турнира
между Ерок и Тенеброк^[58].*

*И сир Мелис с Мелиадок
приели също да се включат.*

2130 С това и празникът приключил.

*След Петдесетница отминал
цял месец. Надошли мнозина
край Тенеброк. Полето цяло
в различни цветове блестяло*

*2135 с воали, шарфове, ръкави
(червени, сини и лилави) —
за всеки рицар дар от дама,
във знак на обич най-голяма^[59].*

Там копията им безчетни

*2140 блестели в багри пъстроцветни,
сребристи, кървавочервени,
на ивици или зелени.*

*През този ден безброй барони
препускали с разкошни брони —*

*2145 железни, златни, жълти, бели,
които също тъй блестели.*

*А колко шлема, колко щита
там предизвиквали възхита!*

*И колко меча, и богато
общити ризници със злато
красели новите доспехи
на всички, жадни за успехи!
И всеки рицар търсел среща
с противник и летял на среща,
насочил копие без страх,
сред гълъч и облаци от прах.
Когато храбрите барони
разбили копия и брони,
дори без щитове, ранени,
те от конете запотени
чевръсто слезли от седлата
за пеши бой със меч в ръката.
Ранените във кръв лежали,
на помощ тичали васали.*

*На бял жребец Ерек се бил
неудържимо устремил,
зашото още търсел той
противник равен за двубой.
Насреща му в галоп връхлитал
Надменният от равнините^[60]
на буен млад ирландски кон,
но бронята на тоз барон
Ерек със копие пробил
и на земята го свалил
с разцепен щит и в кръв облян.
Изпречил му се Рендюран^[61]
(на баба от Тергало син),
с одежди от брокат в цвят син —
смел рицар, в боеве кален.*

*Той се нахвърлил настървен
срещу Ерек и с всички сили
те удари си разменили.
Ерек със копие в десница
свалил и този дързък рицар.
След туй от него бил сразен*

владетелят на Град Червен —
кral [62] смел, внушителен на вид.

Повдигнал всеки своя шит
и дръпнал трескаво юздите.

С разкошни ризници били те,
с коне — за смъртен бой готови,
с оръжия — блестящи, нови.

При схватката им, с бяс подета,
се разлетели на парчета
и двете копия. В дуела

стръв толкоз силна ги обзела,
че сблъскали се конят с коня,
щит със щита, броня със броня,
но в този сблъсък поразен,

от коня кралят бил свален.

Той паднал, стискайки юздата,
седлото му и стремената
започнали да се търкалят
в праха, а редом с тях и кралят.

Присъстващите в изумление
от яростното сълкновение,
признали, че за присмех стават,
ако с Ерек се състезават.

А той в плен никого не взимал

2210 *с решителност неумолима*
държал в бой да покаже само
умението си голямо.

Противниците му веднага
от страх се втурнали да бягат:

2215 *как биха се одързостили,*
да похабяват своите сили
в бой предварително решен.

Добре се справял и Говен,
при сълкновение той взел

2220 в плен първо рицаря Генсел
и в друг двубой се отличил:

*Планинца Годен свалил
и взел и свитата му в плен.
Жирфле (синът на До), Ивен
2225 и Сагремор в сплотен отряд
отблъснали далеч назад
съперника, чак до стената
на крепостта и резултатът
бил много рицари пленени.*

*2230 Бойците, горе изброени,
пред крепостта добре се били,
куп вражси рицари сразили,
но Сагремор, храбрец безспорен,
от коня в боя бил съборен.*

*2235 Съзрял това, Ерек веднага
се спуснал, за да му помага
и ловко, с копие в ръката,
свалил врага му на земята.
А после с меч заудрял бясно*

*2240 противници те вляво, вдясно
по шлемове, доспехи, брони
и всички в крепостта прогонил.*

*Тъй Сагремор освободил
и толкова добре се бил,*

*2245 че и най-храбрият му враг
спасение намерил в бяг.*

*Не ще оспорите и вие,
че в боя той бил най-добрият.*

Дошъл нов ден, Ерек тогава

*2250 покрил се с по-голяма слава —
пленил барони — брой несметен,
и който не е бил свидетел,
не би повярвал лесно сам
в триумфа му така голям.*

*2255 Там всички му се възхитили,
а рицарите обявили,
че най-умело действал той
със копие и щит в двубой.*

*Засипали го със похвали
2260 крале, барони и васали —
бил мъдър като Соломон,
красив като Авесалом
и като Александър^[63] бил
стратег и с лъвска мощ се бил.*

- 2265   Турнирът щом привършил, бързо
Ерек сам своя крал потърсиł,
за да измоли разрешение
да види своите владения.
Като възпитан млад човек,
2270   куп благодарности Ерек
изказал за честта голяма
да сключи брак със свойта дама
на своя славен крал в палата.
А после продължил с молбата
2275   да иде в своята страна
със прелестната си жена.
Не искал да си тръгват кралят,
но все пак разрешил накрая,
като помолил час по-скоро
2280   при него да се върнат в двора.
Държал той на Ерек, понеже
бил много храбър и прилежен
и неслучайно бил ценен
като прочутия Говен.
2285   Не можел друг по чест и слава
с героя ни да се сравнява^[64].
След срещата Ерек веднага
поискал бързо да се стяга
жена му. Без да губи време,
2290   решил той и ескорт да вземе —
шайсет от своите велможи,
облечени в най-скъпи кожи,
изbral със него да вървят.
И щом се стегнали за път,*

- Ерек, признателният рицар,
поискал младата кралица
за тях да се помоли Богу.
В шест сутринта си взели сбогом
и всеки, яхнал скъп жребец,
напуснал кралския дворец.*
- Така Ерек повел жена си
с кортеж към своя край прекрасен.
Със пажовете и слугите
сто и четирийсет били те.*
- Пресичали реки, гори,
поля и планини дори.
След пет дни дълъг път безспир
Карант^[65] видели най-подир —
край Лак живеел в този град,
прекрасен, укрепен, богат,
сред чуден плодороден край,
красив като самия рай:
с високи планини, с долини,
с лозя, с полета и градини,*
- били реките пълноводни,
а жителите благородни —
младежи, рицари и дами —
усмихнати, щастливи, прями,
с монаси щедри, услужливи,
с девойки мили и красиви;
градът бил чудно разположен
и всеки в него бил заможен.*
- Ерек накарал да заминат
от свитата пред тях двамина,
да кажат, че си идва днес.*
- Щом Лак чул радостната вест,
разпоредил се да поканят
в двореца гости най-отбрани,
камбаните в града да бият,
а улиците да покрият
с красиви свилени килими —*

*по тях Ерек със чест да мине,
за да го поздравят отвред.*

Свещеници осемдесет

*2335 с Лак — в дрехи скъпи, сиви, бели
и те за срещата поели.*

*Петстотин предани васали
на расови коне се сбрали.*

Освен тях, граждани и дами

*2340 се стекли на тълпа голяма
Ерек да срещнат. Той летял
на коня си към своя крал.*

*Лак също яздил най-припряно,
за да се срещнат час по-рано.*

*2345 След миг един друг се видели,
конете си веднага спрели
и, скачайки нетърпеливо,
прегърнали се те щастливо
сред смях и весели слова.*

*2350   Внезапно Лак извил глава
и към Енида се обърнал,
а после нежно я прегърнал
и хората се уверили,
че те са му еднакво мили.*

*2355 Накрая към града поели,
а там камбаните ехтели
във чест на двамата младежи.*

*Застилали букети свежи
вред улиците, а стените
2360 били със знамена покрити
или с килими от коприни
и от материи най-фини.*

*Когато всички се събрали,
на буйна радост се отдали,
2365 че младият сеньор е там.*

*Възторг неудържим, голям
и млад, и стар в града обзел.*

*А кралят най-напред завел
младежите на църква. В нея
отците с почест ги приели.*

*Там, пред разпятието в храма,
Ерек коленичил, а двама
барони, най-смирено, рамо
до рамо крачели с жена му
и приближили до олтара
на Девата. Тя Богу с вяра
помолила се в храма свят
и се отдръпнала назад.*

*Отишли после във палата
да продължат там веселбата
в чест на сеньор Ерек, и той
получил дарове безброй
от всеки жител и барон:
кой му дарил норвежски кон,
кой златна купа му предложил,
орел му дал един велможа,
друг — млад сокол, на лов обучен,
друг — расово ловджийско куче,
получил и испански ат,
и меч, и флаг от най-скъп плат,
и шлем, и броня, и нов щит.*

*Дори и крал най-знаменит
не бил обсипван дотогава
от никого с любов такава
и с почит толкова голяма.*

*В града единствено жена му
приели с по-голяма радост
заради свежата ѹ младост
и чудната ѹ доброта.*

*В покоите седяла тя
върху постели с цвят най-ярък
чак от Тесалия подарък.
Засенчвала тя всяка дама
както елмазът — речен камък,*

2370

2375

2380

2385

2390

2395

2400

- и както розата — див мак.
А щом така било е, как
сравнил би някоя девица
със тази бъдеща кралица?
Нали по чар, по красота*
- подобна нямало в света!*
- Блестяла с разум, с отзивчивост,
с великодушие, с вежливост
и с благородни маниери.
Не можел никой да намери*
- в постъпките ѝ ни лукавство,
ни низост, ярост и еснафство.
Била с прекрасно възпитание,
с ум, щедрост и очарование,
каквито по земята няма*
- да срещнем в друга знатна дама.
Била тъй мила тя, че в двора
харесали я всички хора
и всеки бил щастлив, щом можел
съдействие да ѝ предложи.*
- И никой нямал основание
за туй пленително създание
единичка дума зла да каже.
Ерек тъй влюбен бил, че даже*
- за рицарските си прояви*
- и за турнирите забравил,
не мислил вече за двубои,
а искал в тихите покои
с Енида на прегръдки страстни
да бъдат двамата подвластни*
- и да опитат, без да чакат,
от всички радости на брака.
Ала дошлите с него тук
роптаели един през друг,
че нямал мяра в своята страсти*^[66].
- 2440   Той всеки ден, до късен час*

лежал в леглото до Енида.
За тях това било обида.
Стоял той до жена си само,
ала с желание голямо
2445 бароните си поощрявал,
пари и дрехи им дарявал.
На всеки обявен турнир
vasали пращал той безспир
с коне подбрани и доспехи
2450 да жънат рицарски успехи,
и за да бъдат най-добри,
не жалел злато и пари.
Но всички страдали, че той,
баронът, храбрият герой
2455 не взимал меч, не слагал броня
и с тях не яхал вече коня^[67].
Васали, пажове не спрели
да го корят и си мълевели
за своя господар с обида.
2460 Щом подразбрала и Енида,
че прежния живот оставил
и рицарския дълг забравил,
дълбоко тя се огорчила,
но думичка на промълвила
2465 от страх със слухове омразни
съпруга си да не раздразни.
Ала в един прекрасен ден/
додето още изморен
от нощи ласки той лежал,
2470 случайно тайната узнал.
Били с преплетени ръце,
уста в уста, лице в лице,
вой — в сън дълбок, а будна — тя.
Но ненадейно в утринта
2475 си спомнила как всеки тук
одумва нейния съпруг.
Такава болка завладяла

*Енида, че тя заридала
и свеждайки с любов глава
изрекла горестни слова.*

*Уви, не знаела тогава,
че цял живот ще съжалива
за казаното в този ден.*

*Тя бдяла с поглед възхитен
над стройното и силно тяло,
и на лицето, в сън замряло,
на своя ненагледен мъж.*

*Ала гръдта му изведнъж
сълзи облели. С тъжен глас
тя рекла: «Ah, горката аз,
защо напуснах своя дом?*

*Смърт по-добре да срещна, щом
мъжа си — този рицар смел,
спечелил не един дуел,
на благородство символ ярък,
съпруг прекрасен — аз накарах
заради мене да забрави
за рицарските си прояви.*

С позор нечуван го покрих^[68]!»

*И продължила с шепот тих:
«Защо в злощастен час те срещнах?»*

*Последните слова горещи
dochул в просъница Ерек.*

*Сънят му вече бил по-лек
и чувайки ги, се събудил.
Тогава много се учудил,
като видял, че тя ридае,
и рекъл: «Скъпа, но каква е
причината, та ти сега*

*говориши с толкова тъга?
Кажи ми, искам да узная
сега каква била е тая
злина, та също да науча
какво в злощастен час се случи.*

2480

2485

2490

2495

2500

2505

2510

- 2515 То явно мене ме засяга.
Нали го чух. Кажи веднага
какво се крие зад това!»
Енида, стресната, глава
навела и му възразила:*
- 2520 «Твърдиши, че нещо съм прикрила?
Какво? Не те разбрах, любими.»
«Зашо ме лъжеш? Обясни ми,
човек как без причина плаче?
В просънищата си обаче,
добре те чух какво изрече.
Не крий от мен... Усещам вече,
че нещо тежко те гнети.»
«Дали не си сънувал ти,
че нещо съм ти промълвила?»*
- 2530 «О, престани с лъжата, мила!
Добре разбирам, че ме мамиш.
Не предизвиквай яростта ми —
не искам тайни между нас!»
«Макар че се страхувам аз,
щом толкова държиши, накрая
тревогата си ще призная,
но туй ще довлече беди.
Навред в страната се твърди
от всички, че за съжаление*
- 2540 доспехи и въоръжение
захвърлил си и твойта слава
неудържимо избледнява.
Преди по-малко от година
аз чуха, мили, от мнозина,*
- 2545 че рицар друг в света по слава
не може с теб да се сравнява.
Уви, щом млад и стар сега
си правят вече с теб шега,
че си безволев, мекушав,*
- 2550 аз също, мили, силен гняв
изпитвам от такива думи!*

*Та техните противни глуми
обиждат теб, ала и мен.*

*Говори всеки, възмутен,
че вижда главната вина
за всичко в твоята жена,
че аз така съм те оплела
с уловка хитра и умела,
че ти отнемам всички сили.*

*2555 Тaka aз страдам двойно, мили,
че тебе те грози презрение.
Вземи най-точното решение,
върни си славата в страната
и тъй ще победиш мълвата.*

*2560 2565 От тези слухове аз често
обливам се в сълзи горещи.
И днес за теб ме тъй болеше,
че докато все още спеше,
изрекох думите горчиви.»*

*2570 «Тез укори са справедливи —
отвърнал той — и ти си права.
Ала сега по-бързо ставай,
за път далечен приготви се
и нови дрехи облечи си.*

*2575 А щом приключиши с облеклото,
на най-добрая кон седлото
кажи да сложат^[69].» В този миг,
прехапала от страх език,
Енида в паника решила,*

*2580 че с думите си е сгрешила
и казала си с глас унил:
«Каквото сам си надробил,
това ще сърбаш. О, защо ли
си причинявам тез неволи?*

*2585 Нали до днес бях тъй щастлива,
а любовта ни — тъй красива!
Защо ли с глупави слова
докарах си сама това?*

*Наистина ще бъде жалко
да ме обича той по-малко!
Навярно в своите разказания
ме праща надалеч в изгнание.
Най-много ми боли, че може
да го не видя вече! Боже,
аз всичко нужно имах тук
с най-нежния и мил съпруг.
Със чувство силно и голямо
обичаше той мене само,
но този свят прекрасен, тих
аз с думите си провалих.*

*Днес явно ще платя цената
на гордостта и суетата.
Уви, доброто го ценим,
когато с него се простим.»*

*След тези укори сурови
тя си облякла дрехи нови,
но без да се почувства в тях
добре, все още в плен на страх,
на безнадеждност и тъга,
извикала един слуга
и казала му, че желае
жребеца ѝ да оседлае.
Ни крал, ни рицар, ни барон
бил имал толкоз расов кон.*

*Послушният слуга веднага
седлото се заел да слага
на сивия жребец в обора.
Ерек друг паж от своите хора
изпратил, без да губи време,
оръжията да му вземе.*

*Килим лиможски му разстлали
в най-горната от всички зали.
Пак по повеля на Ерек
довереният му човек
достопрочутите донесъл там.*

*А върху тоз килим голям
изобразен бил леопард
и точно върху този звяр
Ерек приседнал, та за път
2630 добре да го въоръжат*^[70].
*Обувки, вещо обковани
със бяла лъскава стомана,
му сложили, след туй изцяло
покрили снајсното му тяло
2635 със здрава ризница, която
била по-скъпа и от злато,
изплетена от тънки брънки.
Сребро отвътре и отвънка
покривало халките в нея,
2640 така че да не ръждавеят.
Чрез майсторската си направа
била хем гъвкава, хем здрава,
и щом му стегнала снагата,
стояла тя като излята:
2645 удобна, лека, тънка, фина,
подобно риза от коприна.
Учуден всеки бил тогава,
че принцът се въоръжава,
но никой в неговата свита
2650 не смеел нищо да попита.
Млад паж му сложил на главата
един прекрасен шлем с позлата
върху предпазното забрало
и като лъч то заблестяло.*

*2655 Ерек препасал меч и рекъл:
«Жребецът ми гасконски нека
да натъкнат за път сега!»
Изпратил после свой слуга:
«Върви до кулата голяма
2660 в покоите на мойта дама
да провериш какво там прави,
защото много се забави.*

*Тя трябва тук да дойде вече,
че тръгваме на път далечен
и да я чакам не желая^[71]!»*

*Слугата в светлата ѝ стая
видял, че тя е с вид унил
и сдържано ѝ заявл:
«Надявам се, че сте готова,
защото сир Ерек отново
взе своето въоръжение
иви очаква с нетърпение
на път далечен да вървите.»*

*Обърсала си тя сълзите,
оставайки във неведение
за неговото намерение,
и пред Ерек се появила,
усмихвайки му се насила.*

*Открила го на двора чак,
след нея долетял и Лак
и други рицари веднага.*

*И всеки — млад и стар — предлагал
да тръгне със Ерек на път,
защото ги зовял дългът.*

*Той от сърце благодарил,
но помощта им отклонил
и обясnil на всички прямо,
че ще върви с жена си само.*

Крал Лак, обзет от силен страх,

попитал своя син пред тях:

«Защо за своя план мълчиш?

*Наместо тайни да таиш,
кажи на татко си къде
той смяташ да те отведе*

*А и защо държиши ты сам
с жена си да отидеш там!*

*Ако си тръгнал да пътуваш
с желанието да воюваш,
не може принц без антураж*

2665

2670

2675

2680

2685

2690

2695

- 2700 от рицари или без паж
по пътищата да се скита.
Вземи от верни хора свита,
та всичко да ти е наред:
на брой да са към петдесет
или пък тридесет поне.*
- 2705 Вземи със себе си коне
и ги добре натовари
със много злато и пари.
Аристократ си ти все пак.»*
- 2710 Ерек отвърнал: «Няма как!
Щом нещо си решил веднъж
на мъжката си дума дръж,
Та затова коне с товари,
ни храбри рицари-другари
не мисля аз да взема с мен.
Реших да тръгна в този ден
на път със спътница една —
това е моята жена.
Но ако в бой загина аз*
- 2720 и тя се върне тук при вас,
молба една-единичка имам:
подобно дъщеря любима
в двореца си я приемете
и кралството си поделете*
- 2725 във моя памет — без раздори^[72].»*
- Крал Лак отвърнал: «Тъй ще сторя
и ще изпълним твойта воля.
Но скъпи сине, пак те моля
спести ми грижи и тъга,*
- 2730 на път не тръгвай сам сега.»*
- «Сир, тъй съдбата е решила.
Аз тръгвам, Бог да ви закриля!
Оставям моите барони,
дарете ги с коне, със брони,*
- 2735 ценете ги като велможи.»*
- Заплакал Лак, че сам не можел*

*Ерек да спре. След суверена,
като видели тази сцена,
там всеки рицар, всяка дама*

2740 заплачали от скръб голяма.

*Принаднал не един човек
от мъка, че държал Ерек
с Енида сам да отпътува.*

Разплакан, всеки се сбогувал

*2745 със него и изпитвал жал,
като че ли той бил умрял^[73].*

*Ерек се трогнал и тогава
им казал: «Но какво ви става?*

Нали не съм попаднал в плен,

2750 не съм убит, не съм ранен.

*Днес тръгвам по света широк,
ала, ако е рекъл Бог,*

тук ще се върна някой ден.

Скръбта ви днес гнети и мен,

*2755 затуй ви моля не плачете
и повече не ме бавете,*

зашото бързам да изляза.

Е, сбогом, Господ да ви пази^[74].»

На път потеглил той с Енида
2760 където му очите видят^[75]

и с твърд глас казал ѝ: «Съпруго,

от теб не искам нищо друго,

освен пред мене да вървиш

със по-бърз ход и да мълчиши:

от днес ще бъдеш като няма

и ще ми проговориш само

щом кажа^[76]. Хайде, не се бой!»

Но пак предупредил я той:

«Мълчи си, за да се не каеш!»

2770 «Ще бъде, както ти желаеш.»

Те продължили да вървят,

без думичка да промълвят,

*а младоженката унила
сама на себе си мълвила,
с тих глас, за да не чуе той:
«Какво направих, Боже мой!
Получих щастие безкрайно,
но се оказа то нетрайно.
Подаде ми ръка съдбата,
но я отдръпна бързешката;
съпругът ми за всяко слово
ще ме накаже най-сурово.
Сърцето ми от скръб е свито,
защото той мълчи сърдито;*

*2785 боли ме, че не ме обича,
и явно съм му безразлична,
дори не смея в този час
мъжка си да погледна аз^[77].»*

*Дорде се вайкала горката,
изскочил рицар от гората:
той явно от грабежи само
живеел. С него още двама
изникнали и щом видели
Енидиния кон, се спрели*

*2795 и първият извикал: «Братя,
какъв дар праща ни съдбата
във този пуст планински кът!*

*Ако не можем този път
да вземем плячката, тогава*

2800 с нас всеки ще се подиграва^[78].

*Я вижте тази хубавица,
жена ли е или девица
не знам, но явно е богата.*

Седлото, конят и юздата

2805 хиляда ливри явно струват.

*Мен коня ме интересува —
за себе си го искам аз,
а всичко друго е за вас.*

Върви и рицар с тази дама,

- но се заклевам аз, че няма
за него нищо да оставя.
Видях го пръв и мое право
е, ако противи се той,
да му изляза на двубой*
- и да го умъртвя, без даже
той съпротива да окаже.»
Двамината не възразили
той с рицаря да мери сили
и след водача си поели.*
- Според моралните повели
двамина души бой съвместно
с един да водят е безчестно
и при сражения такива
с позор се рицарят покрива^[79].*
- Енида, вглеждайки се в тях,
потръпнала от силен страх:
«Те — трима са, а той сам, Боже!
При тази явна подлост може
дори и моят мил съпруг
сразен от тях да бъде тук.
Към него тръгва главатарят
и може в гръб да го удари...
Какво да сторя, за да мога
от смърт да го спася, за Бога?
За риска трябва да му кажа,
пък после нека ме накаже...
Не бива да съм тъй страхлива!»
«Любими, — рекла колебливо,
от страх Ерек да не ядоса —
трима конници към нас се носят.
Обръщам се към теб, защото
те явно ни желаят злото.»
«Какво? Ти как се осмели
да ми говориш? Та нали
ти забраних. Ти прекаляваш!*

*Голяма дързост проявяваš,
щом мойта заповед погазваш.
Виж, няма днес да те наказвам,
но при повторно провинение
от мен не чакай снизходжение!»*

*2850   Все пак Ерек не се сдържал,
щом чул, че другият крещаł
насреща му. Той вдигнал щита
и с копието си политнал
напред. Към неговата гръд
насочил копие врагът,
но ударът му не сполучил.*

*2855   Ерек обаче го улучил
и с точен удар страховит
разцепил неговия щит,
пронизал ризницаата здрава
и във гърдите му направо
две стъпки влязло острието.
С огромна сила то в сърцето
2860   противника му поразило
и на часа го умъртвило.*

*Един от двамата, които
видели как Ерек бандита
убил, решил да отговори
2865   на удар с удар и пришпорил
жребеца с вик за отмъщение.
Ерек със сигурно движение,
зад щита скрит, нападнал пръв.
Заудряли се с толкоз стръв,
2870   2875   че счупил копие бандитът
на храбрия Ерек във щита.
Ерек пък своето изцяло
забил във вражеското тяло
тъй силно, че върхът му цял
2880   откъм гърба му се подал.
Щом втория свалил в несвяст,
Ерек се устремил тогаз*

към третия, но той веднага,
уплашен, предпочел да бяга
и към гората се понесъл.

2885 Напразно. Подир него, бесен,
Ерек препуснал на жребеца
и викнал силно на беглеца:
«Васале, ако мъж си ти,
не бягай, а се защити!

Спри там, мерзавецо коварен,
или ще бъдеш в гръб ударен!»
Злодеят, без да отговори,
по-бързо коня си пришпорил.

2895 Ерек, настигайки бандита,
го блъснал толкоз силно с щита,
че от седлото го свалил.

Тъй тримата той победил —
бил първият от тях убит,
2900 в несвяст бил вторият бандит,
а третият — в леса прогонен.

Ерек навързал трите коня
един за друг и взел юздите.

По цвят на косъма били те
2905 различни: бял, чер и петнист
и кой от кой по-породист.

Ерек към пътя ги повел,
там чакала мъжса си смел

Енида. Той ѝ поверил
2910 конете и ѝ наредил
пред себе си да ги подкара,
а после строго ѝ се скарал
и обещал, че най-сурово
ще я накаже, щом отново

заповедта му тя престъпи.
«Да бъде твойта воля, скъпи» —
смутена дала тя обет
и мълком тръгнали напред.

Едва изминали две мили

- 2920 и в един дол се появили
пред тях пет рицари: бил всеки
с червен щит, с хубави доспехи,
със здраво копие в ръката
и с лъскав шлем върху главата.
- 2925 Стръв за грабеж ги завладяла^[80],
насреща им щом се задала
една жена с три бойни коня,
а пък зад нея рицар с броня.
Крадците, без да губят време,
- 2930 решили кой какво ще вземе
и всичко си разпределели,
като че уж са победили.
Ала разбойниците тутка
забравили една поука —
- 2935 «Не слагайте тиган, додето
е още рибата в морето.»
Понякога и хитра сврака
в капана пада с двата крака.
Единият не искал друго,
- 2940 а само младата съпруга,
харесал вторият крадец
красивия петнист жребец,
а третият пък бил уверен,
че му подхожда конят черен,
- 2945 четвъртият бандит изbral
за себе си жребеца бял,
а петият пък за дуел
приготвял се — той бил най-смел.
Щом другите не възразили,
- 2950 пришпорил коня с всички сили,
с надеждата за лек успех и
за нов жребец и за доспехи:
навярно чакал тоз злодей
да се сдобие с бърз трофей.
- 2955 Ерек си дал нарочно вид,
че уж не вижда тоз бандит.

*Но щом Енида го видяла,
от страх и ужас пребледняла
и рекла си: «Какво, за Бога,
2960 да сторя? Да мълча не мога,
а думите са нежелани.*

*Нали мъжът ми се закани,
че думичка да кажа даже,
безмилостно ще ме накаже.*

*Добре, ще си мълча, но тия
злодеи, ако го убият,
аз губя всякаква надежда.
Уви, насам той не поглежда.
Ах, как ужасно се терзая!*

*Какво да сторя днес не зная,
на думата си удържах
и дълго досега мълчах,
ала от конници те там
изпитвам вече страх голям.*

*Те май ни мислят зло на нас.
За риска ще му кажа аз,
пък нека ме убие той!»*

*И рекла му: «Съпружес мой...»
«Млъкни! Как смееш да говориш.»*

*«Прости ми, но какво да сторя,
щом виждам, че зад храсталака
петима конници в засада чакат.
Аз проговорих ти, защото
те явно ни желаят злото.*

*Опасност ни заплашва, мили,
един към нас се е засилил,
а четиримата бандити
с оръжията страховити
очакват изхода от боя,*

*2990 та ако трябва те на своя
приятел в нужда да помогат.»
«Нещастнице, млъкни веднага!*

*Щом чуя наглия ти глас,
по-силно те намразвам аз.*

*2995 Днес колко пъти ти повторих,
че забранявам да говориш,
ти вместо да се подчиниш,
като побъркана крешши.*

*3000 Макар че ме разочарова,
все пак ще ти простя отново,
но знай, че ако продължаваш,
наистина ще съжалаляш.
Не само дума, поглед даже
отправиши ли, ще те накажа!»*

*3005 И към злодея, без да чака
Ерек се втурнал сам в атака,
нанесъл удар страховит,
избил провесения щит,
врага си тежко той ранил
и ключицата му строшил.
От този удар стремената
се скъсали и на земята
злодеят рухнал поразен.*

*3010 Тогава друг злодей, решен
да отмъсти, го връхлетял,
но с копие Ерек го спрял
и го ударил по лицето.
Било тъй здраво остритео,
че в гърлото отпред то влязло,*

*3020 и през тила му чак излязло.
От двете рани зашуртяла
гореща кръв и отлетяла
душата на врага веднага.*

Препуснал трети да помага.

*3025 Пред него имало река,
потърсили брод, ала така
бил бърз Ерек, че изпреварил
врага си, силно го ударил,
насред реката го свалил*

- 3030 и там на място го убил.
А конят, който бил ранен,
върху ездача умъртвен
се строполил и с много мъка
успял едва да се измъкне.*
- 3035 Ерек се справил с трима сам,
останалите двама там,
усещайки, че не си струва
живота си в бой да рискуват,
ударили на бяг от страх.*
- 3040 Поел подир един от тях
Ерек, догонал го чевръсто
и му нанесъл удар в кръста.
Но ударът бил толков силен,
че копието се строшило,*
- 3045 а пък врагът напред с главата
се прекатурил на земята:
та ето как било платено
за остринето потрошено.
Ала когато пак бандитът*
- 3050 да се надигне се опитал,
Ерек със три замаха само
разсякъл вражеското рамо
до кръста с кървавия меч.
Избягал петият далеч*
- 3055 от четиридцата убити.
Ерек го погнал по петите
и щом злодеят го видял
тъй близо, страшно пребледнял:
какво да стори, сам не знаел,*
- 3060 а в бой да влеза, не желаел.
Захвърлил копие, щит, броня,
а после, скачайки от коня,
треперещ, обезоръжен,
той, предпочел пред гибел плен,*
- 3065 и паднал ничком на земята.
Ерек не пожелал разплата,*

*от коня само се навел
и копието враже взел
за счупеното си в замяна.*

- 3070* *А след това юздите хванал
на вражсите коне и бързо
един за друг ги той завързал.
Енида после той накарал
напред и осемте да кара
и да мълчи: щом нещо каже,
сурово щял да я накаже.
Тя мълком му се подчинила,
напред с конете продължила,
а той след нея яздел пак.*
- 3075* *След дълъг път се спуснал мрак,
ала подслон те не видели.
Под кичесто дърво се спрели,
да спят. Ерек предложил тя
да спи, а той да бди в нощта,
ала Енида възразила
и на мъжса си обяснила,
че тя ще бди, защото той
по има нужда от покой.
Ерек приел и след това
3080 *на своя щит склонил глава.
Със плаща си Енида нежно
завила го и най-прилежно
над неговия сън хем бдяла,
хем конските юзди държала
3085 *до края на нощта — додето
изгряло слънцето в небето^[81].
И цяла нощ за своите грешки
упреквала се с думи тежки,
че волята на своя мъж,
3100 *престъпила, а ни веднъж
не я наказал той, а можел.
«Неблагодарница съм, Боже! —
си мислела тя. — Без съмнение****

*по храброст, ум и дръзвновение
3105 не може да се мери друг
със моя доблестен съпруг.*

*Нали с очите си видях
как с осем души той без страх
се би и всички победи.*

*3110 Уви, сегашните беди
ми причини езикът мой.
Проклет вовек да бъде той!»
Тъй се упреквала сама тя
додето пукнала зората*^[82].

*3115 Ерек от своята постеля
щом станал, те на път поели:
тя пак отпред, а той отзад.
Един оръженосец млад*

*по пладне срецинали. Два пажа
3120 след него носели багажа:
сладкиши, вино първокласно,
масло и сирене прекрасно —
блага, с които бил снабден
от графството на Галоен*^[83].

*3125 Младежът бил добър човек
и щом съгледал, че Ерек
с Енида от гората идват,
разбрали и без да ги разпитва,
че през нощта в леса са спали*

*3130 и нищо още не са яли,
защото в областта голяма
дори цял ден да яздиш, няма
ни град, ни замък да съзреш,
та в тях за отдих да поспреш.*

*3135 Тогаз младежът благороден,
от чувства най-човешки воден,
Ерек учтиво поздравил:
«Сеньор, нали не съм сгрешил,
допускайки, че сте преспали*

- 3140 в леса и нищо не сте яли
подир несгодите в гората.
Я нека споделим храната
от моя кош... В замяна аз
не искам нищичко от вас.*
- 3145 Сладкиши, сирене и питка
и чудно вино за напитка
на бяла кърпа тук ще сложа.
Друг няма кой да ви предложи
храна наблизо. Приемете
3150 и с мен обяда споделете.
Така че слезте, сир, от коня
да съмкнем тежката ви броня
и да похапнем след това
на сянка в гъстата трева.»*
- 3155 Ерек приел, от коня слязъл
и на добрия момък казал:
«Обяда ви ще споделим
и много ви благодарим.»
Подал ръка младежът строен
3160 на дамата му и спокойно
тя слязла, а след туй слугите
погрижили се за жребците.
На сянка седнали. Младежът
снел бронята и шлема тежък
3165 на рицаря и на тревата
разгънал кърпа за храната:
там сложил хлебчета пшенични,
сладкиши подредил отлични
и сирене нарязал прясно
3170 и вино им налял прекрасно.*

**Към двамата младежът бил
приветлив, отзивчив и мил
и те могли на хладовина
да хапнат и да вино пийнат.**

3175 Следобеда Ерек любезно

му казал: «Всичко бе чудесно
и за да ви благодаря,
кон искам да ви подаря,
кой точно — сам си изберете.

3180 Но имам и молба — идете
и потърсете в близък град
за нас квартира в дом богат.»

Младежът казал, че приема,
а след това решил да вземе

3185 като подарък коня сив
и бил наистина щастлив,
зашото много го харесал.
Възседнал го и се понесъл
към град, наблизо разположен.

3190 Запазил стаи в дом заможен,
при чакащите го се върнал
и към съпруга се обърнал:
«Сеньор, подслон намерих вече,
да тръгваме, не е далече!»

3195 Ерек и неговата дама
със нетърпение голямо
към близкото градче поели.

Там най-сърдечно ги приели
любезните им домакини
като очаквани роднини
и обстановка най-приятна
открила тази двойка знатна.

3200 Останали те в тази къща,
а пажът тръгнал да се връща,
възседнал новия си кон.

В туй време на един балкон
сам графът му стоял облегнат
със трима рицари до него.

Щом графът на жребеца сив
3210 го забелязал, с тон злоблив
попитал на кого е той.

Младежът му отвърнал: «Мой!»

*Тогава графът начумерен
извикал: «Де си го намерил?*

*3215 Той струва купища пари!»
«Смел рицар ми го подари
в замяна на една услуга.*

*Дойде със своята съпруга
в града ни, а пък аз избрах*

*3220 квартира в хубав дом за тях.
С такъв красив, възпитан мъж
не съм се срещал ни веднъж.
Сир, хубостта му е такава,
че с думи трудно се предава.»*

*3225 Отвърнал графът горделив:
«Нима от мен е по-красив^[84]?»*

*«Едва ли друг ще се намери
в околността ни да се мери
по красота и ум със вас,
ала, сеньор, кълна се аз,*

*3230 че той по хубост няма равен.
Макар че този рицар славен
бил водил с осем души бой
и в схватките бил удрян, той*

*3235 макар и грохнал, няма спор,
по-хубав е от вас, сеньор.
Щом враговете победил,
той и конете им пленил.*

А пък от неговата дама

*3240 по хубост равна нийде няма —
в това съм твърдо убеден.»*

*Но графът, явно уязвен,
сам искал да се убеди
и на младежа наредил:*

*3245 «Момче, води ме бързо там,
преценка да направя сам,
дали не ме послъгваш ты
за прелестните им черти.»*

«Добре, сеньор — младежът рекъл,
оттук до тях не е далеко.

Домът им е ей там, отсреща.»

«Нетърпелив съм да ги срещна.»

Щом графът слязъл от балкона,
младежът му предложил коня

и се затичал, за да каже
на рицаря за госта важен.

Ерек приел със задоволство
дома: бил свикнал на охолство
и затова във всяка стая

помолил свещи да запалят
та вред да блесне светлината.

Пристигнал графът пред вратата
със три васала — скромна свита.

Ерек, като човек възпитан,
учтиво вътре ги поканил
подобно гости най-желани.

Поканата му те приели,
а после разговор повели.

Ерек и местният велможа,
приседнали на меки кожи.

Предложил графът с ведър тон
храна, нощувка и подслон
със лични средства да покрива,
но срещнал твърда съпротива.

«Не искам — възразил Ерек —
за мен да плаща друг човек.

Ще си пратя аз за престоя!»

И без да казва точно кой е

Приказвал с графа, който вместо
да гледа в него, все по-често
Енида стрелкал със очи.

Стараел се да не личи,
че бил от нея тъй привлечен,
че почвал да се влюбва вече.

3285 *От хубостта ѝ запленен,*

*на подлост даже бил решен,
страстта си за да утоли
и казал на Ерек: «Дали,
сеньор, сега ще възразите,
ако помоля да дарите
мен, графа, с най-висока чест:
на вашата съпруга днес
услугите си да предложа.*

Без задни мисли (не дай Боже!),

от уважение към вас

желая да спомогна аз

за вашата почивка тук.»

Ерек не бил ревнив съпруг^[85]

и рекъл: «Аз не се съмнявам,

че вас честта ви задължава

и благородство най-голямо.

Поговорете си с жена ми,

щом имате това желание.»

Седяла тя на разстояние

две копия все в този хол.

Взел графът нисък дървен стол,

до дамата приседнал бързо

и с нея разговор завързал,

в плен на страстта си нечестива:

«Сърцето ми от гняв прелива,

като ви гледам тук, Енида.

За вас е истинска обида

да сте жена на този мъж.

Макар прочут нашир и длъж,

това за вас е унижение.

Ще ви направя предложение,

зашпото красота такава

по-друга участ заслужава:

станете моя и тогаз

с вас ще деля земи и власт.

Пред вас днес не стои дилема

и отказ няма да приема,

3290

3295

3300

3305

3310

3315

3320

*защото ви обичам страстно,
а пък мъжът ви — виждам ясно —
3325 ви мрази даже, разберете.*

*Затуй със мен се съгласете
да споделите любовта.»*

*«Сеньор — отвърнала му тя, —
по-скоро бих умряла млада,
3330 бих предпочела смърт на клада
и да разпръснат моя прах,
отколкото да сторя грях
и да извърша изневяра.*

*Категорично ви повтарям,
3335 че няма милия си мъж
да злопоставя ни веднъж.
Това нелепо предложение,
сеньор, за мен е оскърбление!»*

*АЛА отблъснатият граф
3340 просъскал ѝ, обзет от гняв:
«Защо е тази съпротива?
Показвате се горделива...
По-нагло се държат жените,
когато свалят им звездите,
3345 а щом човек ги унижава,
той бързо най-любим им става.
Аз повече не ще ви моля,
но днес ще бъде моята воля,
дори да трябва да се бия.*

*Мъжа ви лесно ще убия:
виновен или не, щом кажа,
бойците ми ще го накажат
и ще умре той тук пред вас.»
«Сеньор, друг изход виждам аз —
3350 отвърнала му тя. — Не бива
мъжа ми някой да убива!*

*Не стигайте дотам, защото
за вас бих сторила каквото*

*речете — докато умра,
с любов безкрай ще ви даря.
Отказах не от горделивост,
а от най-чиста предпазливост:
vas просто исках да изпитам
дали ще мога да разчитам
на искрената ви любов.*

*За мен, днес виждам, сте готов
на всичко, но не искам тук
смъртта на моя млад съпруг.
Не подозира нищо той*

*и ако с подлост, а не в бой
убият го, ме чака срам.
Ще кажат малък и голям,
че съм поръчала смъртта му.
Сеньор, изчакайте го само*

*да се събуди, после вие
му дайте повод да се бие
той с вас!» Един план тя таила,
но друг със графа споделила:
«Сеньор, на мен се доверете*

*и хладнокръвност запазете.
Щом съмне, личната си свита
пратете уж да се опита
да ме открадне с взлом оттук.
Аз знам, че моят смел съпруг*

*ще скочи да ме защитава,
но рицарите ви тогава
ще трябва, като го пленят,
главата му да отсекат —
да няма връщане назад.*

*С Ерек животът ми е ад,
омръзна ми това тегло.
Мечтая си в едно легло
да се прегърнем голи с вас,
но за да дойде този час,*

ще трябва тайната да пазим.»

«Добре, така да бъде! — казал
й той. — От утешния ден
щастлив живот ви чака с мен.»

3400 «Уверена съм, но желая
от вас и клетва, за да зная,
че чувствата ви са открыти
и ни очакват дни честити!»

Отвърнал той, щастлив, тогава:
«Госпожо, честна дума давам,
3405 че ще забравите от днес
за своя брак така злочест.
За вас и вашата любов,
на всичко вече съм готов!»

Тя уж на клетвата държала,
3410 а всъщност хитро отървала
от смърт мъжа си тази нощ
и графа празноглав и лош,
подвела с призрачна надежда.

Така с лъжа се обезврежда
3415 понякога подлостта на друг,
и се спасява скъп съпруг.
Сбогувайки се, злият граф
й казал дръзко с тон лукав:
«Госпожо, Господ да ви пази!»

3420 Ерек не предполагал тази
двуличност в графа нечестив.
Но Господ Бог е милостив,
щом праведник в беда съзира.

Ерек дори не подозирал,
3425 че трябвало да е нащрек,
че графът, този лош човек,
щял да му отсече главата
и да му похити жената,
когато той с ехиден глас

3430 му казал: «Бог да бди над вас!»
Ерек с приветливост присъща
отвърнал: «Вас да пази също!»

*Припаднал мрак, нощта дошла,
в отделна стая две легла*

- 3435 *застлали им: в едно от тях
Ерек заспал, ала от страх
треперела Енида цяла
и будна в своето лежала.*
- 3440 *Разкрила плашещия нрав
на подлия и дързък граф,
не мигнала тя цяла нощ,
уверена, че този лош
човек, успее ли веднъж
да хване спящия ѝ мъж,
той, без окото му да мигне,
и до убийство чак ще стигне.*
- 3445 *С надежда да спаси Ерек
от подлия и зъл човек
намислила си през нощта,
преди да дойде утринта,
съпруга си да убеди,
че ги заплашват там беди
и трябва да избягат вън.*
- 3450 *Ерек спял здрав, спокоен сън,
но щом зората наблизила,
съпругата се убедила,
че вече има риск голям
да ги завари графът там.
Обичала с любов голяма*
- 3460 *мъжка си тази вярна дама
и обичта ѝ дала сила.*
- 3465 *Приготвила се и решила
и него да събуди: «Скъпи,
прощавай, но часът настъпи
да бягаме. Тук смърт те чака,
съпружие, щом се вдигне мракът.
Невинен си, но този граф
е зъл предател с подъл нрав*

*и ако днес той ни открие,
със сигурност ще те убие.*

*Желае мен, затуй те мрази,
но милостта на Бог те пази,
зашото този граф развратен
и вчера искаше смъртта ти,*

*но на лъжата ми се хвана,
че негова жена ще стана.*

*Решил е блудникът свиреп
да ме отмъкне, а пък теб
да те убие, щом те хване.»*

*Ерек разбрал, че от жена му
по-варна няма и предложил:*

*«Седлата нека бързо сложат
на нашите коне, а ти
стопанина предупреди,*

че тръгваме на дълъг път.

Да дойде, че не спи врагът!»

*Дошъл любезният стопанин,
видял конете оседлани,
видял Ерек въоръжен*

и го попитал изумен:

*«Сеньор, какво ви кара вас
да ставате в тъй ранен час?
Навън е още пълен мрак!»*

Ерек му обяснил, че пак

*ги чака тежък път далечен,
та затова ще тръгват вече,*

*като прибавил, че държи
да знае колко му дължи:
«Приехте ни гостолюбиво,*

любезно, мило, отзивчиво,

ценя високо този жест.

*Със свойте седем коня днес
ще ви платя, тях имам само,
но стойността им е голяма*

Уви, днес нямам пукнат грош^[86],

3470

3475

3480

3485

3490

3495

3500

3505

*ала залогът не е лош.»
Стопанинът се поклонил,
на рицаря благодариł,
зашто дарът скъпо струвал,
3510 и най-сърдечно се сбогувал.*

ПОТЕГЛИЛИ на път отново.
*Ерек напомнил ѝ сурово,
че ако при опасност даже
Енида нещо пак му каже,
3515 ще я накаже без пощада.
В туй време с вярна кавалкада
над сто човека — графът зъл
пред къщата им бил дошъл,
ала Ерек там не открил
3520 и посрамен се разлютил.
Разбрал, пронизван от обида,
че е излъган от Енида,
и по следите им повел
отряда си с едничка цел
3525 Ерек да хване и главата
да му отреже за разплата.
Крешял, обзет от страшен бяс:
«Безмилостен ще бъда аз
към всеки, който изостане,
3530 а пък на този, който хване
беглеца, ще му дам награда,
каквато на герой се пада.»*

Отрядът полетял напред
*от жаждата за мъст обзет
3535 към тоз невинен млад човек.
След малко зърнали Ерек
край тъмен лес в далечината.
Преди да влезе той в гората,
войниците на злия граф
3540 пришпорили конете с гняв*

*и подир него полетели.
Енида чула как ехтели
доспехи, копия, копита.
Видяла многобройна свита
в полето, идваща към тях,
и рекла на Ерек със страх:
«Зло дебне ни, съпруже мил,
щом като графът е решил
с отряда си да ни догони.*

*3545 Ако препуснеш бързо с коня,
ще можем с теб да се спасим,
като в леса се приютим.*

*Но ако яздиш все тъйбавно,
ще ни догонят и безславно
3555 ще паднеш ти в неравен бой,
зашото са над сто на брой.»
Ерек отвърнал: «Пак приказваш
и мойта заповед погазваш,
макар че всеки път те моля
3560 да се зачита мойта воля.*

*Но ако Господ ме пожали
и ме спаси от смърт, едва ли
тъй лесно ще ти се размине,
че опетняваш майто име.»*

*3565 Той се обърнал и видял
препускация сенешал
на графа върху бърз жребец.
Летял опасния храбрец
пред всички воини най-отпред —*

*3570 три хвърлея на арбалет
делели ги. С въоръжение
Ерек бил, тъй че от сражение
не се боял. Щом забелязал,
че и отрядът се показал,
3575 напредвайки след сенешала,
Ерек се втурнал като хала
към него с копие в ръка*

*и те се сблъскали така,
че той пронизал под сърцето
доспехите му с острието —
със лекота, като че ли
от плат обикновен били.*

*Но към Ерек в галоп стремглав
се спуснал и самият граф —
уж бил готов за битка тежка,
ала допуснал явна грешка
и в силата си убеден,
не бил добре въоръжен,
а с копие и щит бил само.*

*С желание за мъст голямо
той изпреварил своята свита
със двайсет крачки и опитал
беглеца да удари пръв.*

*Ерек със яростта на лъв
започнал с него страшен бой.
Бил як и храбър графът — то
улучил пръв Ерек в гърдите,
но здраво той държал юздите
и само се поолюял.*

С нов удар графът побеснял
разбил Ерековия щит:
героят щял да е убит
от удар със такава сила,
но ризницата го спасила.

*Строшил остреца злият граф.
Ерек, обзет от силен гняв,
пронизал вражия стомах,
а после с яростен замах
и жълтия му щит разбил,*

*и своя враг в несвят свалил.
Щом свършил, бързо се обърнал
и на пътеката се върнал
пришпорил коня с намерение*

да търси във леса спасение.

3615 *В гората влязъл и назад
погледнал — вражият отряд
до падналите вече спрял
и клетви всеки воин крещял,
че ще го гонят три дни даже,*
3620 *ала със смърт ще го накажат
за стореното злодеяние.*

*В туй време графът пак в съзнание
дошъл: макар че тежко бил
ранен в стомаха, се свестил.*

3625 *Повдигнал се с въздишка тежка,
разбрал, че е допуснал грешка
и за злината е наказан.*

*Той на бойците тихо казал:
«Сеньори, чуйте моя глас:*

3630 *не искам никой между вас,
пък бил той силен, смел, чевръст,
от рицаря да търси мъст.
Конете връщайте назад!*

Извърших подлост в своя яд

3635 *и си платих. По-умна няма
и по-добра от тази дама,
която с хитрост ми избяга!*

*Във красотата ѝ веднага
се влюбих и я пожелах,*

3640 *а пък мъжът ѝ, грях не грях,
поисках да умре, защото
държах да му я взема. Злото
на друг желаеш ли, обаче
и теб то може да разплаче,*

3645 *щом си коварен и злонравен^[87].
От този рицар друг по-славен
не се е раждал на земята,
затуй се моля на съдбата
с добро вовек да го обгръща.*

3650 *Сега да тръгваме към къщи!»*

*Бойците му назад поели /
и върху щит обърнат взели
трупа на своя сенешал.
А графът скоро оздравял,
3655 оправил се и бил щастлив —
най-важното — останал жив.*

*ЕРЕК с Енида продължил
по своя път, а той извил
край ниви, оградени с плет.*

*След дълго яздене напред
видели, вече уморени,
една ливада с напластена
трева от пресен сенокос.*

*Зад нея ров с подвижен мост
и кула с крепостна стена —
прекрасна здрава твърдина.
Пред рова двамата не спрели,
по спуснатия мост поели,
брегът бил още надалече,
3665 ала от кулата си вече
владетелят ги забелязал.*

*Макар че дребен се оказал,
владетелят на тоз палат
бил много силен и сърцат [88].*

*Той слязъл долу и накарал
слугите си да му докарат
кон боен в сбруя, по която
блестели лъвчета от злато.*

*Поискал копие най-здраво,
3675 меч остър, майсторска направа,
бял шлем, отвътре с плат обшият,
искряща броня, кръгъл щит,
и чифт обувки от желязо.*

*Щом във земите му бил влязъл
3680 въоръжен млад рицар, той
приготвил се да води бой,*

*додето отреди съдбата
кой да спечели във борбата^[89].*

Слугите му се покорили

*3690 и със жребеца се явили
пред замъковия портал.*

*Един от тях го оседдал,
а друг доспехите донесъл.*

*И онзи рицар се понесъл
3695 навън, добре въоръжен,
с достойнството на сюзерен.*

*Ерек по стръмен склон препускал,
и пък владетелят се спуснал
по хълма с буйния жребец,
3700 да срещне тоя пришелец!*

*Така неукротим бил конят,
че камъчетата по склона
на прах под своите копита
превръщал. Рой искри излитал
3705 и се разпръсвал над земята,
като че конят огън мятал.*

*Препускал той срещу Ерек,
от тропота се носел ек
с такава сила, че в несвяст
3710 едва не паднала тогаз
Енида — тъй ѝ прималяло.
Кръвта по цялото ѝ тяло
замръзнала, видът ѝ свеж
бил в миг като покрит със скреж.*

*3715 Боязън се била вселила
в душата ѝ и тя се свила
от ужас след онуй сурово
предупреждение. Отново
налагало се да избира:
3720 продума ли, ще го нервира,
но ако замълчи, тя може
на смъртен риск да го изложи.*

Пред дебнешата я беда,
повела вътрешна борба,
3725 опитвала се да отвори
уста, за да го заговори,
но страх такъв я завладял,
че говорът ѝ се сковал,
а устни, зъби и език
3730 задържали и стон, и вик.
Не знаела какво да прави,
без себе си да злепостави.
Наум си рекла: «Виждам ясно,
че ни очаква смърт ужасна,
3735 ако безмълвна си седя.
Дали да го предупредя?
Не! Но защо? Ще ме накаже
в яда си, ако гъкна даже,
и може моят мил съпруг
3740 сама да ме остави тук
нешастна, слаба и безсилна.
Съдба — на гибел равносилна!
Но ако моят мъж не може
да се спаси, то мили Боже,
3745 нима не ме очакват мен
смърт, тежки мъки или плен.
Дано той бързо стори нещо
срещу туй бедствие зловещо.
Но ако си мълча, тогава
3750 владетелят, летящ направо
към него, лесно ще сполучи
Ерек в сърцето да улучи.
Май много дълго си мълчах,
но любовта от всеки страх
3755 по-силна е, така че аз
ще го предупредя тозчас,
защото той е тъй вгълбен^[90],
че лесно би бил победен!»
Предупредила го Енида,

*3760 а той се скарал пак обиден,
но с укора не прекалил.
Разбрал, че много ѹ е мил,
а ѹом обичал я и той,
към рицаря, готов за бой,*

*3765 се спуснал по наклона бързо
насреща на врага си дързък.
Един към друг те полетели
и битка яростна повели.
И всеки с копието свое*

*3770 нанасял удари в двубоя
така свирепо, че защитата
на никого не давал щитът,
и брони взели да скрият,
и щитове да се трошат:*

*3775 при удари с такава сила
взаимно те се наранили.
От немощ паднали конете,
но двамата, от гняв обзети,
макар и в кръв, все още здрави,*

*3780 застанали отново прави.
Били им копията цели,
ала бойците предпочели
да ги захвърлят надалеч.
От ножницата всеки меч*

*3785 извадил и със устрем нов
подели своя бой сурое.
От сблъсъците страховити
със рани те били покрити.
При ударите им дори*

*3790 летели снопове искри,
когато мечът чупел щит,
доспехи или шлем пробит.
По четири дълбоки рани
получил всеки... Как се бранни*

*3795 един боец със сетни сили?
Ако не се били строшили*

*при техните атаки смели
и мечовете им в дуела,
единият от тях в борбата
3800 би паднал мъртъв на земята.*

*Енида гледала към тях
обзета от ужасен страх.*

*Тя кършела ръце и цяла
като безумна се тресяла,
3805 от скръб си скубела косите,
течели ѝ безспир сълзите
и всеки би разбраł, че няма
от нея по-любяща дама.*

*В тоз час единствено злодеят
3810 не би изпитал жал към нея.*

*Шест часа рицарите вече
се били. Краят бил далече.*

*По нищо не личало кой
ще победи при този бой.*

*3815 За миг, почувствал се в подем,
разсякъл вражеския шлем
Ерек. Врагът се олюял,
но на крака се задържал,
а после с удар страховит*

*3820 със меч Ерековия щит
ударил, ала остирието
се раздробило на парчета,
макар че мечът бил с направа
хем скъпа, хем и много здрава.*

*3825 Ядосан, обезоръжен,
от загубата озлобен,
захвърлил рицарят далеч
остатъка от своя меч,
от страх обхванат. Щом в ръката*

*3830 си без оръжие, в борбата
си беззащитен и тогава
се чудиш как да се спасяваш.
Ерек се готовел да напада,*

но той помолил за пощада:

3835   «Сир, милостив към мен бъдете
и благосклонност проявете.

Без меч останах и така
държите в своята ръка
съдбата ми... Със нетърпение

3840   от вас очаквам снизходжение^[91].»

Ерек отвърнал: «Щом желаеш
да се спасиш, ще си признаеш,
без уговорки, че от мен
ти беше в боя победен

3845   и си под моя власт. Това е!»
Но рицарят се колебаел.

Ерек решил да го уплаши,
затуй замахнал с меча страшен
със яд над враждата глава.

3850   Щом рицарят видял това,
треперещ, викнал със тревога:
«Сир, милост! Нищо аз не мога
да сторя и ще се призная
за победен.» Ерек накрая

3855   склонил: «Добре, че се показваш
смирен! Кажи ми как се казваш
и кой съм ще ти кажа аз.»
«Сир, аз съм крал. Под своя власт
държа ирландския народ^[92].

3860   Наследник съм на знатен род,
а поданиците навред
ми казват Малкия Гиврем^[93]

Освен туй, много съм богат.

В околността за стар и млад,

3865   за рицар, граф или барон
каквото кажа, е закон
и всички ми се подчиняват.

Да, тук властта ми е такава,
че всявам страх у всеки жив.

3870   Но ще съм истински щастлив

да се сприятелим от днес.»

«Това за мен е също чест.

*Ерек съм аз — наследник прям
на славен род, с баща крал Лак.*

*Уелс баща ми управлява,
палати скъпи притежава
и много градове богати.*

*А нито крал, ни император
не е с богатство тъй голямо.*

*3880 Аз крал Артур изключвам само —
той несравнен е според мен.»*

*Гиврет възкликал възхителен:
«Каква чудесна изненада,
че чест такава ми се пада*

*3885 да срещуна рицар като вас.
Кълна ви се, от този час
ще бъда предан ваш слуга.*

*В палата каня ви сега
от път да се възстановите.*

*3890 Там стойте, колкото решите,
и ваше ще е всичко мое.*

*Но има нещо спешно — то е,
че първо трябва ни лечение.*

*Аз имам на разположение
3895 медик — наблизо практикува
и двама ни ще излекува.»*

*Ерек отвърнал: «Чест голяма
за мен това е, ала няма
да се възползвам днес от нея.*

*3900 Но ако в случай ненадеен
загазя и като приятел
молба за помощ ви изпратя,
нали ще мога да разчитам
на вас и вярната ви свита?»*

*3905 «Кълна се, сир, ще съм щастлив,
додето аз съм здрав и жив,
да ви помагам всеки път,*

когато ме зове дългът,
с най-преданите ми васали.»

3910 «От вашия обет едва ли
по-щедър бих си пожелал.
Ще стана верен ваш васал,
в дела щом думите превърнем.
За сбогом нека се прегърнем^[94].»

3915 Не знам друг случай в боевете
да се разделят враговете
така сърдечно. Ленти плат
откъснали и както брат
за брат се грижи, всеки бързо
3920 доскорошния враг превързал,
взаимно се благословили
и дружески се разделили.
Ерек потеглил пак напред,
а пък назад поел Гиврет.

3925 *МАКАР* че нашият герой
ранен бил в тежкия двубой
и трябало да се лекува,
не се отказал да пътува.
Той скоро стигнал до една
3930 гора край тучна падина.
Живеели в горите стари
сърни, елени, лопатари
и всякакви животни диви.
А в онзи ден край тез масиви
3935 дошъл бил крал Артур с жена си
и с част от своята Кръгла маса.
Решил бил с върната дружина
поне три дни да си починат
и там да се повеселят.

3940 Разпоредил да донесат
и шатри, и павилиони.
Но от умората подгонен,
Говен, след язденето смазан,

в Артуровата шатра влязъл.

- 3945   *Преди да влезе, той оставил
до явор копието здраво
и щита с бляскавата броня
На кичест клон завързал коля,
а Грингалет — жребецът вран —*
3950   *не бил все още отседлан.
Но както конят си стоял,
дошъл Ке — кралски сенешал.
Решил шега да си направи,
отвързал той юздите здрави,*
3955   *взел копието от дървото
и бронята и на седлото
се метнал, после надалече
препуснал, без да му попречат*^[95].
И както Ке летял напред
3960   *на вихрогона Грингалет,
видял до сенчестия склон
Ерек как язди своя кон.
Ерек веднага разпознал
препускащия сенешал*
3965   *и чий кон язди. Ке обаче,
макар че също се вторачил,
не го познал, защото той
получил удари безброй
и гербът в рицарския щит*
3970   *от ударите бил изтрит.
Енида също пожелала
да изиграе сенешала
и затова се изхитрила —
лицето си с воал покрила,*
3975   *уж все едно изпитва страх
от слънчеви лъчи и прах.
Ке спрял Ерек и без да пита,
жребеца хванал за юздите,
да му попречил да върви*

3980 и, вместо с такт да поздрави,
безочливо Ерек попитал:
«Хей, рицарю, къде се скиташи
и кой си — аз държа да зная!»
«Не ще ви кажа — не желая,
3985 щом тъй държите моя кон
и викате с нахален тон!»
«Сир — казал Ке, — не се гневете.
Добро ви мисля, разберете!
Видял би всеки, като мен,
3990 че сте ранен и уморен,
че след отминалия бой
ви трябват грижи и покой.
Елате с мен, ще ви предложа
за тази нощ подслон и ложе.
3995 Сам крал Артур е тук с жена си,
разпънати са шатри, маси
за свитата му сред гората.
Вървете с мен, защото смятам,
че кралят с милата кралица,
4000 щом срещат с радост всеки рицар,
ще ви окажат тази чест,
ако при тях отидем днес.»
«Благодаря, сеньор — отвърнал
Ерек, — но аз не бих се върнал,
4005 че ме очаква път далечен
и даже закъснявам вече.
Така че коня ми пуснете
и да вървя ме оставете.»
Ке казал: «Луд ли сте? Как може
4010 такова нещо! Мили Боже!
Направите ли тази грешка,
нощта ще ви се види тежка!
Свещеникът и той не ходи
с охота винаги в синода.
4015 Да тръгваме, додето аз
с добро все още каня вас

*и вашата съпруга мила.
Ако откажете, насила
ще ви закарам. Сам решете!»*

- 4020 *Ерек извикал: «Престанете,
безумецо! Какво ви става?
Изпадате в самозабрава.
От вас съвсем не ме е страх,
но аз така и не разбрах,*
- 4025 *какво към сторил, та държите
все още коня за юздите?»
Извадил меч и изревал:
«Пуснете повода, васал,
безочлив сте, но и глупак,*
- 4030 *та затова ви казвам пак —
махнете се оттука! Вие
май искате да ви убия!»
Щом чул вика необуздан,
отстъпил Ке един арпан^[96],*
- 4035 *ала в атака изведенъж
се втурнал този подъл мъж,
но той бил зле въоръжен.
Ерек, от туй окуражен,
със копието си за бой*
- 4040 *се хвърлил, но ударил той
нарочно щита на подлеца
със тъпото, а не с остреца^[97].
От удара му страховит
отскочил вражеският щит,*
- 4045 *ударил силно Ке в главата
и го съборил на земята.
На коня му юздите взел
и към Енида го повел
Ерек, но Ке в молби се впуснал*
- 4050 *като ласкател най-изкусен.
Поискал с кротък глас хитрецът
да си получи пак жребеца:
«Сир, Бог ми е свидетел тук,*

че той принадлежи на друг.

*4055 Най-силният и смел барон
е господар на този кон.*

*Това е монсеньор Говен.
Смилете се сега над мен,
върнете коня още днес*

*4060 и много благороден жест
ще сторите, а аз в замяна
ваш верен пратеник ще стана.»*

Ерек отвърнал с властен глас:

«Добре, ще ви го върна аз —

*4065 щом на Говен принадлежи,
то нека си го задържи.»*

*Жребеца яхнал Ке отново,
отишъл в стана и дословно*

той всичко на Артур предал.

*4070 Щом чул това, добрият крал
Говен повикал: «Много мил
към всички винаги си бил,
мой племеннико — казал кралят. —*

Чрез теб аз искам да узная

*4075 тоз рицар кой е, где отива;
от мене поздрав най-учтиво
те моля да му предадеш
и в стана да го доведеш!»*

Говен потеглил. Антуражът

4080 му бил от двама млади пажа.

*Конете пред Ерек те спрели,
във него хубаво се взрели,
ала не го познали... Мили
привети те си разменили,*

*4085 а след това Говен с респект
вежливо казал на Ерек:*

*«На среща с вас не някой друг,
а крал Артур ме праща тук.*

Той и кралицата ни също

4090 със гостолюбие присъщо

*ви канят да ни посетите
и там да се възстановите.
Бивакът ни не е далече.»*
4095 Ерек отвърнал: «Най-сърдечно
благодаря на краля аз,
на Гениевра и на вас
за топлите, добри слова.

*Ранен съм, но при все това
по своя път ще продължавам.*

4100 *Най-искрено ви заявявам —
не търся помощ и подслон.*

*Дръпнете се от моя кон
и пак при краля се върнете.»*

*Говен бил умен и усетил,
че няма как да настоява.*

*Отстъпил, но на паж тогава
прошепнал на Артур да каже
да вдигнат шатрите, багажа
и още днес да построят*

4110 *един нов стан край онзи път,
по който щял Ерек да мине^[98].*

*«Така той кралската дружина
ще срещне и не ще пътува,
а ще остане да нощува*

4115 *при нас, от всички ни признат
за най-смел рицар в този свят.*

*Аз иначе не виждам как
ще дойде в нашия бивак.»*

Щом пажът всичко обяснил,

4120 *Артур веднага наредил
палатките да приберат,
за да строят бивак в друг кът.*

*Той яхнал кон — бял хубавец,
а пък кралицата — жребец
норвежски, също чисто бял.*

*Сам със Ерек, Говен не спрял
да му говори — той направил*

това със цел да го забави.

Ерек се сърдел: «Днес не минах

*4130 път даже и на половина
от вчера, а денят напредва.*

Сир, трябва своя път да следвам.»

Говен отвърнал с кротък глас:

«Така приятно ми е с вас,

*4135 че бих ви придружил, дордете
нощта се спусне от небето.»*

*Говорили си те в гората,
а шатри във далечината
строила свитата на краля.*

*4140 Ерек досетил се накрая,
че е подлъган, и смутен
признал: «Със хитрина, Говен,
успяхте да ме задържите.*

*4145 Така да бъде, щом държите
да дойда в стана, аз самият
тук името си ще разкрия —
защото съм приятел с вас,
Говен! Ерек се казвам аз.»*

*4150 От щастие Говен веднага
се спуснал сам да му помага
да снеме шлема и когато
видял лицето му познато,
разтворил своите ръце,*

*4155 прегърнал го от все сърце
и рекъл: «Най-прекрасна вест
ще занеса на краля днес.*

*Той и кралицата, ей богу,
ще се зарадват страшно много.*

Но според рицарските нрави

*4160 бих искал, първо, сир, жена ви
да поздравя и чак тогава
ще тръгна. Чух да споменава
кралицата ни, че с Енида
ще е честита да се види.»*

- 4165 Говен попитал след това
Енида с ласкави слова“
дали е здрава и щастлива,
а тя отвърнала вежливо:
„Добре съм аз, но се страхувам*
- 4170 за моя мъж. О, как тъгувам
че в порива си да ме брани
покрит е целият със рани.“
„Аз също — рекъл й Говен —
бях от вида му ужасен.*
- 4175 За малко щях да се разплача,
че толкова е блед, обаче
съм тъй щастлив от тази среща,
че даже болката гореща
пред радостта ми губи сила.*
- 4180 А пък сега, госпожо мила,
ще трябва да отида в двора,
та крал, кралица, всички хора
щастливи да направя днес
със тази тъй приятна вест.*
- 4185 А вие бавно на конете
по моите следи вървете.“
Щом в шатрата на краля влязъл,
Говен възторжено му казал:
„Сир, чудна вест ви нося аз:*
- 4190 Ерек с жена си пак при нас
пристигат.“ Скочил бързо кралят:
„Говен, от тази вест не зная
по-хубава и съм щастлив,
че той се връща здрав и жив.“*
- 4195 И наизлезли крал, кралица,
придворни, рицари, девици
на ширната се поляна
да срещнат гостите желани.
Щом зърнал своя крал велик,*
- 4200 Ерек от коня скочил в миг,
Енида бързо слязла също.*

*Артур се втурнал да прегръща
със задоволство най-голямо
дошлия рицар и жена му.*

*4205 Със радост на Ерек веднага
започнали да му помогат
доспехите си той да махне.*

*Ала от ужас дворът ахнал
пред раните. Не губил време*

*4210 Артур и пратил паж да вземе
от кралската сестра Моргана
магичен лек за всяка рана^[99].*

*За нея не било проблем
да му даде такъв мехлем,*

*4215 чрез който всички рани тежки
и всички болести човешки
лекувала с успех. И даже
веднъж на ден да се намаже,
то раната за седем дена*

4220 съвсем ще бъде изцерена.

*След мазането с този лек
се чувствал по-добре Ерек.*

*Щом раните били промити,
намазани и с бинт покрити,*

*4225 Артур във шатрата си влязъл
с Енида и Ерек и казал,
че им предлага две недели
в леса, под сенките дебели,
в една палатка да живеят,*

4230 та рицарят да оздравее.

Отказал нашият герой:

*„Любезни сир — отвърнал той —
не страдам от такава рана,
че утре рано да не стана.*

*4235 Сега се чувствам по-добре
и никой няма да ме спре
на сутринта, в най-ранен час,
отново да потегля аз.“*

НАВЕЛ глава добрият крал:

- 4240 „Не сте изобщо оздравял,
как тъй ще тръгвате на път,
щом още раните кървят?
Ерек, днес разум проявете,
зашто може да умрете
4245 и тук да ви приключат дните,
ако не се възстановите!
Не тръгвайте, аз пак ви моля!“
Ерек отвърнал: „Вашта воля
за мен е чест и уважение,
но твърд съм в своето решение.“
Артур разбирал, че не може
над рицаря да се наложи,
и повече не настоявал.
Разпоредил се той тогава
4255 вечеря бързо да стъкмят
и масите да подредят.
Така във съботната вечер
гостили ги с костур опечен,
с пъстърви, съомги и шарани
4260 и с пресни плодове отбрани.
А след вечерята богата
насочили се към леглата.

АРТУР любезно им предложил

- Ерек да е в отделно ложе
4265 заради раните жестоки:
с друг трудно би заспал дълбоко,
а имал нужда да почива.
Пак там кралицата красива
легло с Енида споделила
4270 и с тежки кожи се завили.
Тъй всички спали, чак додето
изгряло слънцето в небето.
Щом пукнала зората вън,

*Ерек, след здравия си сън,
4275 поискал своите меч и броня
и да му оседляят коня.*

*Напразно крал Артур опитал
в едно със вярната си свита
да го разубеди отново.*

*4280 Но ни молби, ни плач, ни слово
не можели да отклонят
Ерек от неговия път.*

*Оплаквали го всички, сякаш
не дълъг път, а смърт го чака.*

*4285 Приготвила се и Енида.
Не вярвайки, че ще ги видят
отново живи, надошли
и рицарите — те били*

готови в гъстата дъбрава

*4290 по пътя да ги приджусват.
Ерек ги спрял: „Благодаря,
но сам желая да вървя,
така че тук си останете.“*

*С Енида яхнали конете,
4295 които риели с копита.*

*Ерек взел копието, щита,
със рицарите се простили
един друг се благословили
и пак за път били готови.*

*4300 Потеглили, в леса отново
пътували те час след час,
но изведенъж разтърсващ глас
изпълnen с ужас, прокънтял
откъм гористия превал.*

*4305 Девичи глас, пропит от страх
достигал отдалеч до тях —
глас, пълен с болка и тъга,
за помощ ги зовял сега.*

*Ерек на своята съпруга
4310 прошепнал: „Май в гората друга*

*жена, изпаднала в неволя,
за помощ и защита моли
и се надява на спасение.*

*Приемам като задължение
сега на помощ да отида
при нея, а пък ти Енида,
от коня слез и ще ме чакаш
да се завърна в гъсталака.“*

*„Така да бъде.“ Той тогава
поел през гъстата дъбрава,
открил девойката нещастна,
измъчвана от скръб ужасна,
как жали с плач неутешим*

*за своя похитен любим,
зашто сутринта бил хванат
от двама страшни великани.*

*От ужас свое то лице
деряла с кървави ръце.*

*Ерек поискал да узнае
зашо се скубе и ридае.*

*През плач и чупейки ръцете,
тя казала: „Не се чудете,
че днес на скръб съм се отдала!
Сир, по-добре да бях умряла!*

*Не виждам в нищо смисъл вече:
любимият ми бе отвлечен
от двама подлеци пред мен
и те сега държат го в плен.
Какво да сторя, мили Боже?*

*От него по-добър не може
да се намери в този свят,
тъй доблестен е и сърцат,
а смърт ужасна го грози.*

*Сир, моля ви се през сълзи
за помощ! Друг във този лес
не вярвам да помогне днес!*

Aх, сир, дано да го спасите^[100]!

4315

4320

4325

4330

4335

4340

4345

*Ще им откриете следите
ей там по този прашен път.“*

4350 „Девойко, кара ме дългът
да ви помогна — казал той. —
*С гигантите ще вляза в бой
и няма да пожаля сила.*

4355 Ако съдбата е решила
или ще бъде той спасен,
или пък аз ще падна в плен
*Дано е още жив! Без страх
веднага тръгвам подир тях.“*

4360 „Робиня вярна ще ви стана,
ако от злите великанни
спасите моя рицар мил!
Дано Бог тъй е отредил!
По дирите вървете вече.“

4365 „Къде са?“ „Там — не са далече!“
Ерек ѝ казал да го чака
и във галоп поел нататък.

4370 Ала не спряла да скърби
девойката и пак молби
към Бог изрекла: „Боже мили,
дари тоз рицар с нови сили,
та след един победен бой
тук моя мил да върне той.“

*ЕРЕК препуснал по следата
и зърнал в края на гората*

4375 *как великаните злодеи
излизат с пленника от нея.*
Горкият рицар, гол и бос,
на кон завързан бил със злост,
като крадец — за наказание,
4380 *че е извършил злодеяние.*
Как би се отървал самин
от подлеците? Ни един
от тях не бил въоръжен

ни с копие, ни с меч кален,
4385 ала камшик и боздуган
размахвал всеки великан^[101]
и с тях те пленника тъй били,
че цял със рани го покрили.

Потекла кръв и по ребрата,
4390 и по гърба и по бедрата
и тя не само че не спряла,
но даже коня му обляла.

Обзет от гняв, Ерек след тях
се спуснал, но изпитвал страх,
4395 че може да не оживее
младежът. И за да успее
да го спаси, в галоп по склона
той великантите догонил.

„Сеньори — викнал им Ерек, —
4400 какво е сторил тоз човек,
та го наказвате така?

Гол, с вързани ръце, крака,
от вас е тъй жестоко бит,
като че ли е твой бандит.

4405 Какъв е този произвол
над вързан рицар, бос и гол!
Затуй с добро ми го предайте,
че сте сгрешили си признайте,
та без бой всичко да решим

4410 и после да се разделим.“
Отвърнали му те: „Васал,
днес май съвсем сте полудял,
делата ни не ви засягат —
вървете си оттук веднага!“

4415 „Напротив — отговорил той, —
щом искате, ще водим бой
и този рицар ще остане
при който победител стане.
Макар на думи да сте смели,

4420 ще видим кой ще го спечели.

Сега ви призовавам пак!“

*„Ех, луд сте или глупак,
дори пет души като вас
да се изправят срещу нас,
4425 е все едно от простодушие
овца да иска вълк да души.“*

*„Ще видим! За хвалби е рано...
Навярно вие постоянно
мечтаете си от небето
4430 да падат печени врабчета.*

*Но който хвали се, не пали.
Е, хайде, дръжте се нахали!“
Калени в схватки ръкопашни,
били те с боздугани страшни,
4435 но копието стиснал здраво
Ерек и връхлятял направо
към тях така, че с острите
пронизал първия в лицето.*

*Острецът минал през главата
4440 и кървав мозък на земята
от удара се разпиял,
а великанът в миг умрял.*

*Щом вторият видял това,
разтърсил разгневен глава
4445 и вдигнал своя боздуган.*

*Поискал този великан,
да отмъсти и се опитал
Ерек в главата непокрита
да бълсне с удар страховит.*

*4450 Ала Ерек зад своя щит
се скрил, но този силен удар
за миг едва не го принудил
след този устрем да припадне
и от жребеца си да падне.*

*4455 С размах опитал пак врагът
Ерек в главата втори път
със боздугана да удари.*

*Ала Ерек го изпреварил —
той с меч в ръка нападнал пак
безстрашно подлия си враг
и го накарал да плати
за всички сторени беди.*

*Разсякъл вражеския тил
и тялото разполовил* [102].

*4465 Врагът му паднал на земята,
в кръвта овалян и в червата.*

*ПРЕЗ СЪЛЗИ, ПЛЕННИКЪТ С ВЪЛНЕНИЕ
ЗА НЕНАДЕЙНОТО СПАСЕНИЕ
КЪМ ГОСПОД-БОГ МОЛИТВА КАЗАЛ.*

*4470 Ерек въжетата му срязал,
след туй му върнал облеклото,
и му помогнал на седлото
да седне, дал му във ръката
на другия жребец юздата
и го попитал най-накрая
той кой е. „Сир, към вас питая
такава почит, че сега
ви моля предан ваш слуга
да стана. Мойте дълг и чест
4475 това ми повеляват днес.*

*От смърт и мъки ме спасихте,
но, сир, как тъй се появихте
в гората точно в този ден
и ме избавихте от плен*

*4480 по волята на Господ-Бог?
За смелостта — поклон дълбок!
Чак до последния си ден
на вас да служа съм решен.“*

*РАЗБРАЛ ЕРЕК С КАКВО ЖЕЛАНИЕ
4490 той би му служил с прилежание
до своята смърт, но не приел.
„Приятелю — Ерек подел, —*

*от службата ви нужда нямам,
а тук дойдох, че вашата дама
да ви помогна ме помоли.*

*Сама, във тежката неволя,
я чух как плаче във гората
и как отчаяна, горката,
по вас горчиви сълзи лее.*

*Сега отиваме при нея
и щом ви събера, тогава
по своя път ще се отправя,
като държа да бъда сам.*

*Но първо бих желал да знам
отгде сте, кой сте всъщност вие?“
„От вас, сир, нищо не ще скрия
и името си аз веднага
ще кажа, както се полага.*

Кадок от Табриол [103] *съм аз,*

*но ако трябва, сир, със вас
да се сбогувам тук, желая
и вие кой сте да узная,
така че щом от тук замина,*

*да знам и аз в коя чужбина
да ви потърся някой ден.“*

*„Не ще ви кажа днес за мен
аз нищо, но ако държите
да ми се отблагодарите
и кой съм аз да разберете,*

*без да се бавите вървете
при крал Артур — във онзи лес
сърни ловува с двора днес
той с настървение голямо.*

До тях са осем левги само.

*Идете с вашата девица,
кажете му, че онзи рицар,
когото като гост желан
приел бе вчера в своя стан,
ви праща. Нека чуе той*

4495

4500

4505

4510

4515

4520

4525

- 4530 от вас как във жесток двубой
аз от опасност най-голяма
спасих ви с милата ви дама.
Да съобщите тази вест
за вас е дълг^[104], ала и чест,
4535 защото в двора съм ценен.
Там всичко, свързано със мен,
ще разберете най-подир.“
„На вашите услуги, сир —
с признательност Кадок отвърнал.
4540 Заръките ви ще изпълня
и ще разкажа най-подробно
как със сърдатост безподобна
във тежък бой за мен се бихте
и великани те сразихте.“
- 4545 Говорейки си, продължили
по пътя, докато открили
в леса скърбящата девица.
Щом тя съзряла своя рицар
да се завръща здрав и жив,
4550 възкликала със вид щастлив.
Ерек ѝ рекъл: „Не тъжете
и мъката си забравете,
защото с вашия любим
във този миг пред вас стоим.“
4555 Тя казала: „Сеньор, от днес
за двама ни е дълг и чест
на вас да служим всеотдайно.
Ще сме щастливи, сир, безкрайно,
ако един ден с моя мил,
4560 когото вие сте спасил,
на вас наполовин поне
се отплатим.“ „Девойко, не,
не ми дължите нищо. Аз
ви благославям в този час,
4565 но бързам и ще ви напусна.“

*Обърнал коня и препуснал
по пътя пак към своята мила.*

*Щом тримата се разделили,
Кадок със девата поел
4570   към краля и пред него взел
да си описва патилата.*

*Ерек препускал през гората
в галоп към мястото, където
Енида чакала, в сърцето
4575   със страх, че той я е забравил,
че вече я и изоставил
и че едва ли ще го види.*

*А той пък страдал, че Енида
била сама и някой можел*

*4580   да му я вземе, не дай, Боже!
Пришпорвал коня си напред,
но от умора бил обзет
и в жегата загубил сила,
от раните му кръв избила,
4585   превръзката почервеняла,
а бронята му натежала.*

*С последни сили, с вид ужасен,
едва достигнал до жена си.*

*Съзирайки го, засияла
4590   от радост тя и не видяла,
че той е грохнал, изтерзан и
кървят пак неговите рани.*

*Ерек подминал малък склон,
но клюмнал върху своя кон,*

*4595   опитал се да се изправи,
но не можал да го направи:
раненият, отпаднал мъж
от коня рухнал изведенъж
като мъртвец върху тревата.*

*Щом паднал той от стремената,
Енида ужас изживяла,
трепереща и пребледняла*

*се спуснала към него с вик.
Във тежкия, трагичен миг,
от скръб закършила ръце,
издрала своето лице,
но не намирайки утеша,
разкъсала тя своята дреха
нашепвайки слова унили:*

*„Защо ме изоставяш, мили?
Ела, смърт, в този страшен ден
по-бързо отнеси и мен!“*

*След туй в несвяст се строполила,
ала след малко се свестила
и пак проплакала на глас:
„Нещастница, погубих аз
мъжа си. Днес той би бил жив,
ако аз, в порив горделив,
не промълвих, макар със страх,
онези думи и чрез тях
тъй сторих, че намери тук
смъртта си моят мил съпруг.*

*Че е мълчанието злато
разбираме едва когато
е късно.“ Взела след това
покритата му с кръв глава
във своя скут и с думи тежки
осъдила пак своите грешки:
„Любими, ти бе вред прославен
друг нямаше на тебе равен.*

*Ти символ бе на красотата,
бе смелостта ти всепризната,
за щедрост беше образец,
а доблестта ти бе венец
над всичко — никой не успява
по чест със теб да се сравнява.
Ах, как загубих своя ум и
със своите отровни думи
убих Ерек! Затуй се пада*

- на мен присъда без пощада,
на мен, най-грешната жена
тежи днес цялата вина.
Защо уста отворих аз?“
Тя пак изпаднала в несвяст,
ала когато се свестила,
заплакала пак с всичка сила:
„За Бога! Още ли съм жива?
Защо смъртта е милостива,
защо чак толкова ме мрази,
4650 та грешния живот ми пази?
Съпруга аз не бях добра,
затуй смъртта ще избера
и в тежката си орисия
горчива чаша ще изпия
4655 напук на нейното старание.
Това е моето желание!
Премного хленчих... Стига вече!
Мъжът ми има остър меч и
днес този меч ще отмъсти
4660 за сторените му беди
щом влезе в моето сърце.“
Тя взела меча с две ръце
и го загледала с надежда [105],
но на невинните изглежда
4665 Бог милост винаги въздава.
Тъй сторил, че да се забави
тя в тъжни стомени. Но ето,
че се задал по дефилето
един граф с върната си свита.
4670 Внезапно чули да долита
до тях тревожния ѝ вик.
Бог в милостта си е велик —
щом рицарите я видели,
веднага меча ѝ отнели
4675 и във последния момент
животът ѝ тъй бил спасен.*

Поискал графът да узнае
мъжът там кой е, тя каква е
на рицаря — жена грижлива
4680 или приятелка красива.

„И двете^[106], сир, но в мойта скръб
смъртта днес ми обърна гръб,
а само смърт жадувам аз!“

Отвърнал графът с мазен глас:

„Госпожо, в името на Бога,
спестете си сълзи, тревога.
Скърбите... Аз ви оправдавам,
ала животът продължава.
Във всяка скръб е нужна мяра
4690 и повече кураж и вяра
в живота. Бог след изпитни
ни праща по-щастливи дни.

Щом сте красива, отзивчива,
ще ви направи Бог щастлива,
4695 като ми станете жена,
така че в моята страна
ще сте графиня... А оттук
ще вземем вашия съпруг,
в палата ще го отнесем
4700 и с почест ще го погребем.

За него вече забравете.“

Енида викнала: „Млъкнете!
Скръбта ми е гореща рана
и няма никога да стана
4705 аз ваша — нито с увещания
ни с празните ви обещания!“

ПРЕДЛОЖИЛ ГРАФЪТ СУЕТЛИВО
на хората си: „Я по-живо
една носилка да сковем,
4710 та тялото да отнесем
във замъка Лимор^[107], където
след опелото на кюрето,

надлежно ще го погребем.

И дамата ще отведем

*във замъка, че аз желая
за нея там да се венчая,
дори да се съпротивлява.*

*Късмет извадих аз с такава
красавица. Сега вървете*

носилка бързо да сковете!“

*Веднага неговите хора
отsekли с мечове подпори
от клони, свързали ги здраво,
Ерек положили направо*

на тях — с два коня да го влачат.

*А продължавайки да плаче,
Енида тръгнала след тях.*

*От ужас, болка, гняв и страх
припадала, ала мъжете*

придържали я за ръцете.

*Така под много строг надзор
отишли в замъка Лимор.*

*Градът за случката разbral,
народ безброен се събрали —*

мъже, жени, слуги, васали.

*Положили Ерек във зала
на маса с черен креп покрита,
а пък до него — меча, щита.*

Тълпата влязла в тази стая

и всички искали да знаят

защо се готови погребение.

*А графът с явно нетърпение
бароните разпоредил
да дойдат и им заяви:*

*„Желая, без да губя време,
с вдовицата да се ожсеня.*

Личи по вид и облекло,

че е от знатно потекло,

а пък по хубост и държание

4715

4720

4725

4730

4735

4740

4745

- 4750 тя може с пълно основание
да бъде и кралица даже,
и бракът ни ще ви покаже,
че с нея по-честит ще стана.
Сега да дойде капелана!*
- 4755 Ако склони тя, без лукавство
аз половината си графство
й давам. Бързичко вървете
и тук при нас я доведете.“
След думите му много скоро
4760 пристигнал капеланът в двора.
Довели бързо и Енида.
Тя, просълзена от обида,
отказала да се венчае,
но графът за това нехаел
4765 и службата се състояла.
Извикал графът сенешала
и казал: „Вече се стъмнява
и за вечеря час настava.
Вземи слуги да ти помогат
4770 и слагай масите веднага.“*

*След туй отслужили вечерня,
но дамата, от скръб безмерна,
ридаела в безсилен гняв,
макар че радостният граф
4775 все продължавал да я кани
било с молби или закани
до него да се настани
и без въздишки и сръдни
да хапва и се забавлява.*

*4780 Тя все отказвала... Тогава
насила във един фотьойл
до себе си я сложил той
и викнал нервен и ядосан:
„Госпожо, моля ви, защо са
4785 сълзите нужни в този ден?*

*Ако повярвате във мен,
богатства, почести и власт
ви обещавам честно аз.*

*Кълна ви се, не съм лъжец
и знам, че ни един мъртвец
не е с плач възкресен от гроба.
Е, стига траур, жал и злоба,
от тежка участ ви спасих
и като станах ваш жених,
направих ви благодеяние.*

*Графиня с власт и състояние
сте днес. Мъртвеца забравете
и истината приемете.*

Нали ви уважих скръбта?

*4800 Отдайте се на радостта.
Сега, след брачния обет,
аз ще ви дам един съвет:
на млада булка подобава
да е щастлива. Настоявам,
госпожо, яжте най-подир!“*

„Не ще ме принудите, сир!

*Дори до сетния си час
храна не ще приема аз,
не видя ли, че с мене тук
яде и моят мил съпруг.“*

*„Какво говорите, госпожо!
Това е просто невъзможно!
Ще кажат всички, че сте луда.
Внимавайте, че и с принуда*

*4815 ще искам пълно послушание!“
Но тя отвърнала с мълчание.
Разтърсен от безсилен гняв,
в лицето сприхавият граф*

*ударил я и от обида
надала силен вик Енида.
Бароните в нестроен хор
звиковали: „Позор! Позор!*

Да удряш дама е безчестно!
Това е срамно, неуместно,
4825 когато за съпруг тя жали.
Щом в траур е, човек едва ли
си мисли точно за храна.
От нея стойте настрана!“
„Млъкнете! Щом съм и съпруг,
4830 за нея няма избор друг,
освен да ми принадлежи!“
При тази наглост и лъжи
Енида твърдо заявила,
че ни с добро, нито насила,
4835 той няма да я притеежава.
Ударил я той пак тогава,
а тя извикала: „Подлец,
мръсник, мошенник и лъжец!
От бой и от заплахи аз
4840 не се боя! Ти в своя бяс
си жалък. Ако щеш дори
души ме, жива ме дери:
не ще прекупиш мойта воля
и нивга няма да съм твоя.“

4845   *ПОСРЕД скандала в този миг*
Ерек след дръзкия ѝ вик
от своя унес се пробудил.
Огледал се и се учудил
защо лежи в онази зала
4850   и паника го завладяла,
когато разпознал гласа.
Взел меча, скочил начаса
и окрилен във яростта си,
от силна обич към жена си,
4855   се спуснал срещу злия граф.
Замахнал с меча в своя гняв
и, стиснал зъби, без слова,
разцепил графската глава,

*а кръв и мозък до тавана
избликнали от тази рана.*

Бароните в ужасен страх
криещели, сякаш бил сред тях
дошъл от огнения ад
самият дявол. Стар и млад
затичали се към вратата,
за да избягат от палата.

Уплахата била такава,
че хукнали да се спасяват
и викали с неистов глас:

„Мъртвецът е дошъл сред нас!“
През бълсканица, шум и врява,
без да се с друг съобразява
път си проправял всеки рицар
с юмруци, лакти и ритници,
за да излезе пръв на двора.

В навалицата всички хора
били с уплашен, стреснат вид.

Ерек нарамил своя щит,
Енида копието взела

и двамата навън поели.
На двора ни един васал
да ги нападне не посмял:

зашпото сметнали Ерек
за дявол, не за жив човек;
и всички хукнали веднага
далече от Ерек да бягат,
решили, че сам Сатаната
в човешко тяло е в палата.

Един младеж бил в двора. Той
жребеца си на водопой
повел, прилежно оседлан.
Едва ли случай по-желан
Ерек би имал, затова
той яхнал коня. През глава

4860

4865

4870

4875

4880

4885

4890

- 4895 младежът скрил се бързешката.
Ерек прихванал за ръката
Енида, скочила и тя
отпред на коня с помощта
на своя мил — и как щастлива*
- 4900 била на тази конска грива!
Пришпорили те коня в мрака,
пред входа никой не ги чакал,
защото всички се боели;
макар за графа да скърбели,*
- 4905 във плен на ужас и смущение,
не смеел никой във сражение
куражса си да проявява
и за смъртта да отмъщава.
Ерек до своето сърце*
- 4910 жена си с тръпнещи ръце
притиснал, нежно я целувал
и й прошепнал развълнуван:
„Сестрице, много изпитания
ти причиних: беди, страдания;*
- 4915 но ти не ме предаде, мила,
и любовта ми с двойна сила
към теб разцъфтя отново.
За мен на всичко си готова
и затова от този час*
- 4920 твой верен роб ще бъда аз.
Любима, вече ти простих
за думите, с които ти
обидата у мен разпали^[108].“
И пак започнал да я гали,*
- 4925 да я целува и прегръща.
Обсипала Енида също
с целувки нежни своя мил,
щастлива, че й е простил.
Така пътували те леко*
- 4930 в нощта по лунната пътека.*

*Мълвата плъзнала навред.
Узнал и Малкият Гиврет
от свои хора новината
за случилото се в гората —
как от злодеи един ден
смел рицар тежко бил ранен,
и как починал този рицар;
че женен бил за хубавица,
и от Изолда по-прекрасна,
но и от нея по-нешастна.*

*Открил ги графът от Лимор,
трупа отнесъл в своя двор,
а после казал, че желае
с вдовицата да се венчае.*

*4945 Но тя не щяла. С жал в душата,
Гиврет решил, щом чул мълвата,
че става дума за Ерек.
Намислил храбрият човек
трупа му по надлежен ред
4950 да погребе, а и от гнет
жена му да спаси... И той
хиляда души сbral на брой
и с тях се към Лимор отправил.
Не стане ли с добро, тогава
4955 те замъка ще разрушат
и всичко ще опожарят.
В нощта те към Лимор поели.
На лунна светлина блестели
по всеки рицар, яхнал коня,
4960 прекрасен щит, шлем, тежка броня.
Страх будело и възхищение
чудесното въоръжение.
Ерек към полунощ видял [109]
отряд настъпващ и разбрал,
4965 че ако бъде в бой ранен,
го дебнат гибел или плен,
затуй Енида, без да чака,*

*свалил от коня и в гъстака
й казал да се приюти:*

*4970 „Любима, тук изчакай ти,
не ми се ще да те съзрат
бойците, тръгнали на път.
Не ги познавам и не зная
какво кроят, какво желаят.*

*4975 Те може да не са, все пак,
опасни, но не виждам как,
щом зло ни мислят, ще успеем
при среща с тях да оцелеем.*

*Беди навярно идват с тях,
4980 но недостойно е от страх
пред тези воини да се крия.
Нападнат ли ме, ще се бия
и който връхлети към мен,
от меча ми ще е сразен.*

*4985 Макар и капнал от умора,
потеглям срещу тези хора,
но ти, стаила дъх, любима,
изчакай, докато преминат
край тебе, правейки обход.“*

*4990 А пък Гиврет с усилен ход
насочвал копието вече:
не разпознавал отдалече
Ерек, защото в тъмнината
чер облак бил закрил луната.*

*4995 Ерек бил слаб, обезкървен,
а другият възстановен
от прежните си рани тежки.
Ала Ерек направил грешка,
като не се представил кой е.*

*5000 Гиврет, готов да влезе в боя,
препуснал, без да проговори,
напред. Какво могъл да стори
Ерек? И той се устремил,
но силите си надценил:*

*5005 а щом добре не прецениши,
фатално може да сгрешиш!
Започнал се двубой неравен.*

*ЕРЕК, без сили, бил изправен
срещу противник, пълен с мощ.
5010 Така Гиврем в онази нощ
безжалостно с Ерек се бил
и с точен удар го свалил.
Но щом съпругата, горката,
видяла проснат на земята
5015 безсилен милия си мъж,
от храсталака изведенъж
излязла със сълзи в очите,
на вражеския кон юздите
тя сграбчила и към Гиврем
5020 надала остър вик да спре
дубоя: „Виж, проклет човече,
че изтощен, без сили вече
е падналият! Знай все пак,
че той съвсем не е слабак,
5025 но в боя срещу теб застана
с дълбока и кървяща рана.
Разбираш, че не носи слава
ранен човек да побеждаваш.
Та ако ти бе сам, а той
5030 бе здрав, тогава в този бой
той би те победил. Излез
от тази срамна схватка с чест,
във думите ми ти се вслушай,
бъди добър, великодушен;
5035 ще сториш подлост според мен,
ако убиеш или в плен
ти вземеш рицар, цял във рани,
безсилен даже да се брани^[110].“*

„Госпожо — рекъл той, — спокойна

*5040 бъдете, щом така достойно
стремите се да защитите
мъжса си. Аз и мойта свита
зло не ви мислим, но желая
от вас в момента да узная
5045 мъжът ви кой е, как се назова?
Аз думата си не погазвам
и след като ми съобщите,
ще можете да си вървите
по своя път, на свобода,
5050 без страх от никаква беда.“
Енида му се доверила
и отзивчиво споделила:
„Разбрах, че сте добър човек,
и ще ви кажа: той Ерек.
5055 се назова.“ Чул Гиврет това,
от коня скочил, свел глава
над падналия на земята,
след туй приседнал до краката
на рицаря и промълвил:
5060 „Сеньор, аз бях се устремил
в Лимор да ида. Онзи ден
бях чул, че рицар е ранен
и в замъка на местен граф
отнесен бил. Обзе ме гняв
5065 като разбрах, че той умрял,
че после графът пожелал
да се ожени за жена му
насила. Трябаше ми само
да яхна коня и да тръгна
5070 натам — жена ви да изтръгна
и тялото ви да поискам.
Но ако той, от похот низка
обзет, откажеше, тогава
аз с него щях да се разправя.
5075 Сеньор, та аз съм ваш приятел,
а пък ви взех за неприятел.*

*За Бога, как не ви познах?
Простете ми за този грях!“
Щом чул това, със сили сетни*

*5080 Ерек повдигнал се, приседнал
и рекъл: „Хайде, друже мил,
станете, аз съм ви простил:
нормално е в подобен мрак
да сбъркате приятел с враг.“*

*5085 Гиврет когато се изправил,
Ерек подробно му разправил,
как граф Орингъл [111] той сам убил,
додето онзи ял и пил,
как в двора кон на водопой*

*5090 видял и как го яхнал той,
как бягали слуги от страх,
че виждат как мъртвец сред тях
се движи, как той от капана
спасил се, без те да го хванат.*

*5095 Гиврет му съобщил тогава:
„Сеньор, наблизо притежавам
свой замък — там в чудесна местност
ще се възстановите лесно
и затова предлагам аз*

*5100 да тръгнем утре в ранен час.
Там раните ви ще зараснат,
защото две сестри прекрасни
аз имам в онзи чуден кът —
те бързо ще ви изцерят.*

*5105 А тази вечер бих предложил
в полето стан да разположим.
Съгласен ли сте да преспите,
сеньор, една нощ под звездите?“
И щом Ерек се съгласил,*

*5110 отрядът лагер изградил,
но тесен се оказал той,
че много те били на брой,
ала в кът малък няма как*

да построиш голям бивак.

5115 *Гиврет заел във този лагер
отделна шатра и веднага
на своите рекъл: „Донесете
тук свещи и ги запалете!“*

Щом шатрата му засияла,

5120 *Енида, в трепетна премала,
свалила тежките доспехи
и разпокъсаните дрехи
на своя мъж и със старание
промила тежките му рани
и го превързала прилежно.*

*Ерек разбрал по тази нежност,
по грижите ѝ всеотдайни,
че го обича тя безкрайно!*

Гиврет поръчал след това

5130 *да метнат върху куп трева
килим, тъй че Ерек да може
да спи върху удобно ложе.*

*Завили го. Гиврет предложил
две пити със мясо да сложат*

5135 *и най-учтиво го поканил:
„Приятелю, блюда отбрани
днес нямам, ала тези пити
е хубаво да се опитат
със глътка разредено вино.*

*Шест бъчви с еликсир рубинен
аз имам, но не бива вие
неразредено да го пиете,
защото сте все още slab.*

*Хапнете си мясо и хляб,
възстановете своята сила.*

*И вашата съпруга мила,
след толков мъки и вълнения,
днес скромното ни угощение
ще почете. Сеньор, и аз*

5150 *ще седна да вечерям с вас.“*

*Срещу ранения, отпред,
били Енида и Гиврем;
поднесли му месо студено
и вино — слабо, разредено,
за да не го боли главата.*

*Той хапнал малко от храната
и две-три глътки вино пил,
а после с кожи се завил
и цяла нощ спокойно спал
в палатката на своя крал.*

*Когато зазорил денят,
застягали се пак за път.*

*Напуснал топлия заслон
Ерек и яхнал своя кон —
друг той не искал и да види.*

*Нали била без кон Енида,
довели ѝ магаре младо:
тя нямало защо да страда,
понеже то било хем кротко,
хем с равна пъргава походка,
така че как да се оплаче!
Тя най се радвала обаче,
че вижда как Ерек се бил
след своя сън възстановил.*

5175 Потеглили на път далечен.

*Часът клонял към девет вече,
когато влезли в Пенюрис^[112],
град с крепост край район горист.
Там, сред прекрасните предели,
сестрите на Гиврем живели.*

*Те към Ерек били тъй мили,
че в крепостта го настанили
в една приятна тиха стая,
и без изобщо да се маят,
започнали да го церят*

5185

*и край леглото му да бдят.
На помощта им се надявал
Ерек и им се доверявал.
Щом раните му двете дами
5190 промили, сложили балсами
и с бинт превързали ги вещо:
използвали те всяко нещо,
с което би бил изцерен.*

*По пет-шест пъти всеки ден
5195 го хранели при строг режим —
без чесън, без пипер и ким.
И денонощно, непрестанно,
обгрижвали го постоянно.*

*Енида бдяла без покой
5200 край своя мъж; Гиврет и той
приятели си навестявал
и с всичко нужно го снабдявал.*

*Така в старание и грижи
спокойно ден след ден се нижел
5205 и всеки за едно копнеел
по-бързо той да оздравее.*

*След две недели на лечение
Ерек почувства облекчение.*

*А за да върнат на страните
5210 предишния му тен, сестрите
изкъпали го в топла баня
и на крака Ерек сам станал.*

*Щом той напълно се оправил,
Гиврет поръчал да направят
5215 от хермелин и скъпа кожа
два плаща; за хастар да сложат
два вида хубав сърмен плат,
различни по десен и цвят:*

*един — от свила тъмносиня —
5220 поставили на хермелина,
а кожата — с райе в цвят ярък
чак от Шотландия подарък,*

обточили. И двата вида
били чудесни. За Енида
5225 бил хермелинът, а пък другата
одежда дали на съпруга ѝ,
а той напълно здрав бил вече.
От порив радостен увлечена,
след изпитания сурови,

5230 Енида с красота отново
блестяла и на нежна страст
те денонощно, час след час,
били отدادени изцяло,
уста в уста и тяло в тяло.

5235 Във своя унес безметежен
разменяли целувки нежни
под пухкавата си постеля
и всеки с другия споделял
блаженствата на любовта.

5240 Така, във плен на радостта,
след тежки битки и терзание,
те вкусвали очарование
в целувки до самозабрава
в стремежа си да си доставят

5245 неизживявана наслада.
Без във детайли да изпадам,
ще кажа, че със двойна сила
в тях любовта се възродила.
Но ето, че настанал час

5250 да тръгват и с Гиврет тогаз
те трябвало да се сбогуват.
Нали Ерек той излекувал
и ги обграждал с уважение
и грижи в своето имение!

5255 Ерек започнал с тон сърдечен:
„Сир, трябва да се върна вече
във собствената си страна.
Снабдете ме с коне, с храна
и с всичко нужно за из път.

- Щом съмне, тръгвам, че дългът
зове ме пак. Благодаря ви,
че с ваша помощ се оправих.
За грижите — поклон дълбок!*
- Дано с живот дари ме Бог,
отново да се срещнем с вас
и някой ден за всичко аз
да ви се отплатя достойно!*
- Ще се почувствам най-спокойно,
когато ще съм се приbral
при свитата на своя крал
в Рое или във Кардуел.*
- Да ида там е моята цел.“*
- Гиврет отвърнал: „Бих предложил
сир, аз със своите велможи
и с антураж необходим,
по пътя да ви придружим.*
- Добре е да се съгласите,
а не сами да продължите.“*
- Ерек не се възпротивил:
нали Гиврет загрижен бил
за тях! Те сбрали вечерта
багажа, та на сутринта
да тръгнат призори на път.*
- Щом с пурпур се задал денят
и всички станали от сън,
конете оседлали вън.*
- Ерек, преди да зазори,
отишъл да благодари
за всички грижи на сестрите.*
- Последвала го по петите
Енида, весела, щастлива,
че в двора на Артур отива.
Сърдечно им благодарили,
че бързо са го изцерили.*
- Стойки близо до едната,
Ерек я хванал за ръката,*

*Енида, със усмивка мила,
сестра ѝ нежно уловила
и уловени за ръка
5300 и четиридцата така,
отишли в горния салон.*

*За всеки бил подготвен кон,
нахранен, оседлан грижливо.*

*Очаквала нетърпеливо
5305 Енида кон да ѝ дадат,
за да поеме пак на път,
и ѝ довели ат красив,
от чиста раса, издръжлив.*

*Предишният ѝ кон — в Лимор
5310 останал в никакъв обор —
бил чистокръвен, породист,
със косъм тъмносив, петнист.*

*А този дорест бил в главата
с окраска твърде чудновата:*

*5315 отляво бяла тя била,
отдясно — с чер цвет на смола,
с черта зелена по средата
(като листата на лозата^[113]).*

*И ремъците зад ушите,
5320 седлото, стремето, юздите
били обкичени богато
с безценни камъни и злато:
и всичко във разкош блестяло
като лъч слънчев в огледало.*

*5325 А пък седлото ѝ извито
и с плат червен било покрито.*

*Дъгата му била изцяло
от кост на слон и се четяло
по нея как във Карthagен*

*5330 Еней пристигнал един ден
и как със обич го приела
Дидона в своята постеля,
как после се самоубила*

след бягството му, как със сила

5335 *Италия той завладял
и как там бил признат за крал*^[114].

*Обков от злато благородно
красял творбата превъзходна.*

Един бретонски скулптор веш

5340 *пет-шест години тази веш
резбовал: майстор бил умел
и май добра цена ѝ взел.*

*За загубата несъмнена
добре била обезщетена*

5345 *Енида. Вместо коня сив
ѝ дали дорест от красив
със по-изящни отпреди
седло, юлар, колан, юзди.*

Щастлива, яхнала тя коня,

5350 *след нея всичките барони
и всичките слуги поели.*

*Потегляйки на път, те взели
соколи с пъстро оперение*

*и кучета — за развлечение,
защото сам Гиврет обичал
на пътя с лов да се развлича.*

*Пътували от сутринта
до падането на нощта.*

Над трийсет мили извървели,

5360 *когато изведенъж видели
пред себе си огромен замък,
със бойници от здрав бял камък,
опасан от стена прекрасна.*

Под нея тъмна и опасна

5365 *нестихваща вода бучала.
Пред тази гледка занемяла
Енида, а Ерек попитал
Гиврет чия е таз обител,
какъв е този замък там:*

- 5370 „Приятелю, държа да знам
как той се назава, кой такава
неземна хубост притежава,
дали е граф или васал,
или е някой храбър крал?*
- 5375 Кажете ми, защото вие
помогнахте, да го открия.“
„Каквото знам, аз мога дајсе
с подробности да ви го кажа.
Тоз замък, сир, е Брандиган^[115],*
- 5380 красив и сигурен при бран.
Той най-успешно ще се брани
дори да бъдат тук събрани
три цели нации — flamандци,
французи и италианци —
5385 те цял живот не ще успеят
с обсада да го завладеят,
че този замък се намира
на остров, който се простира
на четири обширни мили*
- 5390 и вътре има в изобилие
храна и вино, лесове,
вода и редки плодове.
И който и да го напада,
ще оцелее при обсада*
- 5395 тоз замък: той е укрепен
по заповед на крал Еврен,
макар че цял живот успява
той само в мир да управлява^[116].
Но бе издигнал крепостта*
- 5400 единствено за красота,
защото, даже без стената,
протича там вода, която
възпира всеки, който чака
успех от устремна атака.“*
- 5405 Ерек възкликал: „Мили Боже,
в такава крепост явно може*

спокойно да се подслоним...

така че, хайде да вървим!“

„Sir, ще ви дам един съвет —

загрижен рекъл му Гиврет. —

Наглед местото е прекрасно,

но вътре в него е опасно.“

„Опасно ли? Защо? Кажете,

причината ми обяснете,

държа сега да я узnam!“

„Sir, опасявам се, че там

очеква ви беда зловеща.

Ерек, откакто с вас се срещнах,

че сте безкрайно смел разбрах,

та затова изпитвам страх,

че ако истината кажа,

май трудничко ще ви откажа

днес замъка да посетите!

Ако се вярва на мълвите,

от пет години никой мъж

не се е връщал, щом веднъж

потърси в замъка подслон.

От цял свят ни един барон

дори спечелил бойна слава,

щом влезе, там си и остава.

Сеньор, това не е шега!

Ако ви казвам туй сега,

то е с цел вие риск ненужен,

във името на нашта дружба,

да не поемате, че срам

и смърт очакват всички там!“

От чутото не се смутил

Ерек и го успокоил:

„Приятелю мой драг, бъдете

спокоен и не се грижете

за мен... Я хайде да вървим,

че трябва да се подслоним.

Една нощ там ще бъдем само.

5410

5415

5420

5425

5430

5435

5440

Ако с премеждие голямо
5445 *сам в замъка се справя аз —*
туй чест ще бъде и за вас.
По повод на опасността,
сеньор, как се нарича тя?“
„Сир, ще ви кажа, щом държите
5450 *добре да се осведомите.*
Със име звучно и прекрасно
наричат страшната опасност:
тя като «Радостта за двора»^[117]
известна е на всички хора,
5455 *но всеки пришълец умира!“*
Ерек възкликал: „Не разбирам!
Та името звучи отлично
и смятам да участвам лично.
Спестете своите възражения,
5460 *щом търся нови приключения!*
Но да вървим, че пада мрака!
Успех във «Радостта» ни чака
и в крепостта държа да вляза!“
„Дано, сир, Господ-Бог ви пази
5465 *зашото виждам аз добре,*
че нищо няма да ви спре
в стремежса ви към «Радостта».
И тъй, да влезем в крепостта,
но казват, сир, че крал Ерен,
5470 *щом дойде рицар някой ден,*
държи приет да бъде тук
от него лично, не от друг,
чак после някой жител може
подслон и хляб да му предложи.
И всеки е предупреден,
5475 *че ако бъде нарушен*
редът, ще бъде твърде строго
наказан. Той обича много
гостоприемство да оказва,
5480 *пред гостите да се показва*

*любезен, щедър и грижлив,
внимателен и отзивчив.“*

*Към замъка поел отрядът,
пресекли мост и палисада
и влезли в крепостния град,
а пък край тях — отпред, отзад —
тълпа се насъбрала бързо.
Ерек със красота и дързост
изпъква и от всеки жител
5485 бил смятан той за предводител.
И всички — мало и голямо —
говорели за него само
с въздорг, с небивала възхита.
Девойките дори игрите
5490 прекъснали и занемели,
друг мъж, тъй хубав не видели.
Но както гледали в захлас,
го заоплаквали с тих глас:
„Уви, и този рицар смел
5500 по път опасен е поел.
За «Радостта» за двора явно
е тук, но бъдеще безславно,
уви, го чака: «Радостта»
вещае среща със смъртта
5505 и всеки, включил се в играта,
си е оставил тук главата.“
В стремежа си той да ги чуе
те повишили глас: „Ти всуе
с такава хубост си дарен,
5510 ако не бъдеш пощаден
от Бога: още утре може
да я загубиш! Мили Боже,
ти, рицарю, сега нехаеш,
но утрешният ден вещае
5515 смърт, ако Бог над теб не бди!“
Ерек предчувстввал, че беди*

*го чакат, щом и стар, и млад,
оплаквали го в този град
двухиляден. Ала сред тях*

5520 *Ерек напред вървял без страх,
и сред нестихващата връва
той жителите поздравявал.*

*Отвръщали му, но от жал
нерядко някой прежълтял,*

5525 *предчувстващи, че в този двор
го чакат гибел и позор.*

*Осанката му и лицето
града пленили и сърцето
на всеки — мъж, жена, девица,*

5530 *сановник стар или млад рицар —
било обхванато от жал.*

*В туй време крал Еврен разbral,
че току-що е влязъл в двора
отряд от знатни, смели хора,*

5535 *предвождани от величав
владетел — крал или пък граф.*

*На улицата той излязъл
да ги посрещне и им казал:
„Добре дошли при мен бъдете!*

5540 *Сеньори, слезте от конете
и почетете моя дом.“*

*Дошли слугите набегом
и всеки се стараел доста
пред тези важни знатни гости.*

5545 *Когато и самият крал
Енида в групата видял,
той взел в ръка дланта ѝ бяла
и към една голяма зала
повел я с нужното внимание.*

5550 *Със светското си възпитание,
без задни мисли, най-вежливо,
почтително и услужливо
към нея се отнасял кралят.*

*Разпоредил да се запалят
тамян, и мирта, и аloe
в избраните за тях покои,
та гостите да разберат,
щом влязат, колко ги ценят
и във двореца да изпитат
покой, наслада и възхита.*

*Аз тук подробно не желая
да ви описвам в тази стая
стените как са украсени
с пердета свилени, с гоблени.*

*Човек би губил ценно време,
ако с детайли се заеме.
Щом имаш цел, върви към нея
направо, без да се разсейваш,
че иначе ще се забавиш* [118].

*Еврен заръчал да направят
вечеря вкусна и богата.
Не ще описвам тук софратата,
защото аз държа нататък
да бъде моят разказ кратък.*

*Набързо ще ви кажа само,
че изобилие голямо
на гозби, сготвени изкусно,
предложили. Но най е вкусно
едно гощаване, когато*

*на веселба е то богато.
Но както яли, както пили
и от сърце се веселили,
Ерек внезапно спрял, защото
досетил се сред пиршеството,*

*че не за ядене и вино
път тъй далечен е изминал.*

*Изплувало му в паметта,
че е дошъл за „Радостта“
и се обърнал към Еврен:*

„От приема съм възхищен,

5555

5560

5565

5570

5575

5580

5585

5590

но не дойдох заради тир,
а по съвсем друг повод, сир.
За «Радостта за двора» аз
съм тук, дано във вашата власт
5595
е да ми я осигурите
с таз чест да ме удостоите.
За нищо друго не мечтая!“

„Приятелю — отвърнал кралят,
не е шега подобно нещо!

5600
Последиците са зловещи —
да не говорим за това.
Пазете своята глава,
че вече паднаха безчет!

Сир, давам ви един съвет:
5605
появярайте на мойте думи,
бъдете, моля ви, разумен,
не тичайте след таз идея,
че само смърт таи се в нея.

За тази «Радост» забравете
5610
послушайте сега съвета,
и разум проявете днес!

Добре разбирам — слава, чест
мечтаете да ви покрият,
ала пострадате ли вие,
5615
умрете ли, и аз тогава
ще страдам и ще съжалиявам.

Премного рицари видях,
решили се, без капка страх,
на среща с нея, да загиват.

5620
Без жалост «Радостта» убива
и затова се откажете
дорде е време. Разберете,
че може още утре вечер
и вие да сте мъртъв вече.

5625
Отказвайте се, има време,
ще ми спестите тежко бреме!
Говоря ви така, защото

желая ви, сеньор, доброто.

*И като на скъп и знатен гост
ви давам аз съвет най-прост.*

*Предател и подлец бих бил,
ако не бях ви, сир, разкрил,
че тази «Радост» е опасна.“*

*Разбирал го Ерек прекрасно,
но щом вълшебства и магия
в туй приключение се крият,
той дваж по-силно го желаел
и за опасността нехаел.*

*Ерек отвърнал: „Оценявам
съвета ви и осъзнавам,
че сте съвсем почтен, сеньор.*

*Ала за мен ще е позор,
ако започнатото нещо,
макар опасно и зловещо,
не го довърша. Зарът днес
е хвърлен вече, ваша чест,
и щом аз бях предупреден,
не чувствайте вина пред мен.“*

*„Младежко, знаех си добре,
че рискът няма да ви спре.
Съветите ми подценихте,
но след като така решихте,
аз «Радостта» ще ви доставя.*

*Не мога друго да направя,
за да ви спра, сеньор, но аз
ще съм щастлив ведно със вас,
ако угрозата сразите
и с чиста радост ни дарите.*

*Сеньор, успех ви пожелавам,
дано Бог сили да ви дава!“*

*И те до късно през ноцта
говорили за „Радостта“,
а после легнали да спят.*

5630

5635

5640

5645

5650

5655

5660

Когато се задал денят
и слънцето изгряло вън,
Ерек, след здравия си сън,
застягал се като за бой.
Но докато се готвел той,
Енида, неговата мила,
стояла тъжна и унила.
Тя, без да мигне цяла нощ,
бояла се, че изход лош,
очеква нейния любим
от среща с край непредвидим.

5675 Но непреклонен бил Ерек.
Еврен бил предвидлив човек
и му предложил снаряжение
да му послужи при сражение,
че старите доспехи, щитът,
5680 при схватките били пробити,
а мечът — много затъпял.
Със радост от добрия крал
Ерек взел всичко и веднага
в салона почнал да се стяга.

5685 Излязъл след това на двора,
за да изчака кралски хора
жребеца му да оседляят.
На своя кон бил вече кралят,
а пък разбудения град —

5690 мъже, жени, и стар, и млад,
сакат, здрав, малък и голям
събрали се на групи там,
готови да ги придружат
по тяхния опасен път.

5695 Часът за тръгване дошъл,
народът, стреснат, не могъл
да не извика: „Ай, ай, ай!
Храбрецо, смърт те чака, знай!
Чуй, «Радостта» е кръвожадна,

5700 коварна, подла, безпощадна!“

*И клетви сипели по нея:
„Дано сам Господ прокълне я!
Мнозина тя погуби, Боже,
но днешната беда не може
с предишните да се сравнява!“*

*Ерек, отдясно и отляво,
дочувал все едни слова:*

*„Храбрецо, не прави това!
Защо прекрасната ти младост
да покоси днес злата «Радост»?
Не бива рицар смел, прославен
днес да поема риска явен,
отивайки на тази среща!“*

*Тревога в думите усещал
неустрашимият Ерек:
у всеки срещнал го човек
видял стремеж да го възпре,
но той държал да разбере
какво поражда толков страх*

*и паника у всички тях
и дръзко все напред вървял.
Извън града след своя крал
поела цялата дружина
на път към близката градина.*

*И всеки за Ерек се молил,
да го спаси Бог от неволи.
Тук, не от суета излишна,
градината ще ви опиша,
а от стремеж за всичко там*

представа точна да ви дам.

**Нито отзад, нито отпред
не се съзидал зид ни плет,
но за всеобща изненада
й служел въздух за ограда:
5735 по-здрав дори и от желязо
и трудно някой там би влязъл.**

5705

5710

5715

5720

5725

5730

5735

*Цъфтели в чудната градина
цветя през цялата година,
а пък по клоните тежели
безбройни плодове узрели.
От тях могъл би да ядеш
там само, но да изнесеш
не можеш: изходът тогава
затворен бил, но щом оставиши
плода, пак се отварял той.
Под синьото небе безброй
ята от птици вред летели,
извивайки чудесни трели,
за да различат с тях човека.*

*5740 Природата от памтивека
треви и корени потребни
и билки с качества лечебни
на хората във дар е дала;
от всички тях тя е засяла
5755 и в този кът — от всяко било
там имало във изобилие^[119].
През тесен отвор крал Ерен,
от хората си придружен,
проникнал в странната градина.*

*5760 Ерек със другите преминал
със копие върху седлото,
и с чувство радостно, защото
се вслушал в трелите чудесни
на птичите прекрасни песни.*

*5765 Но зърнал нещо изведенъж,
което всеки дързък мъж
изплашило би, пък бил той
велик и всепризнат герой —
като Тибо и Фарангут
5770 и като Оспинел^[120] прочут.
Видял Ерек, без капка страх,
ред колове, а върху тях
блестящи шлемове съзрял,*

*а пък под всеки — череп бял,
навярно на загинал рицар.*

*Накрая в страшната редица
подострен кол без шлем стърчал —
на него само рог висял.*

*Ерек, без своя ход да спира,
признал, че всъщност не разбира
какво това там означава.*

*И крал Еврен едва тогава
му обяснил, стоейки вдясно.
„Аз искам да ви бъде ясно,
щом коловете ви вълнуват,
че всеки се от тях страхува,
ако живота си ценя.*

*Не помня вече колко дни
там оня кол със рог стърчи
и чака, както си личи,
да падне нечия глава.
Чия ли ще да е — това
не знам, но ясно виждам аз,
че сочи онзи кол към вас.*

*Най-честно ви предупреждавах,
че «Радостта» не е забава.
Уви, с прискърбие голямо
ще споделя, че мъртъв само
ще ви извадим. Според мен
за вас е колът отреден.*

*Аз мисля, че ще се наложи,
ако главата ви там сложат
(а знам, че тъй и ще се случи)
след туй нов кол там да забучат,
така че страшната редица
да чака следващия рицар.*

*Човек до днес не е успял
със тоз рог да даде сигнал,
но ако някой го направи,
навеки той ще се прослави*

*като най-храбър и велик
и рицарят от този миг
сред всички ще се откроява
със свойта доблестна проява.*

*5815 Ще тръгвам... Времето отлита...
Отдалечете вашата свита,
щом склонен сте чрез «Радостта»
тук да посрещнете смъртта!“*

*5820 Сбогувал се Ерек със краля
и към Енида най-накрая
навел се. Тъжна, пребледняла
до него скръбно тя мълчала —
човек изказва чрез мълчание
най-точно своето страдание.*

*5825 Пред горестното ѝ лице
той казал: „Твоето сърце
е толкова добро, любима!
Безмерна обич в него има!*

*Но от какво боиш се ти,
5830 та тъй тревожно то тупти?*

*От нищо не се бой, Енида,
дордете ти сама не видиш
че е потрошен моят щит,
че с тежки рани съм покрит,*

*5835 или че бронята ми бяла
е от кръвта почервеняла,
а шлемът ми — на две разсечен.*

*Ще се почувствам аз обречен,
когато моята защита*

*5840 окаже се съвсем разбита,
а аз за милост тъжно моля.*

*Едва тогава, мила моя,
скърби и страдай, не сега!*

*5845 Не се отдавай на тъга,
зашпото ние с теб не знаем
какво съдбата ни вещае.
И знай, че твойта обич, мила,*

ми дава безподобна сила,
и вдъхновен от нея, мога
5850 да се сражавам без тревога
със всеки появил се враг.
Аз празнодумец и глупак
не съм, когато туй твърдя,
а искам да те убедя
5855 да имаш дух непоклатим!
Сега с теб ще се разделим,
защото кралят забранява
друг с мен напред да продължава.“
Взаимно се благословили,
5860 а след това се разделили
с една изгаряща целувка.
Страхувала се без преструвка
Енида, че Ерек далече
ще бъде и тя няма вече
5865 да вижда как той сам се справя
и пред какъв риск се изправя.
Тя с болка му се подчинила
и след Ерек не продължила,
а той, без повече да чака,
5870 закрачил по пътешка пряка
и във градината преминал
На сянка под една смокиня
видял той сребърно легло:
с чаршаф застлано то било,
5875 обточен с блъскава шевица.
На него прелестна девица
с прекрасно тяло, с кожа бяла,
сама в градината седяла.
Надълго и широко няма
5880 да ви описвам тази дама,
но който я е зървал, може
за нея да се обзаложи,
че всеки мъж ще покори.
И от Лавиния^[121] дори

5885 била по-хубава три пъти.

*Ерек към нея се запътил,
защото очевидно искал
да я разгледа по-отблизко.
Отвън, все тъй в далечината,
стояла трепетна тълпата.*

*5890 В миг едър рицар се задал
с доспехи от блестящ метал.*

*Ако не е бил тъй висок
на ръст, свидетел ми е Бог,*

*5895 че никой рицар по света
не би могъл по красота
да му съперничи^[122]: на бой
две педи по-висок бил той
от всички. Щом като видял*

*5900 Ерек, извикал: „Хей, васал,
безумец ли сте, та държите
при дамата ми да вървите?
Не сте компания за нея!*

*Назад, че ако побеснея,
ще си платите за това!
Кълна се в своята глава!
Назад!“ Ерек спрял мъчаливо.*

*Противникът му горделиво
го гледал, а Ерек спокойно*

*5910 отвърнал му съвсем достойно:
„ЧОВЕК, когато много бърза,
изрича глупост вместо мъдрост.
Безочливото ви държание
аз ще подмина със мълчание.*

*5915 На умния му е известно,
че да крешиш е много лесно,
но който плаши, често може
при прят двубой да се изложи,
и луд е, който мисли, друже,*

*5920 че със заплахи, не с оръжие,
ще победи. Във този час*

*изобщо страх не чувствам аз
и пред заплахите не бягам,
така че с вас за бой се стягам,*

*5925 щом само с меч ще мога днес
от тук да си излезна с чест.“*

*„Ах, Боже мой, какъв герой!
Щом тъй сте дързък, на двубой
решителен ви призовавам!“*

*5930 И те отпуснали тогава
юздите, копията свели,
за да започнат с тях дуела,
и всеки устремил се право
към другия. Били от здраво*

*дърво те — ръбести и груби.
С тях всеки, време без да губи,
пронизал вражеския щит,
Острецът в отвора пробит
навлязъл в здравата стомана.*

*5940 един цял пръст, ала без рана
останали бойците смели.*

*Били и копията цели, —
издърпали ги и отново
за схватка те били готови.*

*5945 Какво ли друго те да сторят
освен конете да пришпорят
пак с настървение се били,
но копията се строшили
от ударите на парчета,*

*5950 а пък при сблъсъка конете
се строполили на земята,
но рицарите от седлата
измъкнали се, но не спрели
двубоя, а го пак подели*

*5955 със мечове — челични, здрави,
виенска хубава направа.*

*Валели удари ужасни
по шлемовете им прекрасни,*

ала и те били разбити.

- 5960 *Искри хвърчали от очите
на рицарите: в този бой
жесток било най-важно кой
с по-страшен удар ще успее
над другия да надделее.*
- 5965 *Използвали при тази схватка
и острие, и ръкохватка.
И леки рани и контузии
по тяло, по ръце и бузи
получил всеки при дуела,*
- 5970 *чак костите ги заболели.
От изнемога постепенно
задишли *те* учестено,
изчерпили последни сили.
Очите им се заслепили,*
- 5975 *покрити с пот и капки кръв.
Те удряли с такава стръв,
че не могли да виждат вече
дали в целта попада мечът
и ударът дали е точен*
- 5980 *или покрай врага насочен.
Макар отпаднали и в рани,
не искал никой да престане
с това безсмислено сражение.
Останали почти без зрение,*
- 5985 *изпуснал щита, всеки пак
се вкопчвал ядно в своя враг
и водел схватка ръкопашна.
Борбата им била тъй страшна,*
- 5990 *че паднали на колене *те*,
но пак се удряли с ръцете
до три часа след пладне чак.
Гигантът вече чувствал как
борбата го е изтощила,*
- 5995 *Ерек обаче, с двойна сила,
го блъснал, шлема му разбил*

*и във прахта го повалил.
Гигантът паднал по лице
и от умора ни с ръце,
нито с крака не мръднал даже.*

- 6000 Най-сетне той склонил да каже,
със своята участ примирен:
„От вас бях честно победен.
Не знам как паднах в този бой,
но явно сте такъв герой,
че днешното ми поражение
не е позор и унижение!
Сега, след схватката, желая
аз името ви да узная,
зашото — искам да съм честен —*
- 6010 ако от мен сте по-известен
и по-прославен, с радост аз
дарявам меча си на вас.
Но ако днес бях победен
от рицар с по-нисш ранг от мен,
ще съжалявам цял живот.“
„Аз, другче, съм от знатен род
ще разбереш и майто име,
ала изпърво обясни ми
ти кой си, по каква причина
6020 си в тази тайнствена градина.
Сега веднага, без лъжи
и без усукване кажи
какво е «Радостта за двора»,
че нищо туй не ми говори.“*
- 6025 Гигантът рекъл най-подир:
„Ще ви разкажа всичко, сир.“
Ерек подхванал пак:
„Ти чул ли си за краля Лак
и неговия син Ерек?“*
- 6030 „Та има ли в света човек
да не е чувал, сир, за тях?
Аз дълго в двора им живях,*

*но станах рицар и напуснах,
макар че там добре се чувствах.“*

6035 *„Щом в двора си живял, тогава
би трябвало да ме познаваш,
зашото Лак ми е баща.“*

*„Сир, щом съм имал с вас честта
да расна, всичко в този час
ще ви призная честно аз
и няма нищичко да скрия,
за да узнаете и вие
зашо съм тук и мойта драма.*

6040 *C приседналата млада дама
познаваме се от деца.*

*Туптяха в нашите сърца
взаимна обич и възхита,
ала веднъж тя ме попита
дали подарък от любов
6050 да ѝ направя съм готов,
но не призна какво желае^[123].*

*Кой влюбен ще се колебае,
щом иска хубаво момиче
залог, че силно го обичаш?*

6055 *Та той, за да ѝ се понрави,
каквото може ще направи.
Така, от любовта обзет,
веднага дадох ѝ обет,
ала какъв дар щях да дам*

6060 *не можех още аз да знам.*

*Щом в рицарство бях посветен
от моя чично крал Еврен
във тая, същата градина,
пред благородници мнозина*

6065 *тя каза на всеослушание,
че съм ѝ бил дал обещание
в градината благоуханна
аз все със нея да остана,
додето някой не успее*

- 6070 в двубой над мен да надделее^[124].
Така че нямах избор друг,
освен да съм със нея тук,
щом клетва съм ѝ дал такава.
За мен бе ясно оттогава:
6075 аз тъй обичам своята дама,
че път назад за мене няма,
ако държа да е щастлива.
Останах тук, без съпротива,
и гледах да не проличи
6080 ням укор в моите очи,
от страх да ме не изостави.
Аз виждах, че тя всичко прави
така, че да съм вечно с нея,
не вярвайки, че ще успее
6085 друг, който и да бъде той,
да ме надвие тук в двубой
и иска да съм с нея аз
до сетния си земен час.
Това е нейната надежда,
6090 а рицарството ми отрежда
тук честно с всеки да се бия,
в двубоя да съм по-добрят,
да не допусна поражение,
да не избягам от сражение.
6095 Сега се вричам и пред вас,
че и със скъп приятел аз
ще вляза в бой за своята чест.
Със всички сили, сир, до днес
се бих и ето резултатът —
6100 онези черепи оттатък
са все на рицари, които
погубих в битки страховити.
Но ако друго бях направил,
щях, според рицарските нрави,
6105 да се покажа не храбрец,
а долен и страхлив подлец.

- Сир, истината е такава!**
Сдобихте се днес с вечна слава!
За подвига ви моят чичо
и всички ще ви заобичат,
защото, щом ме победихте,
от клетвата ми ме спасихте!
Това е събудната мечта
за тях, това е радостта,
очаквана от всички хора,
това е «Радостта за двора»^[125].
Ще са щастливи, щом узнаят,
че в бой достоен най-накрая
тя е спечелена от вас.
- 6110** *Магия сякаш в този час
 ви даде сила несломима...
 Най-сетне чуйте майто име
 и най-основното за мен.
 Наричат ме Мабонагрен^[126],*
6115 *но името ми е известно
 тук само. Ще ви кажа честно,
 че аз, от своето рождение
 до рицарското посвещение,
 живях във не една страна,*
6120 *но него никой не узна.*
- 6125** *От чудноватата градина
 ще мога аз да си замина,
 единствено щом звук висок
 се разнесе от този рог —
 за «Радостта» туй ще е знак.*
- 6130** *Тогава, сир, от всеки праг
 насам ще тръгнат много хора*

- Сир, истината пожелахте**
и ето: вече я узнахте.
Но има още нещо — там
виси на кола рог голям.
- 6135** *От чудноватата градина
 ще мога аз да си замина,
 единствено щом звук висок
 се разнесе от този рог —
 за «Радостта» туй ще е знак.*
- 6140** *Тогава, сир, от всеки праг
 насам ще тръгнат много хора*

*да честват «Радостта за двора»
и да ликуват до забрава.*

Едничко нещо ви остава:

*6145 рога вземете, засвирете
и новината възвестете,
защото всички в двора днес
очакват радостната вест!“*

*Ерек не чакал да го молят,
6150 отишли двамата до кола,
той взел рога и го надул
със всичка сила. Всеки чул
звукът, ехтящ в далечината.*

*И на Енида във душата
6155 нахлуло щастие. Гиврет
от радост също бил обзет.*

*И крал Еврен с тях тържествувал
и всеки в двора му ликувал:
народът в един глас запял,*

*6160 след като рогът проехтял.
Не бил прославян друг човек
тъй, както хвален бил Ерек
за героизма му. Известен*

*той станал и ни в стих, ни в песен
6165 с такъв възторг не е възпят
до днес друг никой в този свят,
та затова ще бъда кратък.*

Сега да продължим нататък.

Щом полетяла новината

*6170 навред и хората в страната
за радостната вест разбрали,
в палата бързо се събрали:
едни пристигнали на кон,
пък други надошли пешком.*

*6175 А във вълшебната градина
на помощ на Ерек мнозина
от рицарите се явили
и ризницата му свалили.*

*Подели дамите тогава
и песен в негова прослава
на име „Ле^[127] за радостта“.*

*Опиянен от почитта
бил смелият и силен рицар.
Но само на една девица*

*6185 до веселби не ѝ било:
седейки на едно легло,
поглеждала тя към тълпата
с голяма болка във душата
и в самотата си скърбяла.*

*6190 Ала Енида я видяла,
за горестта я съжалила
и до леглото приближила,
така че тихо да попита,
зашо умислена и свита*

*6195 тъжси и ако пожелае,
тя да ѝ довери коя е,
каква е нейната история.*

*Сред празничната еуфория
намислила била Енида
6200 сама при нея да отиде,
но група дами и девици,
все знатни, мили хубавици
решили да я придружат
и девата да утешат.*

*6205 Положили те доста сили,
и най-подир я убедили,
че няма как да бъде вечно
това приятелство сърдечно,
тъй както мисли тя самата,
6210 че по повеля на съдбата,
съгласна или не, щом той
е паднал победен в двубой,
ще трябва чудната градина
те да напуснат и заминат.*

6215 Тя във разумните съвети,

*макар и с болка във сърцето,
се вслушала... Как таз тъга
да преразкажа в стих сега!*

*Изправила се тя, обаче
6220 все продължавала да плаче
сред обкръжилите я дами.*

*Енида с доброта голяма
я заговорила тогава
пак в опит да я утешава,*

*6225 ала девицата мълчала
и все по-силно заридала.*

*Когато след известно време
успяла да се посъзвеме,
с Енида поздрав разменила,
6230 но изведенъж установила,
че по лицето и снагата
отнякъде ѝ е позната.*

*Била обзета от съмнение
и със надлежно уважение
6235 тя се решила да попита*

*със любопитство неприкрито
Енида от коя страна е,
кои са майка ѝ, баща ѝ.*

Енида нищичко не скрила:

*6240 „Девойко, аз съм се родила
и съм отрасла в град Лалют^[128].*

*Там вуйчо ми е граф прочут,
а майка ми му е сестра.“*

*Не щеш ли, девата добра
6245 прекъснала я в този миг
със весел и ликуващ вик,*

*издаващ радостта в сърцето,
и без печал върху лицето
прегърнала с усмивка мила*

*6250 Енида и ѝ обяснила:
„От чутото разбирам аз,
че братовчедки сме със вас.*

*Госпожо, казано накратко,
баша ви брат е с моя татко.*

6255 *Сега е време да научите
какви неща със мен се случиха,
та аз пристигнах в таз страна.
Повел бе вуйчо ви война
и за атаките си бойни
наемаше бойци безбройни.*

*Владетелят на Брандиган
си имал племенник — в таз бран
се включи тоз младеж приятен
и с татко стана пръв приятел.*

6260 *От онзи ден дванайсетина
години време се измина.
Аз бях дете, той — млад, напет
и се обвързахме с обет
годежен. Тъй ощастливени
се чувствахме! Тогаз пред мене
разкри той своята любов
и се закле, че е готов
да бъде вечно мой: след време
и мен щял в Брандиган да вземе.*

6275 *След неговото предложение
щастлива бях и с нетърпение,
да се преместим тук желаех.*

*Това се случи най-накрая,
но тайно, никой не узна,*

6280 *че идваме във таз страна.
Ex, млада още бях тогаз!*

*И вие също. Ето, аз
ви се разкрих. Сега ваш ред е:*

За своя рицар ми кажете

6285 *той кой е, как дойдохте тук.“
„Това е моят мил съпруг.
Приет бе с радост най-голяма
от майка ми и от баша ми.
Роднините ми подкрепиха*

- 6290 *и те съюза ми с жениха.
 И вуйчо, графът, бе щастлив,
 че взимам мъж добър, грижлив,
 освен туй силен и напет,
 прочут със подвизи безчет.*
- 6295 *С Ерек по род и по прослава
 не може друг да се сравнява.
 Обича ме той с нежна страст,
 а него — дваж по-силно аз.
 Със любовта си се гордея*
- 6300 *и щастие намирам в нея.
 Нима баща ми е мечтал
 за мъж да взема син на крал?
 А този мъж с любов погледна
 към мен — девойка гола, бедна
 и ме дари с върховна чест,
 не вкусвана от друг до днес.
 С Ерек съм истински щастлива,*
- 6305 *и съм сега нетърпелива
 да споделя със вас, сестричке,
 подробно как се случи всичко.
 И в своето повествование*
- 6310 *тя най-обстойно, със желание,
 разказала как в град Лалют
 пристигнал рицарят прочут...*
- 6315 *И тъй нататък... Няма аз
 да го повтарям пак за вас.
 Това, което е известно,
 досада предизвиква лесно.“*

- Бил разказът ту в плач, ту в смях.**
- 6320 *Една от дамите край тях
 дискретно се отдалечила
 и новината разгласила.
 Зарадвали се всички хора,
 дошли на „Радостта за двора“.*
- 6325 *Щом и Мабонагрен разбрал,*

*от силна радост засиял,
че отсега със своята дама
щастливи ще живеят двама,
а радостна била и тя,
че превъзмогнала скръбта.*

*За своя племенник бил кралят
щастлив, че в двора му накрая
се връща, и обсипал той
Ерек със почести безброй.*

*С Енида девата дошла
при другите. А тя била
признателна, ощастливена,
по-хубава и от Елена.*

*Ерек ведно с Мабонагрен
и със Гиврет, и с крал Еврен
и с многобройната му свита
с възторг посрещнали жените
и радостно ги поздравили.*

*А на Енида с думи мили
Мабонагрен благодарил.*

*Ерек с Гиврет се приближил
до девата нетърпеливо
и я приветствали учтиво.*

*С прегръдки нежни и с целувки
се радвали те, без преструвки,
един на друг. Сред веселбата
решили да вървят в палата
и от градината накрая
поела групата след краля.*

*Наблизо вече бил градът,
но се наложило да спрат,
защото граждани, васали
и много дами се събрали
отвред, та с песни, танци, смях,
да честват „Радостта“ със тях.
И всеки жител в този град —
богат и беден, стар и млад*

6330

6335

6340

6345

6350

6355

6360

*припирали един през друг,
Ерек за да посрещнат тук
с ликуване, със уважение
и с възгласи на възхищение:
„Дано над него Бог да бди!
С прослава да възнагради
мъжса, зарадвал всички хора,
спечелил «Радостта за двора»!“*

*Сред възгласите на тълпата
Ерек отишъл до палата,
където празникът бушувал,
и всеки пеел и танцуval.*

*Звучали ротите в хармония
с виоли и псалтериони
и други струнни инструменти.
Ала сега не е моментът
аз всичките да изброявам.*

*Еврен със почести тогава
приел Ерек, а всеки жител,
пристигнал в кралската обител,
го поздравил за смелостта.
Празнували там „Радостта“*

*три дни. След туй Ерек решил
че доста се е веселил
и за обратен път е време.
Довиждане за да си вземат,
дошли край него хора много.*

*Ако на всеки кажел „сбогом“,
навярно цял ден би загубил.
Той поотделно дружелюбно
с бароните се разделил
и с общо „сбогом“ се простил*

*с пристигналите други хора.
Енида с всеки рицар в двора
любезни думи разменила,
а с братовчедката си мила,
най-задушевно се прегърнали.*

- 6400 Бароните във хор отвърнали
на поздрава ѝ, после всеки
поел по своята пътека.
Щом празникът приключи вече
Ерек с Гиврет на път далечен
веднага весело поели.
- 6405 След седем дни в Рое се спрели:
Артур бил там, но боледувал
и с кръвопускане лекувал
болежките. Бил с малка свита —
6410 петстотин воини знаменити
го придружавали тогава,
но крал Артур се притеснявал
от неголемия им брой
и като сам се чувствал той
6415 във замъка си между тях.
Но в този ден, потънал в прах,
там вестоносец се явил
пред краля и му съобщил,
че е изпратен сам напред
6420 с вест от Ерек и от Гиврет,
които искат разрешение
да му направят посещение.
„Да идват! — отговорил краят. —
От тях по-храбри аз не зная:
6425 това са рицари чудесни
вред с подвизите си известни.
Щом редом с нас са, тези хора
ще вдигнат блясъка на двора!“
Извикал Гениевра после
6430 и казал ѝ, че чака гости.
Щом рицарите му разбрали,
да ги посрещнат пожелали,
излезли вън и на седлата
се метнали, но в бързината
6435 част от припрените сеньори
пропуснали да сложат шпори.

*В града пристигнали готовчи
и виночерпци, и носачи,
та прием, както бил редът,
на гостите да отредят.*

*И ето, че под съпровод
на насъбрания народ
те приближили до стените.*

*От Крал-Артуровата свита
излезли да го поздравят
и в двора да ги въведат.*

*Щом гостите се настанили,
обуща, шлемове свалили,
и прашните от път доспехи.*

*Облекли скъпи нови дрехи
и влезли в дворцовата зала.*

*Нетърпелив, там чакал кралят
с кралицата, щастлив да види
Ерек и милата Енида.*

*Артур, целувайки подред
Ерек, Енида и Гиврем,
до себе си ги настанил:
и радостен, и весел бил.*

Жена му, на свой ред и тя,

*без да си сдържа радостта,
притиснала ги с две ръце
до пърхащото си сърце.*

Навред царял шум. От престола

Артур за тишина помолил,

*а после на Ерек предложил
пред всички в двора да изложи
изстраданите приключения.*

*В пространното си изложение
Ерек подробно ги описал.*

*Нали, сеньори, няма смисъл
да препредавам всичко аз?*

*От разказа голяма част
запомнихте. Ако от мен*

6440

6445

6450

6455

6460

6465

6470

той бъде пак възстановен,
6475 аз сигурен съм, че тогава
мнозина ще се отегчават,
та затова ще ви повторя
накратко дългата история:
Ерек подробно обяснил
6480 как три разбойника убил,
как после с още пет се справил,
и как подлеца граф оставил
сразен след най-жесток двубой;
а след това разказал той
6485 как бил се с двама великани
и как, макар и с тежки рани,
разсякъл графа на Лимор.
Артур възкликал: „Няма спор,
че вие сте голям храбрец!
6490 Добре дошли сте в тоз дворец
и по-задълго останете!“
„Сир, волята ви на владетел,
за мен закон е. Ще остана,
щастлив от вашата покана,
6495 две-три години, даже пет
но поканете и Гиврет.“
Гиврет, тъй както се полага,
приел поканата веднага.
Така добрият мъдър крал
6500 в двореца двамата прибрали.
Сред лукс и почести големи
живели в двора дълго време,
додето един ден в палата
Ерек получил новината,
6505 че скоро татко му починал.
Щом той издъхнал, неколцина
от рицарите на крал Лак
потърсили Ерек и чак
във двора на Артур успели
6510 да го открият — три недели

*пред Рождество Христово. Той,
доказалият се герой,
щом за смъртта на Лак разbral,
покрусата си не издал,
6515 макар че жалел за смъртта
на своя престарял баща.*

*Ерек скръбта си скрил — не бива
кral пред народа да унива,
да ходи с клюмнала глава.*

*6520 Във Тинтагел той след това
поръчал панихиди, меси,
във всички болници занесъл
богати, щедри приношения.*

*След траурните нощи бдения,
6525 за да се спази обичаят,
на двеста бедни най-накрая
раздал най-нови дрехи той.*

*След службата за упокой,
освен на сетни сиромаси,*

*6530 и на несреќните монаси
одежди той раздал готови:
раса, палта, кожуси нови,
и не пропуснал да дари
нуждаещите се с пари.*

*След като помена направил,
6535 Ерек пред краля се изправил
и го попитал дали може
за кral да го ръкоположи,
след като е умрял баща му.*

*6540 Артур с желание голямо
се съгласил да го направи
и според рицарските нрави
му казал двамата с Енида
за Рождество в град Нант да идат.*

*6545 „Ще дойда във Бретан и аз
със скиптър — знак за кралска власт —
да ви даря и със корона:*

и тъй ще наследите трона.“

*Ерек, щастлив, благодарил
и после с краля се простил.*

*Така в град Нант по Рождество
Артур събрал на тържество
бароните — един след друг
той лично ги поканил тук*

и всичките се отзовали.

*Ерек от своите васали
поканил няколко, но той
със много повече на брой
отишъл всъщност във палата.*

*Не знам на всички имената,
ни мога да ви ги представя.*

*Но непременно ще добавя,
че първи трябвало да идат
родителите на Енида.*

*И те, щастливи и честити,
потеглили с прекрасна свита —
за новия им ранг достойна.*

*Били в таз свита многобройна
не шутове и капелани,*

*а храбри рицари подбрани,
със блъскаво въоръжение.*

*Обхванати от нетърпение,
за отдих никъде не спрели,*

*напред и ден, и нощ вървели
и вечерта пред Рождество*

*за блъскавото празненство
били в Нант. Без миг да се бавят,
побързали да се отправят
към каменната тронна зала.*

*Там дворът бил събран: до краля
Енида и Ерек стоели.*

*Родителите щом видели,
съпрузите се устремили
към идващите с думи мили*

6550

6555

6560

6565

6570

6575

6580

6585 и със протегнати ръце,
прегърнали се от сърце
и, хванали се за ръка,
отишли пред Артур така,
а той ги поздравил учтиво.

6590 И Гениевра най-вежливо
им казала: „Добре дошли!“
и както всички там били,
Ерек сам своя тъст представил:
„Кралю, с най-благородни нрави

6595 е той. Като приятел бях
посрещнат и приет у тях.
Бе неговият дом и мой,
получих в краткия престой
подслон, оръжие, храна,

6600 и дъщеря си за жена
ми даде той без притеснение
и без от друг да иска мнение.“
„А тази госпожа коя е?“
Ерек му отговорил: „Тя е

6605 съпругата му благородна
и на Енида — майка родна.“
„О, майка ѝ ли?“ — „Да, сеньор!“
„Това е видно, няма спор,
че филиз на почтен, стар род

6610 ще ни дари с чудесен плод,
с великолепен нежсен цвят
излъчващ чуден аромат!
За всички в двора днес е ясно,
че е Енида тъй прекрасна,

6615 защото носи красотата
на майка си, а от бащата
е наследила доблестта.
Така с ум, с честност, с красота
рода достойно продължава!“

6620 След тези думи на прослава
Артур да седнат им предложил

и ги до трона разположил.

Благодарили те учтиво.

Била Енида най-щастлива,

*6625 че след безкрайната раздяла
родителите си видяла.*

Сиянието на лицето

*и трепетите на сърцето
показвали, че се вълнува*

6630 и че душата ѝ ликува.

*Но радостта си тя изцяло
с вида си трудно би издала.*

*Но спирал аз с Енида днес,
за мен по-сilen интерес*

6635 събраните там представляват.

*Дошли от не една държава
в онези блъскави чертози
крале, владетели, херцози —
нормандци видни и шотландци,*

6640 бретонци смели и ирландци;

*Артур бароните почел
и в Англия и в Корнуел,
а също в Мен и в Поату,
и във Уелс, и във Анжу:*

6645 там всяка знатна хубавица

*и всеки смел и славен рицар
покана от Артур получил
във празненствата да се включи.*

Та чуйте как на Нант в палата

*6650 са се провели тържествата
сред най-приятно настроение,
сред лукс и въодушевление.*

*Артур изпълнил дълг приятен
и посветил петстотин знатни*

*6655 младежи в рицарство: на всеки
той дал оръжие, доспехи
и по три коня, тъй че дворът
да блесне с лични млади хора.*

*Той в щедростта си нямал равен и
одеждите били направени
не с проста кожа и с груб плат,
а с хермелин и скъп брокат,
обшити отстрани богато
с релефен кант от чисто злато.*

*6660 Дори и Александър, дето
владял земята и морето,
макар без мярка да пилеел,
по щедрост пред Артур бледнеел.
На тоз свят (Бог ми е свидетел!)*

*6665 6670 ни Цезар, нито друг владетел,
възпяван в епоси, в сказания,
не е раздавал състояния,
каквото този щедър крал
в чест на Ерек в Нант бил раздал.*

*6675 С подобна щедрост на земята
друг крал или пък император
като Артур не бил познат.
Одежди от прекрасен плат*

*6680 с изрична заповед на краля
натрупали във всяка зала,
за да си вземат всички хора.
Върху килим отвън на двора*

*сандали с бели естерлини
оставили, та който мине,
със пълни шепи да си вземе.*

*6685 Те и в Мерлиновото време^[129]
в Бретан били ценени доста.*

*На щедър избор всички гости
се радвали до вечерта.*

*6690 На Рождество от сутринта
в палата дворът се съbral.*

*Ерек от радост засиял
пред коронацията близка.*

*Уви, човек дори да иска
и да е с безпределна власт*

*над словото, нищожна част
от блъсъка на тържеството
той би описал в стих с перото.*

Ала на мен ми се налага.

6700 *Дано и Господ ми помага
във дръзкото ми начинание.*

*Подлагайки на изпитание
писателския си талант,
започвам разказа за Нант.*

6705 *Артур кресла две скъпи имал —
изящни, с хубост несравнима:
от слонова кост, чисто бяла,
покрити със резба изцяло,
тъй сходни по размер и стил,*

6710 *че никой в тях не би открил
различия. Били с такава
прекрасна, майсторска направа
и двете, че от край до край —
чак до най-малкия детайл,*

6715 *съвпадали. Били креслата
с изящна блъскава позлата
и с облегалки за ръцете,
върху които съответно
ваятелят бил сътворил*

6720 *отляво люспест крокодил
и пъстър леопард отдясно* [\[130\]](#).

*Та таз кресла, така прекрасни,
Бриан от Островите* [\[131\]](#) *дал
като скъп дар на своя крал.*

6725 *В едното бил се разположил
Артур и на Ерек предложил
да седне в другото... Младежът
бил с възхитителна одежда.*

В Макробий [\[132\]](#) *срещнах описание
на най-разкошно одеяние;
на него ще се позовавам,
когато тука се решавам*

*с перо одеждата му аз
най-точно да предам за вас,
тъй както го е правел той.*

*От феи, четири на брой,
била одеждата тъкана.*

*Във тази приказна премяна
една от феите втъкала
геометричното начало —
направила изображения
на всички земни измерения:
височина, широчина,
дълбочина и дължина.*

*С размерите и на небето,
и на земята, и морето
всемирът бил представен там.
А втората с талант голям*

*втъкала с майсторско умение
аритметични изчисления
и с тях тя давала представа
как времето се отброява
минута, час, ден, лято, зима;*

в морето колко капки има

*и песъчинките по пляжа.
Чрез тях успяла да докаже
в небето колко са звездите
или листата във горите.*

*Най-точно всичко изчислила
и в сметките си не сгрешила
аритметическата фея.*

*Когато третата, след нея,
избрала музиката, дето
отрада носи на сърцето,
тя вещо подредила ноти.*

*След тях виоли, арфи, роти,
дарящащи ни със блаженство,
извезала до съвършенство.*

Четвъртата със рядко чувство

6735

6740

6750

6755

6760

6765

6770 над най-изящното изкуство —
над Астрологията — вещо
работила. На всяко нещо
предначертава тя съдбата
по слънцето и по луната
6775 и води се без колебание
по всяко тяхно предсказание.
Пророчеството и съветите,
които чува от планетите
за миналото и за бъдното,
6780 най-точно винаги се събъдват те
и ни веднъж не се е случило
лъжлив съвет да е получила.
Била прекрасната картина
с везмо от злато и коприна
6785 и върху дрехата блестяла.
Отвътре тя била изцяло
от кожа на барбиолет —
индийски звяр, прочут навред
със млечнобялата глава
6790 и с ален гръб; освен това
бил с чер като черница врат,
с опашка в син настен цвят
и сив корем, цял на петна;
използва звярът за храна
6795 канела или карамфил^[133].
И с плащ Артур Ерек дарил.
Изящен и красив бил плащът,
гарниран със яка блестяща —
два кварца розово лъчисти
6800 *и два прекрасни аметиста*
на краищата ѝ стояли.
Все още в дворцовата зала
не се явяvalа Енида.
Артур това не бил предвидил
6805 и пратил сир Говен припряно
във залата да я покани

*с кралицата. Говен веднага
се устремил, след него бягал
Кадовалан, след тях търчали
6810 на Галвоа самият крал и
Идер (синът на Нут), Гиврем...
Стотици рицари напред
поели дамите да срещнат
(отбили биха те успешно
голямо враже нападение).*

*А Гениевра с такт, с умение
Енида нагласила вече.*

*Към най-щастливата ѝ вечер
Говен повел я, след това*

*6820 владетелят на Галвоа
вървял, той на Ерек бил чичо
и като свой син го обичал.*

*Щом влязла в дворцовата зала
Енида, мигом станал краят,
6825 посрещнал я любезен, мил
и до Ерек я настанил
като най-висше уважение.*

*Артур на своято обкръжение
вменил две блъскави корони
6830 да бъдат сложени до трона.*

*Щом краят нещо повелява,
то на мига се изпълнява.*

*Не се наложило да чака,
донесли ги и върху всяка*

*6835 блестели четири граната.
Дори най-дребният луната
би с блясъка си затъмnil —
така искрящ и хубав бил.*

*И всяка толкова блестяла
6840 в препълнената с хора зала,
че всички там от възхищение
загубили за кратко зрение.
От пищността им удивен,*

Артур бил също заслепен.

6845 *Но щом ги взел добрият крал,
той първата корона дал
на две девици, после втората
на двама рицари сред хората.*

Поканил дякони, абати,

6850 *архиепископи, прелати
и сам създал организация
за почващата коронация.*

*За този ритуал свещен
в двореца в онзи светъл ден*

6855 *дошло свещеническо братство
от всяка черква и абатство.*

*Пред тях епископът на Нант —
достоен мъж за своя сан,
почтен и тачен свят човек —*

6860 *благословил за крал Ерек,
а после първата корона
му сложил. Крал Артур от трона
поискал скриптьр да доставят.*

Бил с много хубава направа

6865 *и този кралски атрибут —
от монолитен изумруд
с големината на юмрук.*

Сега ще го опиша тук:

по него фауна и флора —

6870 *животни, птици, риби, хора
от всеки вид, порода, раса
резбар гравирал за украса
с едно безпримерно умение*^[134].

Артур го взел, със възхищение

6875 *разглеждал го и го предад
на посветения нов крал.*

*Така Ерек от този час
получил пълна кралска власт.*

Енида, предана и мила,

6880 *корона също придобила.*

За меса вече биел звън
и всички тръгнали навън
да идат на богослужение
във църквата. От умиление
6885 към своята дъщеря Енида
заплакала Тарсенерида^[135].
А и баща ѝ Ликонал
от щастие сълзи пролял,
когато гледал дъщеря си.

6890 Пред катедралата монаси
стояли с кръстове в ръцете,
за да посрещнат там кралете.
Монасите държали още

евангелия, свети мощи,
кадилици, хоругви, свещи,
църковна утвар, ценни вещи,
събираны от поколения.
Ехтели чудни песнопения.

За месата се насъбрали
nevиждан брой крале, васали
барони, графове, херцози.

На празника религиозен
тъй пълен бил светият храм,
че прост човек не влязъл там
6905 а само видни хора с власт.

Но и от тях голяма част
почтени дами и дворяни,
все гости скъпи и желани
останали извън вратата.

6910 След службата те пак в палата
се върнали, за да празнуват
и до насита да пируват.

Слугите се засуетили,
петстотин маси подредили,
6915 застлани със покривки бели.
Петстотин? Врели-некипели
не искам даже на шега

- да ви говоря аз сега.
Не знам, а и не виждам кой
6920 би казал точния им брой.
Все пак те в пет просторни зали
нагъсто маси насьбрали
и в тясното се затруднявал
човек покрай тях да минава.
- 6925** На всяка маса там седял
херцог, граф или даже крал
със сто барона. А хиляда
слуги поднасяли обяда,
хиляда — виното, за хляба
6930 хиляда души още трябвали.
Било прекрасно угощение.
Аз ястията без съмнение
подробно бих ви изредил,
макар и да не съм там бил,
6935 ала това не е целта ми.
За пира ще добавя само,
че всеки пил и вкусно ял,
кой колкото си пожелал.
Щом отшумели тържествата,
6940 Артур не задържал в палата
нито крале, ни люде прости
от многобройните си гости,
а най-сърдечно се простил
със всеки и им подарил
6945 коне, оръжие, доспехи,
пари или прекрасни дрехи.
Артур, чрез щедрата проява,
показал колко уважава
Ерек — тъй както никой друг.
6950 И моят разказ свършива тук.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ИМЕНАТА

Показалецът съдържа всички собствени и географски имена от романа. Цифрите препращат към съответните страници от настоящото издание.

А

- Авалон 77
Авесалом 86
Агизел от Шотландия 78
Александър 86, 205
Амаугин 33
Амогин 71
Англия 204
Анжу 204
Антиподес 78
Арес 66, 71
Ариел 78
Артур 25–26, 28, 32–33, 58, 66, 72, 74, 76–80, 82, 129, 131, 133, 135–136, 138–140, 147, 168, 198–206, 208–210, 212

Б

- Бедоайе 71
Белен 78–79
Блеоблеерис 71
Бо 78
Бравен 71
Бранден 77
Брандиган 170, 194
Бреон 72
Бретан 9, 201, 205
Бриан 78
Бриан от Островите 206
Бриен 71
Британия 75
Брун от Писиет 71

В

- Валет 71

Г

Галерантин 71

Галерие 71

Галоен 109

Ганделут 70

Карас от Корк 78

Гениевра 28, 33, 52, 61, 66, 70, 135, 198, 203, 209

Генсел 85

Гержесен 77

Гиврет Малкия 129, 131, 158–167, 169, 170–171, 191, 196, 198–200, 209

Гилемер 77

Глесидалан 79

Глостър 77

Говен 26, 33, 54–56, 66, 70, 82, 85–86, 131, 134–138, 208–209

Годен 85

Годерен 77

Гормере 78

Горневейн 71

Горнеман 70

Горсоен от Естронгот 71

Грен 71

Греслемиер 77

Григорас 79

Грингалет 131–132

Гронози, син на Ке 71

Гру Сприхавият 71

Д

Давид 77

Дидона 169

До 71, 85

Додинел Кръвника 70

Е

Еврен 170, 172, 174–176, 178, 180–181, 188, 191, 196–197

Елена 196
Еней 169
Енида 79, 81, 88, 90–94, 99, 101, 103–104, 108–109, 113–114, 117, 120, 123, 125–127, 132–134, 137–141, 148–149, 152–153, 155–159, 161, 163–166, 168–170, 174, 178, 182–183, 191–193, 196–197, 199, 201–204, 208–211
Ерек 25, 27–28, 30–35, 37–45, 47, 49, 50–53, 55–64, 66, 70, 74–76, 82–90, 92, 95–99, 101–104, 106–111, 113–114, 116–126, 128–146, 148–150, 152–153, 156–165, 167–168, 170–175, 177–184, 187–188, 191, 195–203, 205–206, 208–210, 212
Ерок 82
Ескюм Кару 71
Если 71

Ж

Жирфле 33, 71, 85

И

Ивен Заченатия в грях 71
Ивен от Кавалиот 71
Ивен от Лоенел 71
Ивен, син на Уриен 71
Идер 33, 54, 56, 58, 215
Идер, син на Нут 53, 209
Идие 71
Изолда 36, 81, 158

К

Каверон от Ребедик 71
Кадиолан 33
Кадовалан 209
Кадок от Табриол 146–148
Кадре 78
Канодан 72
Карадиган 25, 31, 52–54, 66
Карадок Късоръки 71
Карант 87

Кардокан 72
Кардуел 167
Карон 78
Картаген 169
Ке 33, 54–55, 66, 71, 131–134
Кенедик 71
Ке от Естро 71
Кливелон 77
Кой 78
Константинопол 27
Корк 78
Корнуел 204
Кретиен 25, 27
Куар Напети 70

Л

Лабигоде 72
Лавиния 184
Лайц 70
Лак 25, 42–43, 59, 76, 87–88, 97–99, 129, 187–188, 200–201
Лалют 193, 195
Ланселот 70
Летрон 72
Ликонал 211
Лимор 152, 158–159, 161, 168, 200
Лот 71
Лохол 71
Люкан 66

М

Мабонагрен 190, 196
Макробий 206
Махелоас 77
Мелиадок 82
Мелиан от Лис 70
Мелис 82
Менаргормон 77

Модюи Умника 70
Монтревел 61, 75
Моргана 77, 138
Морхолт 58

Н

Надменния от равнината 83
Нант 201–202, 204–206, 210
Нут 53, 57, 209

О

Орингъл 162
Оспинел 181

П

Пендрагон 73
Пенюрис 164
Персевал 66
Поату 204
Препелезан 72

Р

Рендюран 83
Рицарят с Рога 71
Рое 167
Ротелан 61, 75

С

Сагремор 71, 85
Соломон 86

Т

Тарсенерида 211
Тенеброк 82
Тергало 83
Тесалия 89
Тибо 180

Тинтагел 77, 201

Тола 71

Топ 66, 71

Треверен 77

Тристан 58, 71

Φ

Фарангут 180

Х

Хонолан 72

Ц

Цезар 205

Ш

Шотландия 166

---

[1] Ст. 9: Името Кретиен дъо Троа ни е познато от четири пролога на негови романи, където той се назовава като автор. Някои коментатори разчитат името като „Християнин“, вторично придобито, защото се предполага, че той е бил новопокръстен евреин. ↑

[2] Ст. 14: Думата „композиция“ предава най-точно старофренската „conjointure“ (свързване, обединяване) и е от ключово значение за определяне на романната техника на Кретиен дъо Троа. Тя обединява в едно най-малко три смислови равнища: 1) от откъслечни устни разкази авторът композира цялостен роман; 2) отделните епизоди на романа са свързани в смислово цяло; 3) материията, или фабулата на романа е подчинена на обща теза, която се внушава посредством определена повествователна техника. Романът на Кретиен утвърждава нов жанр благодарение на способността си да обединява един рапсодиен изходен материал, да го обвързва с определена визия за смисъла на човешкия живот и да му придава завършена художествена форма. ↑

[3] Ст. 19: Името Ерек е от келтски произход, производно на бретонското Герек. В устната традиция на Уелс е познат герой на име Гуейр, син на Лух. Уелското Лух (Llwch), на френски — Лак (Lac),

означава „Езеро“. Местонахождението на кралството на Лак не може да се посочи с точност. По презумпция е в Южен Уелс, но в края на романа Ерек наследява короната на баща си в Нант, Френска Бретан. ↑

[4] **Ст. 20:** По времето на Кретиен понятията „разказ“ (conte) и „роман“ (roman) на практика са взаимозаменяеми. ↑

[5] **Ст. 23:** Кретиен се разграничава от онези, които раздробяват и развалият (depecier et corrompre — ст. 21 от оригинала) своите разкази от комерсиални подбуди. Изкуството на композицията (conjointure), за което той говори (ст. 14), предполага точно обратното — свързване и обединяване. ↑

[6] **Ст. 26:** Кретиен не се задоволява да хвали своята творба, както правят всички разказвачи в тогавашните пролози на романи. Той демонстрира самочувствие на творец, чието творчество ще го обезсмърти. Никой от неговите съвременници не афишира подобни претенции. Те се появяват наново едва през XVI в. при Ронсар и поетите от кръга „Плеяда“. През Средновековието достойни за безсмъртие били смятани само древните автори — класиците. ↑

[7] **Ст. 27:** В романите на Кретиен големите празници от християнския календар стават повод за събития в двора на Артур, които нямат нищо общо с християнството. ↑

[8] **Ст. 29:** В Карадиган, Уелс, се намира една от резиденциите на крал Артур. За нея споменават и други рицарски романи. Кретиен борави твърде свободно с топоними от Великобритания: деформира ги, смесва ги с близки до тях топоними във Франция и в крайна сметка изгражда една фантастична география, която препраща не толкова към действителни места, колкото към света на художествената измислица. Американският изследовател Роджър Шерман Лумис е изследвал с пределна изчерпателност и забележителна ерудиция етимологията на собствените имена и на топонимите в творчеството на Кретиен дъо Троа (вж. R. S. Loomis, *Arthurian Tradition and Chrétien de Troyes*, N.Y., Columbia University, 1949). В определени случаи и аз ще се позовавам на Лумис. Информацията, която той ни дава, позволява да доловим едновременно и келтските корени на много от мотивите, и тяхното творческо преправяне от Кретиен дъо Троа. ↑

[9] **Ст. 39:** Мотивът за лов на животно (елен, сърна, глиган) с бял цвят, който не му е присъщ, се свързва с келтската представа за Другия свят. По този повод Жан Фрапие отбелязва: „Според старата традиция

бялото животно, което героят или рицарят преследва в гората на приключениета, е примамка, с която фея, влюбена в героя, иска да го привлече при себе си в Другия свят“ (Jean Frappier, *Chrétien de Troyes*, Paris, Hatier, 1968, p. 90-91; преводът мой — С.А.). В романите на Кретиен приказните елементи са силно приглушени. Посредством желанието на Артур да възроди обичая за лова на белия елен Кретиен пренаписва един стар келтски мотив, който получава съвършено нов смисъл. Ловът на белия елен не е повод за среща на героя избранник с приказно същество, а колоритен начин за присъждане на титлата „Мис двора на Артур“: който убие елена, има право да реши коя е първата красавица в кралския двор. ↑

[10] **Ст. 84:** Мотивът за Кръглата маса е въведен от нормандския писател Вас (*Роман за Брут*, 1155), чието творчество Кретиен познава. У Вас Кръглата маса е символ на равнопоставеност между рицарите — общност, чиито членове споделят един и същ морален кодекс. Впоследствие мотивът за Кръглата маса се обвързва с библейското християнство. Робер дьо Борон например (нач. на XIII в.) установява приемственост между Тайната вечеря и Кръглата маса. (Вж. Робер дьо Борон, *Роман за Граала*, С, „Изток-Запад“, 2012.) ↑

[11] **Ст. 176:** В рицарските романи джуджетата са обикновено пъклени същества, които вредят на героите. В случая джуджето не е индивидуализирано. Единствената му функция е с грубия си жест да предизвика завръзката на интригата. ↑

[12] **Ст. 313:** Идер (вариант Идиер) няма нищо общо с Идер, рицаря със сокола и с джуджето, когото впоследствие Ерек побеждава, за да отмъсти за нанесената му обида. ↑

[13] **Ст. 315:** Кадиолан е васал на крал Артур. Името му напомня за крал Кадуало, управлявал Северозападен Уелс през VII в. ↑

[14] **Ст. 315:** Жирфле е рицар от Кръглата маса. Кретиен му отрежда епизодична роля в последния си роман *Персевал или разказ за Граала*. Ке е сенешал на крал Артур. Според Джифри Монмутски (1138) и Робер дьо Борон (нач. на XIII в.) Артур е отгледан в семейството на Ке, който така се явява негов млечен брат. През Ранното средновековие титлата сенешал (от лат. *senescalus* — най-възрастният) се дава на първия администратор на кралския двор. Сенешалът ръководи интендантството, администрацията, а при отсъствие на краля го замества и като главнокомандващ армията.

Филип-Август премахва тази длъжност в края на XII в. (1185). В романите на Кретиен сенешалът Ке е антипод на Артур. Кралят олицетворява куртоазната етика, докато с поведението си Ке е нейно отрицание. ¹⁵

[15] Ст. 319: Името Амаугин не се среща в други текстове. ¹⁶

[16] Ст. 413: Красотата на героинята, дело на богинята Природа, е общо място в средновековната литература. Писателите на простонароден език възприемат — твърде опростено — построенията на латиноезични автори-космографи като Бернар Силвестър (първата половина на XII в.), Ален от Лил (втората половина на XII в.) и др.: в техните дидактически творби Природа е алегоричен персонаж, дъщеря на Твореца-Бог. Този възглед възприема и Жан дьо Мьон, вторият автор на *Роман за розата* (~1270). Там Природа е управителка на света, сътворен от Бог: „Бог и нашия свят сътворил / и Земята след туй населил / с най-различни по вид живи твари. / После той лично мен натовари / с рядка чест — от мен силно желана — / в този свят икономка на стана“ (Гийом дьо Лорис и Жан дьо Мьон, *Роман за розата*, С, „Народна култура“, превод Паисий Христов, ст. 17307–17312). Към въпроса за първопричината на женската красота Кретиен подхожда с присъщото му чувство за балансиране: описва я ту като дело на Природата, ту като Божие творение (например в ст. 435). ¹⁷

[17] Ст. 426: Кретиен познава легендата за Тристан и Изолда. Нещо повече, написал е своя версия (недостигнала до нас) за прочутите влюбени от Корнуел, както и сам споменава в пролога на втория си роман *Клижес*. Изолда е известна с прозвището Русокосата. В конкретното сравнение Кретиен вероятно има предвид епизода, в който Марк закрива с ръкавица процепа, през който слънцето жури лицето на спящата Изолда (вж. *Тристан и Изолда*, Берул, ст. 2036–2042, С, „Изток-Запад“, 2013). ¹⁸

[18] Ст. 459: И тук, и по-късно Кретиен изтъква контраста между красотата на девойката и „черната“ работа, която тя с готовност върши. Енида е бъдеща кралица, но Кретиен разкрива дългия път на героинята до кралската корона, а не битуването ѝ на престола. ¹⁹

[19] Ст. 569: Ловът със соколи е сред най-престижното ловуване през Средновековието. Дресираните птици стрували скъпо. Между мотивите за лова на белия елен и за ловния сокол има симетрия. Ловът на елена води до излъчване на най-красивата девойка в двора на

Артур, соколът пък е награда за дамата на най-добрия рицар в турнира. И в двата случая победителка е Енида. ↑

[20] Ст. 576: Условие за признаване на женската красота е дамата да има застъпник в лицето на рицар, готов с меч да отстоява физическото съвършенство на своята избраница. Воинското и естетическото начало са неразрывно свързани. ↑

[21] Ст. 665: Първоначално Ерек избира Енида от социални съображения: да бъде негова дама на предстоящия турнир; да ѝ осигури по-добро социално положение. В тези случаи той иска ръката на девойката не от нея, а от баща ѝ. ↑

[22] Ст. 706: Сутрешната молитва на героя е условна прелюдия към действие или подвиг, които са съвършено чужди на християнския морал. ↑

[23] Ст. 711: В противопоставянето на сръчността и магията долавяме две разбирания за умението и за изкуството, които през Средновековието често се конкурират — човешкото майсторство и свръхестествената дарба. Като подчертава, че Енида не е фея, Кретиен отхвърля приказното начало от келтския субстрат. ↑

[24] Ст. 1001: Рицарската етика изисква победителят да пощади живота на своя противник, ако той се признае за победен. Това правило е изрично формулирано от стария рицар Горнеман, учител на Персевал: „Похвално е, ако държиш противника да победиш. / Но щом вината си признава, / той все пак милост заслужава“ (Кретиен дъо Троа, *Персевал или разказ за Граала*, Университетско издателство „Св. Кл. Охридски“, С, 2010, превод Паисий Христов, ст. 1645–1648). ↑

[25] Ст. 1019: Още едно правило от рицарския морален кодекс. ↑

[26] Ст. 1046: В уелския епос Идер е крал на Корнуел, а баща му Нут е германски граф. Името Идер се среща в редица артуровски романи. Той е главен герой на *Роман за Идер* (началото на XIII в.). ↑

[27] Ст. 1070: В разрез с психологическото правдоподобие победеният рицар, който доскоро е бил смъртен враг на героя, незабавно се поставя в негова услуга. Нещо повече, отива доброволно в двора на Артур като пленник на краля и разказва за победата на своя противник. Подобни обрети се обясняват единствено с това, че двамата съперници споделят едни и същи морални ценности. ↑

[28] Ст. 1230: Дворът на Артур е пространство, в което всеки, който спазва куртоазния етиケット, е добре дошъл. ↑

[29] **Ст. 1249:** Това е първият подвиг на Тристан, победил ирландеца Морхолт, който до този момент е взимал кръвен данък от Корнуел. Сравняването на Енида с Изолда (вж. бележка към ст. 426) е косвено доказателство за широката популярност на влюбените от Корнуел. Съгласно класическата реторика, преподавана през Средновековието в рамките на „тривиума“ позоването на известна личност, олицетворяваща определено човешко качество, е винаги в полза на актуалния герой. Рабле и Сервантес пародират системно тези клишета на средновековната реторика. ↑

[30] **Ст. 1290:** Вниманието на графа към Ерек е първата степен на признаването на победата над рицаря със сокола. Това признаване достига своята кулминация в двора на Артур. ↑

[31] **Ст. 1336:** Топонимите Ротелан и Монтревел не се споменават в други текстове. Вероятно са деформирани названия на местности в Южен Уелс. ↑

[32] **Ст. 1375:** Кретиен подчертава многократно връзката между облеклото и социалния статус на персонажа. В случая е видно, че промяната в тоалета на Енида трябва да настъпи там, където героинята ще получи признание на своята красота — двора на Артур. Много често кралете дарявали скъпи дрехи на свои васали, за да си осигурят тяхната вярност. Гениевра на свой ред изпълнява същата функция. ↑

[33] **Ст. 1387:** Въпросният кон е сиво-бял (vair) — цвят, символизиращ красотата и нравствената чистота, с които се отличава Енида. ↑

[34] **Ст. 1483:** В този момент Ерек се любува на физическата красота на Енида. В куртоазната поезия — от трубадурите до Данте и Петrarка — любовта започва със съзерцаването на дамата. Кретиен се придържа към този топос. Оттук и повтарящите се глаголи за зрително възприятие на красотата на любимото същество (ст. 1487, 1491, 1496, 1498). Досега Енида е била избраница на Ерек заради нейните качества, които куртоазното общество високо цени (красота и благоприлиchie); занапред към това се добавя и спонтанно зародилото се любовно чувство. ↑

[35] **Ст. 1610:** По времето на Кретиен лапидариите — трактати за свойствата и символиката на скъпоценните камъни — се радват на голяма популярност в аристократичните дворове. Хиацинтът носи щастие и почести, а рубинът — грация и любов. ↑

[36] **Ст. 1691:** Горнеман е името на персонаж от последния роман на Кретиен *Персевал или разказ за Граала* (1181–1191). Там той посвещава младия Персевал в рицарско звание, учи го да се сражава и му дава полезни съвети за живота му на рицар. Горнеман е и вуйчо на любимата на Персевал, Бланшфльор. В *Еrek и Енида* Горнеман е само назован като един от рицарите на Кръглата маса. Кретиен е един от първите писатели, които въвеждат т.нар. завръщане на персонажа, похват, който ще получи най-пълно разгръщане в творчеството на Балзак. Американският медиевист Р. Ш. Лумис долавя в името Горнеман отзук от името на уелския герой Гурнах Гаур (Турнах Великана]. (Вж. *Мабиногион*, келтски легенди, по-специално «Кулхух и Олуен», изд. «Г. Бакалов», Варна, 1986.) ↑

[37] **Ст. 1694:** Името Мелиан от Лис се среща в *Персевал или разказ за Граала* както и в *Първото продължение на Персевал*, известен още като *Продължението на Говен* (началото на XIII в.). Ала в тези две по-късни творби става дума за различни персонажи. ↑

[38] **Ст. 1696:** Част от изброените личности нямат нито исторически прототипове, нито аналоги от други романи. В повечето случаи техните двучастни прозвища са изградени на принципа на оксиморона (противоречие в термините), който в случая е похват на иронията: Куар Напети (Beax Coharz — буквально Хубавия Страхливец); Модюи Умника (Mauduiz li Sages — буквально Проклетия Мъдрец); Лайц (Laiz Hardiz — буквально Грозния Смелчага); Додинел Кръвника (Dodinez li Sauvages — буквально Дивия лъжец). Очевидно Кретиен пародира склонността на авторите на епически песни да дават прозвища на своите герои. ↑

[39] **Ст. 1699:** Ганделут не е познат от друг разказ, тъй че казаното за него може да се възприема като антифраза. Изброяванията, до които Кретиен прибягва в този свой роман повече, отколкото в следващите, се вписват винаги в контекста на някакъв празник и се отличават с нотки на закачливост. ↑

[40] **Ст. 1704:** Буквално «Ивен Копелето», полубррат на Ивен от едноименния роман на Кретиен дъо Троа. За Ивен Копелето споменават романите *Непознатия красавец*, *Есканор* и *Ланселот* в проза. ↑

[41] **Ст. 1709:** Според някои медиевисти (например Петер Ф. Дембовски, подготвил критическо издание на *Еrek и Енида* в

престижната поредица «Плеяда» към изд. «Галимар») това не е любимият на Изолда, а друг рицар, за когото се споменава също в някои романи от XIII в. (*Опасната гробница*, *Отмъщението на Рагидел*, *Чудесата с Ригомер*). Не споделям това мнение. От една страна, не можем да съдим за идентичността на един персонаж единствено по неговото споменаване в някоя творба. От друга, френскоезичните автори на версии за Тристан и Изолда често асоциират името Тристан с думата *triste* (тъжен), поради тъжните обстоятелства около неговото раждане (смъртта на родителите). Разликата между «Тристан, потънал в скръб и жал» (*Ерек и Енида*) и прочутия племенник на Марк не следва да се търси в различни личности, а по отношение на конкретните функции, които едноименният персонаж изпълнява в една или друга творба. ↑

[42] Ст. 1715: Карадок Късоръки вероятно е потомък на уелския герой от *Мабиногион* Карадок Брейх Брас (Силната ръка). Карадок Късоръки е главен герой в един от епизодите на *Първото продължение на Персевал*. Там едната ръка на героя изсъхва, след като в нея дълго време се е била впила омагьосана змия. ↑

[43] Ст. 1729: Лохол е син на Артур от връзката му с дъщерята на граф Севен Лизанор. ↑

[44] Ст. 1746: Намек за мотив, използван в артуровската литература (*Ле за рога* от Робер Бике, края на XII в., *Отмъщението на Рагидел*, XIII в. и др.): рицарите от Кръглата маса пият вино от вълшебен рог, който ги облива — доказателство/ че жените им изневеряват. ↑

[45] Ст. 1782: В контекста на куртоазната идеология физическата красота е признак за нравствено и духовно съвършенство. ↑

[46] Ст. 1809: Артур никога не се представя като реформатор. Напротив, вижда мисията си на владетел в поддържане на традицията. Кретиен изпълва този банален мотив с ново съдържание: традицията няма отношение към живота на общността или начина на управление, а към избора на най-красивата дама. Естетическото взема превес над всички други проблеми на рицарското общество. ↑

[47] Ст. 1840: Кретиен отбелязва края на първата част на своя роман посредством формулата «*Ci fine li primerains vers*» («Тук свършва първата строфа»). В поезията на трубадурите (Южна Франция) и труверите (Северна Франция) първата строфа е посветена

на радостта от пробуждането на природата и от любовта към дамата. В останалата част от песента това чувство отстъпва място на мъката от отсъствието на любимата или от прекалената ѝ строгост. Кретиен пренася в романа този лирически похват, за да открои две фази в еволюцията на героите. Първоначално те се срещат и свързват сякаш са предопределени един за друг. Тази първа част е типична за героите от приказките или от идилиите. Тя контрастира с втората част, която започва с криза и е изпълнена с тежки изпитания. Именно втората част дава облика на интригата на романа като поредица от приключения и изпитания в името на любовта. ↑

[48] Ст. 1872: Авторът има предвид Уелс, който е извън Англия.

↑

[49] Ст. 1943: Според Р. Ш. Лумис първообраз на персонажа е келтският герой Мелуас, тоест Младият принц, владетел на Стъкления остров. Топосът за Стъкления остров или дворец е вариант на келтското отвъдно. По своя мек климат и по дружелюбната си природа Стъкленият остров се родее типологически с Елисейските полета от гръцката митология. Там пребивават в блаженство добродетелните души. Например в *Одисея* Протей описва Елисейските полета като земен рай, «где минава животът на хората лек и спокоен, / няма ни дъжд, нито сняг, нито хали жестоки бушуват, / ле се вечният шумол на лекодиханния вятър / от океана изпращен да носи на хората свежест» (песен IV, ст. 565–568, превод Г. Батаклиев). Беглото споменаване на владетеля на Стъкления остров в списъка на присъстващите е вече анонс на последното приключение на героя в «Радост за двора» — райски кът, също разположен на остров и ограден от невидима въздушна стена. Другият свят е алтернативно пространство в контекста на една култура. Неговите характеристики очертават и привилегираните места на действие на новия жанр — романа. ↑

[50] Ст. 1951: В митологията на Уелс остров Авалон е Царството на мъртвите. Там се оттегля и смъртно раненият крал Артур (вж. например *Смъртта на крал Артур*, XIII в.). ↑

[51] Ст. 1953: Моргана, сестра на Артур, е наред с Мелузина една от двете най-популярни феи в средновековната литература. Между двета персонажа съществуват и прилики, и различия. Докато Мелузина заживява — при определени условия — със смъртен в реалния свят, Моргана задържа при себе си безвъзвратно, тоест в

Другия свят, мъжете, които обича. Мелюзина олицетворява плодородието и плодовитостта. Моргана е прочута с качествата си на лечителка. За нейните целебни мехлеми Кретиен споменава и в *Ерек и Енида* (ст. 4212), и в *Ивен, рицаря с лъва*. ↑

[52] Ст. 1991: Според енциклопедичния писател Исидор Севилски (VI-VII в.), считан за безспорен авторитет през Средновековието, Антиподес, страната на антиподите е обитавана от джуджета. С изброяването на присъстващите в двора на Артур Кретиен цели да впечатли публиката най-вече с две неща — големия брой гости и тяхната пъстрота, граничеща с екзотика (обитатели на отвъдното, белобрadi старци, пигмеи). В подобни изброявания количественият елемент винаги се съчетава с екзотичния. Същото съжителство наблюдаваме и в средновековните енциклопедии, които следват в това отношение Плиний Млади (*Естествена история*). ↑

[53] Ст. 2027: Това е първият случай на забавено назованаване на героя/героинята. Кретиен ще прибягва до този похват и по други поводи, и в други свои романи — *Ланселот и Персевал*, — където главните герои остават анонимни в една значителна част от интригата. Анонимността е белег, че героят не е достигнал до желаната степен на реализация или пък че преживява вътрешна криза, която застрашава истинската му идентичност (например в *Ивен рицаря с лъва*). Назованаването на Енида съвпада с момента на нейното социално издигане. ↑

[54] Ст. 2030: През XII в. Църквата вече е успяла да поеме изцяло в свои ръце брачната церемония. В Древна Гърция и в Рим бракът е само връзка от частен характер между мъжа и жената. Макар че през Средновековието кралската власт оспорва църковния монопол над брака, граждansкият брак е въведен официално във Франция едва в края на XVIII в. (1792).

Участието на епископа на Кентърбъри в брачната церемония на Ерек и Енида е важен детайл, по който съдим за годината на създаване на романа. Епископ на Кентърбъри между 1162 и 1170 г. е Томас Бекет. Няколко месеца преди убийството на Томас Бекет (29 декември 1170) по заповед на Хенри II, двамата бивши приятели са се помирили привидно. А след смъртта на Бекет епископският пост в Кентърбъри остава незает в продължение на няколко години. Кретиен споменава за

Кентърбърийския епископ по всяка вероятност, когато Томас Бекет е още жив. От тук следва изводът, че романът е писан през 1170 г. ↑

[55] Ст. 2057: Щедростта е основна добродетел в системата на рицарските ценности. Нейно олицетворение е Артур. (Вж. също ст. 6668.) ↑

[56] Ст. 2073: Кретиен има предвид прочут епизод от живота на Тристан и Изолда, който очевидно е бил добре познат на тогавашната публика: след като Изолда пие с Тристан от любовния еликсир, предназначен за нея и за бъдещия ѝ съпруг крал Марк, тя отдава девствеността си на Тристан още на кораба. А за първата брачна нощ праща в тъмното компаниянката си Бранжиен. ↑

[57] Ст. 2079: Източник на това сравнение е вероятно библейската книга *Псалтир*. В Псалом 41 Давид казва: «Както кошута жадува за водни потоци, тъй и душата ми, Боже, копне за тебе!» Но Кретиен подменя мотива за духовния стремеж към Бога с мотива за плътското желание. ↑

[58] Ст. 2127: Кретиен придава френско звучене на британските топоними Йорк и Единбург, между които обаче не би могло да се прави връзка на съседство. ↑

[59] Ст. 2139: Ръкавът е самостоятелен елемент от дамския тоалет. Дамата го развързва от блузата си и го дава на своя рицар, който окичва с него бойното си копие. ↑

[60] Ст. 2170: Прозвището «Надменният» се среща много често в рицарските романи. С него се назовава някой от противниците на героя. Доколкото скромността е основна рицарска добродетел, възгордяването е несъвместимо с куртоазния идеал. ↑

[61] Ст. 2176: Името Рендюран не се среща другаде; топонимът вероятно е измислен от Кретиен. ↑

[62] Ст. 2187: Думата крал (*roi*) се използва често по адрес на феодални владетели от средна величина, какъвто е и случаят с краля на Червения град. Подобен начин на обозначаване е типичен за мита и приказката, докато романът се стреми — поне привидно — да посочва реалистични ориентири в пространството и времето. ↑

[63] Ст. 2263: Реториката на възхваляването изисква сравнения с прочути личности или персонажи, които олицетворяват определено качество, но които нашият герой (в случая Ерек) превъзхожда. Израелският цар Соломон е образец на мъдър и справедлив владетел;

Авесалом, син на Давид, се славел със своята красота; между древните владетели и пълководци Александър се радва на най-голяма популярност през Средновековието. Неслучайно той е герой на редица романи, създадени през XII и XIII в., като представители на «кантичния» цикъл. ↑

[64] Ст. 2286: В обществото на артуровската Кръгла маса Говен, племенник на краля, стои на върха на рицарската йерархия, доколкото съчетава у себе си безупречни куртоазни маниери с воински добродетели (смелост, непобедимост). Говен е главен герой на редица романи от XIII в., но нито един от петте романа на Кретиен не му отрежда първата роля. За Кретиен Артуровият племенник е норма и мярка, по които се съди за еволюцията на героя на съответния роман по пътя към рицарското съвършенство. Сравнявайки Ерек с Говен, Кретиен подсказва, че Ерек не отстъпва на най-добрая рицар. Подобна ситуация наблюдаваме и в *Ивен, рицаря с лъва*. В *Ланселот* едноименният герой превъзхожда Говен, защото под въздействието на любовната страст към Гениевра е готов на всякакви саможертви и унижения, които Говен отхвърля по принцип. В *Персевал* Говен е протагонист във втората част на романа. Неговите приключения са типично светски, докато търсенето на Граала, предприето от Персевал, има религиозно измерение. ↑

[65] Ст. 2309: Каант (варианти Карнант, Каруант) препраща едновременно към град Каервент в Уелс и към град Нант във Франция. Както отбелязвам и по повод на стих 28, двойственият характер на топонимите в романите на Кретиен дъо Троа, тяхната пространствена неопределеноност или нереалистичност не ни позволяват да ги възприемаме като географски ориентири. Те дават по-скоро основание да ги разглеждаме като елементи от една фантастична география, с която маркираме (но не измерваме) пространството на романа. ↑

[66] Ст. 2439: Кретиен постоянно предупреждава за опасностите от абсолютизирането на любовното чувство. То е приемливо само доколкото влиза в съчетание с рицарското приключение. Упречите към Ерек от страна на неговото обкръжение напомнят, че животът единствено в името на любовната страст е непълноценен. ↑

[67] Ст. 2456: Тук прегрешението на Ерек е представено като рицарско бездействие (*recreatise*). За разлика от светеца, олицетворение на християнския идеал, който води съзерцателен живот

(*vita contemplativa*), рицарят трябва да води активен живот (*vita activa*). Той не може да се осланя на стари лаври. Добър е рицарят, който дава непрекъснато доказателства за своето превъзходство над другите. Оттук и необходимостта от съчетаване на любовното чувство с рицарското действие. Кретиен разработва същия проблем и в *Ивен*: там героят се впуска в търсене на нови приключения непосредствено след брака си по любов с Лодина. ↑

[68] Ст. 2499: До този момент Кретиен е представял Енида в пасивна позиция: девойката е изпълнявала волята на баща си, приела е избора на Ерек и последиците от него за новия си живот на съпруга. От този момент тя излиза от своята пасивност, процес, който Кретиен описва стъпаловидно. Първата степен е отъждествяването на Енида с рицарския статус на своя съпруг. Нейното съчувствие към Ерек е въпрос едновременно на любов и на солидарност. След това съчувствието ѝ прераства в сътоворност: тя упреква себе си за това, че Ерек е забравил рицарските си задължения. ↑

[69] Ст. 2577: Проектът на Ерек отрежда на Енида видима, но неразбираема и за нея, и за читателя роля, чийто смисъл се разкрива постепенно в следващите епизоди. Истините, около които Кретиен гради своето повествование, са еволютивни, тоест разкриват се постепенно и приканват към активно интерпретаторско възприемане от страна на читателя. В този смисъл може да се каже, че новият рицарски роман култивира и нов тип читател, способен да тълкува индивидуално и да прозира какво се крие зад привидно непроницаемите жестове и действия на персонажите. ↑

[70] Ст. 2630: Мизансценът по въоръжаването на героя придава символика на всеки негов жест. Разпънатият килим, на който Ерек сяда тържествено, е симетрична реплика на постелите от Тесалия, върху които полагат младоженката Енида при влизането в новия ѝ дом (ст. 2401–2402). Изображението на леопарда, върху което Ерек ще бъде облечен и въоръжен, също внушава недвусмислено за намерението му да докаже своето мъжество. Неслучайно Роланд, образец на воинска дързост и жертвоготовност, е сравнен с леопард (вж. *Песен за Роланд*, ст. 1110: «Че бой ще има, граф Роланд разбра. / Като разсърден лъв и леопард, / той Оливер и франките събра», превод Лъчезар Станчев). Скъпите дрехи, които облича Ерек, луксозното му въоръжение

допълват атмосферата на тържественост при встъпването на героя в нов период от неговия живот. ↑

[71] Ст. 2665: Нетърпението на Ерек е първият признак за промененото му външно отношение към Енида. ↑

[72] Ст. 2725: Загрижеността на Ерек за бъдещето на Енида потвърждава неизменното му чувство към нея. Всъщност външната промяна е само изпитание, на което той подлага своята любима така, както подлага и себе си в новата поредица от приключения. ↑

[73] Ст. 2746: Промяната в живота на Ерек се приема интуитивно от близките му като своеобразна смърт. Мотивът за смъртта и възкръсването на героя тук е само загатнат. Впоследствие Кретиен ще го разгърне в епизода с граф Орингъл от Лимор (вж. ст. 4855–4870). ↑

[74] Ст. 2759: Ерек обявява решението си да тръгне на път, без да посочи ясна цел. Така Кретиен въвежда нов мотив — за странстващия рицар. Писателите от следващите поколения ще го превърнат в задължително общо място на всички романни интриги. ↑

[75] Ст. 2760: Случаят с Енида е безprecedентен в литературата от онова време. В епоса и в куртоазната лирика мъжът тръгва (на път, на война или на кръстоносен поход) сам, докато любимата остава вкъщи и очаква неговото завръщане. Кретиен въвежда нова парадигма: извоюването (възвръщането) на рицарската слава предполага неизменното присъствие и активно съучастие на дамата. ↑

[76] Ст. 2767: Зад непроницаемото намерение на Ерек долавяме двете роли, които той отрежда на жена си: 1) Пременена, Енида ще язди напред сама, за да предизвиква с красотата и с женската си уязвимост всеки срещнат; 2) Като заповядва на жена си да мълчи, докато той не й проговори, Ерек демонстративно унижава Енида. Ала любовта на Енида е по-силна от чувството й за достойнство. При всяко нарушаване на забраната да говори тя дава доказателство за съпружеската си всеотдайност. ↑

[77] Ст. 2789: След кризата в брачната двойка Кретиен описва двамата протагонисти по различен начин. Докато Ерек не дава никакви обяснения за това, което прави или което е намислил, Енида разкрива вътрешните си терзания в поредица от вътрешни монологи. Така двамата персонажи стават предмет на две повествователни гледни

точки — епическа (свеждаща се до външни описания на действията на героя) и романна (навлизаша във вътрешния свят на героинята). ↑

[78] Ст. 2800: Предстоящата схватка на Ерек с тримата рицари обирджии поставя началото на дълга серия от изпитания. Всеки път Ерек и Енида ще се сблъскат с покварени фигури на рицарството. Победата над тях е победа над всеки конкретен порок, който може да опетни образа на добрия рицар. В случая тримата рицари олицетворяват користолюбието, изродило се в разбойничество. Призовът на единия от обирджиите към другарите си да плячкосват, за да не им се подиграват, че са безделници, може да се тълкува и като своеобразна карикатура на упрека в бездействие към Ерек. ↑

[79] Ст. 2824: Тук Кретиен формулира правилото за равнопоставеност от рицарската етика. В действителност обаче логиката на приключението в целия роман е различна: изправен пред колективен противник, пред съперник гигант или пред същински великан, поставен в неблагоприятна позиция преди двубоя, всеки път героят трябва да преодолява първоначалната си неравнопоставеност. В този смисъл победният изход от всяко премеждие означава и себенадмогване — истинското условие за постигане на рицарското съвършенство. ↑

[80] Ст. 2925: На пръв поглед новата опасност идва от същия тип разбойници по пътищата, на каквито Ерек се е натъкнал преди малко. Нараснал е само техният брой — от трима на петима. Ала новият колективен противник е не само уголемен формат на предишния. Кретиен прави една стъпка към индивидуализиране на противника като посочва конкретните подбуди на всеки от петимата: първият е обладан от похотливост (ст. 2940), следващите трима искат да се сдобият с кон с определен цвят, докато петият просто се изкушава да премери сили с Ерек (ст. 2948). Тук проличава друг аспект от повествователната техника на Кретиен: всяко повторение съдържа и нови елементи, а смисловото развитие на интригата протича по определен ритъм. ↑

[81] Ст. 3096: Сцената със спящия Ерек и бдящата Енида напомня за предишен епизод, когато Енида въздиша и рони сълзи при мисълта за упредите към любимия й съпруг (ст. 2473). Тогава Ерек е потънал в сън след любовната наслада, докато сега спи, за да възстанови сили след тежките изпитания от изминалния ден. И в двета

епизода бдението на Енида символизира будно съзнание за опасностите от външния свят, а битките на Ерек — тяхното преодоляване. ↑

[82] **Ст. 3114:** Освен че постоянно е нащрек за външните опасности, Енида анализира и собственото си поведение. Вътрешните й съмнения контрастират с непроницаемата решителност на Ерек. Така Кретиен очерта два типа поведение — «женско» и «мъжко». Важното в случая е не основанието за подобна квалификация, а това че «мъжкото» и «женското» начало се допълват. ↑

[83] **Ст. 3125:** Ако приемем твърдението на Р. Ш. Лумис, че името Галоен е вариант на Говен, не можем да избегнем и въпроса за евентуалната връзка между двата персонажа. От развитието на този епизод се вижда, че граф Галоен е преди всичко въплъщение на несдържаната похотливост. В това отношение той е антипод на Говен. Артуровият племенник печели не едно женско сърце благодарение на своята слава и на галантните си обноски с дамите. ↑

[84] **Ст. 3226:** Суетата и нарцисизмът на граф Галоен са други пороци, които в негово лице побеждава Ерек. ↑

[85] **Ст. 3299:** В това отношение Ерек се различава от своя двойник Герайнт от уелския разказ «Герайнт, син на Ербин» (*Мабиногион*). Докато Герайнт ревнува безпричинно съпругата си Енид (смята, че тя пролива сълзи по друг мъж), Ерек е напълно чужд на подобно чувство. ↑

[86] **Ст. 3505:** Ерек е тръгнал на път без пари и без провизии въпреки настояването на баща му да се подсигури с всичко необходимо (ст. 2730–2735). Разчита единствено на воинските си качества. Материалната необезпеченост на героя е част от неизвестностите и изпитанията, които го очакват. Това обстоятелство ще бъде подхванато от подражателите на Кретиен и ще се превърне в същностна черта на странстващия рицар: отказ от материални блага и пълна отданост на идеала. ↑

[87] **Ст. 3645:** Обратът в поведението на граф Галоен буди недоумение, ако съдим за персонажа като за изграден характер. Въсъщност персонажите на рицарските романи са в много малка степен характери със специфична душевност и фиксирана линия на поведение. Те са по-скоро функции на определена етика или естетика,

която допуска подобна обратимост на ситуацията. Вж. също бел. към ст. 1070. ↑

[88] **Ст. 3674:** Дребният ръст на новия противник на Ерек (Гиврет Малкия) контрастира с неговата сила и с решимостта му да се сражава с всеки рицар, озовал се в неговите владения. Гиврет е странен, доколкото опровергава очакваната причинно-следствена връзка; «малко тяло, физическа немощ». Откъснати от телесното начало, физическата сила и воинската неутолимост са представени като самостоятелни величини, символизиращи високия дух сам по себе си. ↑

[89] **Ст. 3689:** Гиврет Малкия напада всеки рицар, появил се на хоризонта, не за да пази своето имение, нито поради друга причина (отмъщение, реванш и т.н.), а от любов към двубоя. Порокът, който той илюстрира, е самоцелната храброст на рицаря. ↑

[90] **Ст. 3757:** И тук наблюдаваме контраст между двамата протагонисти: Ерек е вгълбен в себе си, привидно глух и сляп за случващото се около него; Енида е наблюдателна. Тя е и живата връзка на брачната двойка с реалния свят, от който Ерек се е отчуждил след кризата. ↑

[91] **Ст. 3840:** Вж. бележка към ст. 1001. ↑

[92] **Ст. 3859:** Още един случай на фантастична география: действието се развива във Великобритания (Уелс) и никой герой не е ходил в Ирландия. ↑

[93] **Ст. 3862:** От една страна, Малкия Гиврет се родее типологично с персонажи на крале джуджета като Бели или Гуидлуин от уелската митология. От друга, името Гиврет е бретонско. И тук наблюдаваме обичайното наслагване на традиции от различни културни ареали. ↑

[94] **Ст. 1914:** Сприятеляването на Ерек с Малкия Гиврет слага началото на бавното интегриране на героя в рицарското общество. ↑

[95] **Ст. 3959:** Сцената, в която сенешалът Ке надява доспехите на Говен, поставя началото на мотива за рицаря, който се представя под чужда външност. ↑

[96] **Ст. 4034:** Арпан — старинна мярка за дължина (около 58 м). ↑

[97] **Ст. 4042:** Удар с тъпата част на копието е израз на презрение, примесено със снизходжение. ↑

[98] Ст. 4111: И тук е налице ситуация, която Кретиен ще възпроизвежда в други свои романи (*Персевал*) и която неговите подражатели ще превърнат в общо място. Тя включва няколко компонента: героят се оказва в близост до двора на Артур, но не желае да се отклони от пътя си (или от мислите си), за да се види с краля; рицар от Артуровия двор подканя грубо героя да се представи пред Артур, но бива наказан за грубите си маниери; тогава Говен опитва с добро и скланя рицаря; в същото време Артур премества своя лагер, за да се доближи до героя. Тази ситуация е симетрично противоположна на друг мотив, за който вече стана дума (вж. бележката към ст. 1070): героят праща победения от него рицар в двора на Артур, за да разкаже той за своето поражение, тоест за победата на другия, защото само там рицарският подвиг получава подобаващо признание. В първия случай дворът отива при героя, във втория героят праща свой «говорител» в двора, защото още не е завършил поредицата от приключения, в които се е впуснал. И в двета случая става дума за междуинно признаване на героя от двора на Артур. ↑

[99] Ст. 4212: Вж. бележката към ст. 1953. ↑

[100] Ст. 4347: Още една премиерна ситуация, от която ще се роят много други. Героят чува женско ридане и се отклонява от пътя си, за да види кой плаче: девойка в сълзи тъгувва за своя приятел (отвлечен или убит); рано или късно героят ще спаси отвлечения или ще отмъсти за неговото убийство. ↑

[101] Ст. 4386: Великаните олицетворяват грубата сила. Всичко ги отличава от рицарите — обноски, въоръжение и т.н. Тук за пръв път Ерек е изправен пред същество, които не принадлежат към рицарското съсловие. Като приказни герои великаните стоят по-близо до дивата природа, отколкото до човешката цивилизация. Победата над тях е победа над животинското начало. Първообраз на този мотив откриваме в епизод от *Роман за Брут от Вас*, където младият крал Артур побеждава лошия великан от Мон Сен Мишел. ↑

[102] Ст. 4464: Хиперболичен жест, типичен, за героя от епическите песни, който с един удар разсича бронята и разполовява тялото на своя противник. ↑

[103] Ст. 4509: Кадок от Табриол (или от Кардуел, според други ръкописи). Името Кадок е разпространено главно в Уелс. Така се назва

и един от най-популярните местни светци по онова време. Други артуровски романи не споменават този персонаж. ↑

[104] Ст. 4534: Ситуация от типа на тази, коментирана в бележка към ст. 1070. Тук спасеният рицар, а не великаните, ще отиде в двора на Артур. Всъщност великаните вече са убити, но и по принцип за тях няма място в рицарското общество. ↑

[105] Ст. 4663: Тук желанието на героинята да сложи край на живота си звучи правдоподобно. Същата сцена срещаме и в *Ивен, рицаря с лъва*. Там лъвът се опитва да се прободе с меча на своя господар, защото го мисли за умрял. Очевидно във втория случай със самоубийствения жест на лъва Кретиен пародира мотива, който е въвел в *Ерек и Енида*. ↑

[106] Ст. 4681: Енида обединява в себе си две женски качества — на съпруга и на любима, — които в куртоазната поезия никога не се срещат в една и съща личност. ↑

[107] Ст. 4711: Името на замъка «Лимор» на френски внушава идеята за смърт: Limors = li mors (мъртвецът). Развоят на събитията потвърждава подобно тълкуване. ↑

[108] Ст. 4923: Този момент бележи края на изпитанието, на което Ерек е подложил Енида. Вж. също бележка към ст. 2767. ↑

[109] Ст. 4963: След помиряването с Енида Ерек поема функцията й на съгледвач. ↑

[110] Ст. 5039: Тук изискването за равнопоставеност между бъдещите противници (вж. бележка към ст. 2824) е формулирано от Енида. Съпричастността й към рицарския морален кодекс се оказва най-ефикасното средство за спасяването на Ерек. ↑

[111] Ст. 5087: Графът на Лимор е назован с истинското си име Орингъл едва след като е убит. Кретиен често прибягва до този похват: двамата антагонисти казват имената си едва след приключване на двубоя между тях, тоест истинската самоличност се разкрива само след като се знае кой е победител и кой — победен. ↑

[112] Ст. 5177: Различните ръкописи на романа (седем от тях съдържат пълния текст) изписват различно името на този замък. По отношение на топонимите преписвачите си позволяват същата свобода, която наблюдаваме и у самия Кретиен дъо Троа. ↑

[113] Ст. 5319: Излишно е да изтъквам специално привилегированото място на коня в бита на рицаря. Да не забравяме,

че „рицар“ означава „конник“ (chevalier). Авторите на рицарски романи не само описват практическото значение на коня. Те обвързват животното с богата символика. Според швейцарския медиевист Рето Безола черната половина на конската глава символизира злото, а бялата — доброто. Зелената черта по средата пък е символ на възродената надежда в тържеството на доброто. ↑

[114] **Ст. 5336:** Седлото от слонова кост не е просто луксозна утилитарна вещ. Изобразената върху него история на Еней и Диодона го превръща в рисувана книга, в комикс, аналогичен на многобройните барелефи от тогавашните черкви и катедрали. През Средновековието Вергилиевата *Енеида* е сред най-популярните и най-коментирани разкази от древността. Историята на Еней и Диодона напомня донякъде за тази на Ерек и Енида. Но, погледната отблизо, краткотрайната връзка на Еней с Диодона е обратна версия на любовта между Ерек и Енида. Еней изоставя Диодона, защото преследва по-висша цел — да основе ново царство. Ерек също получава царска корона, но едва след като е преминал през изпитанията на странстващото рицарство, без да се отделя от Енида. Енида е противоположност на Диодона, която не приема нейният любим да тръгне на дълъг път. В този смисъл да седне върху изображенията на Диодона за Енида означава да опровергае Вергилиевата героиня. ↑

[115] **Ст. 5379:** Името Брандиган, което не се среща в друг артуровски роман, препраща към келтския герой Бран от разказа *Пътешествието на Бран*. Но за френскоезичната публика това име звучи като заплаха и предизвикателство: Brandigan = brandi gant (размахана ръкавица). ↑

[116] **Ст. 5399:** Крал Ерен е миролюбив и гостоприемен. Но замъкът му крие смъртна опасност за всеки новодошъл. Остроят със замъка Брандиган носи редица черти на келтското отвъдно, където съжителстват сили на доброто и сили на злото. Ерен олицетворява доброто, докато неговият племенник Мабонагрен, бъдещият противник на Ерек, се е поставил в служба на злото като извратена форма на куртоазната любов. Подобна конфигурация срещаме и в друг роман на Кретиен, *Ланселот, рицаря на каруцата*: там лошият рицар Мелеаган отвлича в своето царство Гор (то в много отношения е царство на мъртвите) жената на Артур Гениевра, докато със своето

гостоприемство бащата на Мелеаган, крал Бадмагю, напомня за крал Еврен.¹

[117] Ст. 5453: «Радост за двора» е последното изпитание за Ерек. С него свършва поредицата от приключения и то дава ключ за тълкуване на цялата творба. Това е единственото изпитание, свързано с място, което носи загадъчното име «Радост за двора». Наименованието звучи като загадка. Изградено е от две думи с основополагащо значение в куртоазната *fin'amor*, «Радост» («joу» при трубадурите, «joie» при труверите) е полисемично понятие, чрез което поетът изразява поне три състояния: радост от настъпването на пролетта и от веселите песни на птичките; радост от мисълта за любимата; радост от предвкусването на срещата и на сливането с любимата. Аристократичният двор (*cour*) пък е средата, която изисква спазването и на определен социален етикет, и на определен етос на любовта. В контекста на интригата наименованието «Радост за двора» е подвеждащо. Но последната победа на Ерек над пазителя на «Радост за двора» ще изпълни мястото с ново съдържание и тогава името ще си дойде на място.¹

[118] Ст. 5569: Кретиен обяснява своите намеси в разказа с нежеланието си да се впуска в дълги описания или повторения. Що се отнася до описанията, той всъщност съвсем не се лишава от тях, особено когато става дума за луксозни предмети и необикновени природни явления, които изпълва със символика. По отношение на повторенията може да се каже, че в сравнение с епопеята, чиято поява предхожда с половин век раждането на романа, Кретиен действително редуцира до минимум повтарянето на случили се събития. Отказът от повторения свидетелства за нов тип възприемане от страна на публиката. Тя вече чете, а не просто слуша разказа. Четенето предполага и индивидуално възприемане, докато епопеята се рецитира пред множество, което шуми, движи се и на което е нужно да се напомня за вече описани случаи.¹

[119] Ст. 5756: Земен рай с келтски привкус, градината на „Радост за двора“ е типично място за наслада (*locus amoenus*) с благосклонния си климат, с богатите си флора и фауна. Подобно на Стъкления остров (вж. бележка към ст. 1943), тя е оградена от невидима стена — въздушна маса, по-здрава от желязо. Следователно

мястото е видимо, но недостъпно или, по-точно казано, затворено за външни хора. Животът в него не допуска общуване с външния свят. ↑

[120] **Ст. 5770:** Имена на неверници сарацини от епическите песни. ↑

[121] **Ст. 5884:** Зад конвенционалното сравнение с красавица от древността се долавя и противопоставяне на Вергилиевата героиня. Докато Лавиния става законна съпруга на Еней, девойката от градината е само приятелка на Мабонагрен. Всъщност Лавиния има свой аналог по-скоро в лицето на Енида. ↑

[122] **Ст. 5897:** Прекомерният ръст на рицаря е признак също за нарушенa хармония между любезното чувство и рицарското задължение. ↑

[123] **Ст. 6051:** Мотивът за обещанието с неопределено съдържание се среща често в рицарските романи. Той е показателен за безусловното преклонение на рицаря пред неговата дама, но и за изкривяванията, до които подобно сляпо доверие може да доведе. ↑

[124] **Ст. 6070:** Девойката от «Радост за двора» е антитеза на Енида. Докато героинята следва навсякъде своя съпруг, приятелката на Мабонагрен го държи в плен и изисква от него да напада всеки, който проникне в тяхното «пространство за наслада». ↑

[125] **Ст. 6116:** От този момент названието «Радост за двора» престава да звучи повратно. То ще означава край на самоизолацията на влюбените и тяхното интегриране в обществото. ↑

[126] **Ст. 6124:** Формата Мабонагрен е деформация на келтското *Mab ab Vran* (син на Вран, вариант на Бран). ↑

[127] **Ст. 6181:** Думата „ле“ идва от келтската *laid* — песен. ↑

[128] **Ст. 6241:** Читателят научава едва сега името на родния град на Енида. Това назоваване има своите основания в разказа на героинята като част от нейната лична история. От друга страна обаче закъснялото споменаване на името на града подсказва, че то не е от особено значение за повествованието: този детайл не внася нищо съществено в разказа. Кретиен размества целенасочено мястото на идентификаторите, за да прикачи читателя да вижда в тях не препратки към действителността, а знаци в условияния свят на художествената измислица. ↑

[129] **Ст. 6686:** Относно ролята на вълшебника Мерлин в живота на Артур вж. Робер дъо Борон, *Роман за Граала*, изд. „Изток-Запад“, С,

2012. ↑

[130] Ст. 6721: Изображенията на леопарда и крокодила — емблеми на силата в животинския свят — са аналог на могъществото на крал Артур в обществото на хората. С това могъщество се изравнява и Ерек, сядайки на едно от креслата. ↑

[131] Ст. 6723: В антуража на Хенри II Плантагенет се споменава и за граф на име Бриан от Островите. Персонаж със същото име се среща и в други романи (*Непознатият красавец*, *Перлесваус*, *Роман за Тристан* в проза), което не е основание да смятаме, че те се вдъхновяват от определени исторически личности. ↑

[132] Ст. 6729: В описанието си на одеждата на Ерек Кретиен дъо Троа следва не творбата на латиноезичния писател Макробий (началото на V в.), автор на *Коментар към Съня на Сципион*, а неговия съвременник Марциан Капела. Дидактическата поема на Марциан Капела *За сватбата на Филология и Меркурий* се радва на широка популярност през Средновековието. Основен смыслообразуващ способ в нея е аллегорията. След пристигането си в небесния дворец на Юпитер младоженката Филология получава като брачен подарък Седемте свободни изкуства, включващи „тривиума“ (Граматика, Диалектика, Реторика) и „квадривиума“ (Геометрия, Аритметика, Астрономия, Музика). Седемте свободни изкуства или „Септениумът“ са в основата на тогавашното образование.

Върху дрехата на Ерек са изобразени изкуствата от „квадривиума“. Въпросните алегории нямат връзка с фабулата на романа. На тях следва да гледаме като на художествен компромис, с който писателят прави реверанс към школарите и към модното им увлечение по аллегорията. В действителност това е крачка назад в стремежа му да обнови романа посредством оригинални символи и да изостави отъпканите пътища на аллегорията. ↑

[133] Ст. 6795: Описанието на екзотичното животно е естетически еквивалент на така наречените гаргуй, които стават на мода век по-късно в готическите катедрали — улеи за изтиchanе на водата от покрива под формата на фантастични животни. ↑

[134] Ст. 6873: Предметите, изобразяващи миниатюрно универсума, са на мода през Средновековието. Техен първообраз откриваме в песен 18 от Омировата *Илиада*, където Тетида, майката на Ахил, поръчва на Хефест да изкове оръжия и щит за сина ѝ.

Божественият ковач изобразява върху щита пет концентрични кръга. Всеки от тях е картина на света: космосът, градът, селото, селският труд, океанът. Още тук се наблюдава как репрезентативната функция на предмет с друго предназначение е хипертрофирана дотам, че се е превърнала в самоцел, тоест вече няма връзка с интригата. В осма песен на своята *Eneida* Вергилий подражава на Омир. След него щафетата поемат средновековните автори на алегорични творби. ↑

[135] **Ст. 6886:** Последното нещо, което читателят научава, са имената на родителите на Енида. За пореден път виждаме как Кретиен променя функцията на собственото име на своите герои — от идентификатор то става етикет за социално преуспяване. ↑

Издание:

Автор: Кретиен дъо Троа

Заглавие: Ерек и Енида

Преводач: Атанас Сугарев

Година на превод: 2013

Език, от който е преведено: Старофренски

Издание: Първо издание

Издател: Издателство „Изток-Запад“

Град на издавателя: София

Година на издаване: 2013

Тип: сборник

Националност: Френска

Печатница: „Изток-Запад“

Излязла от печат: септември 2013

Редактор: Паисий Христов

Научен редактор: Стоян Атанасов

Художник: Деница Трифонова

Коректор: Вера Гьорева

ISBN: 978-619-152-283-5

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/7719>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.